

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TOMAS TUKAČIAUSKAS

**SAUGOMŲ TERITORIJŲ IR MIŠKŲ ŪKIO
VALDYMO SUDERINAMUMO ANALIZĖ TRIJŲ
LIETUVOS NACIONALINIŲ PARKŲ PAVYZDŽIU**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. P. Mierauskas

VILNIUS, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

**SAUGOMŲ TERITORIJŲ IR MIŠKŲ ŪKIO
VALDYMO SUDERINAMUMO ANALIZĖ TRIJŲ
LIETUVOS NACIONALINIŲ PARKŲ PAVYZDŽIU**

Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62603S206

Vadovas

doc. dr. P. Mierauskas

2013 03

Recenzentas

Atliko

stud. T. Tukačiauskas

2013 03

2013 03 27

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS	8
1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ IR MIŠKIŲ ŪKIO SISTEMOS	10
1.1. Saugomų teritorijų sistemos charakterizavimas	10
1.2. Miškų ūkio sistemos charakterizavimas	14
1.3. Užsienio šalių patirtis derinant saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklas	20
1.4. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio sričių suderinamumas	24
1.5. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio institucijų ypatumai	30
1.5.1. Lietuvos nacionalinių parkų direkcijų patirtis valdant miškus	30
1.5.2. Miškų urėdijų patirtis valdant miškus esančius nacionalinių parkų teritorijose	32
1.5.3. Kitų institucijų patirtis valdant miškus esančius nacionalinių parkų teritorijose	33
2. TVARKYMO EFEKTYVUMO VERTINIMO METODIKA	35
2.1. Vertinimo įrankio pildymo procesas	35
2.2. Vertinimo įrankio struktūra	37
3. SAUGOMŲ TERITORIJŲ IR MIŠKŲ ŪKIO VEIKLŲ INSTITUCINĖS VALDYMO DERMĖS ĮVERTINIMAS	40
3.1. Nustatytų grėsmių nacionalinių parkų miškams analizė	40
3.2. Trijų nacionalinių parkų miškų tvarkymo efektyvumo vertinimo rezultatai	46
3.3. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklų nacionaliniuose parkuose analize SSGG metodu	53
3.4. Siūlymai	57
IŠVADOS	59
LITERATŪRA	61
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	66
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	68
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	70
PRIEDAI	72

PRIEDAI

1 priedas. WCPA schema	72
2 priedas. DNP duomenų lentelė Nr. 1	73
3 priedas. KNNP duomenų lentelė Nr. 1	75
4 priedas. TINP duomenų lentelė Nr. 1	77
5 priedas. Grėsmių nustatymo anketa	79
6 priedas. Vertinimo forma	84
7 priedas. Tyrime dalyvavusių respondentų (ekspertų) sąrašas	94

LENTELĖS

1 lentelė. MCPFE miškų kategorijų atitikmuo su IUCN ir Lietuvos miškų grupėmis	18
2 lentelė. Saugomų teritorijų ir miškų įstatymų tikslų lyginamoji analizė	25
3 lentelė. Respondentų struktūra pagal tikslines grupes	37
4 lentelė. SSGG analizė kuomet NP miškus valdo MU	54
5 lentelė. SSGG analizė kuomet NP miškus valdo NP direkcijos	56

PAVEIKSLAI

1 pav. Procentinis vertinimo elementų svoris	39
2 pav. Didžiausios grėsmės DNP miškams.....	41
3 pav. Didžiausios grėsmės KNNP miškams	43
4 pav. Didžiausios grėsmės TINP miškams	45
5 pav. Trijų nacionalinių parkų miškų tvarkymo efektyvumo vertinimas	47
6 pav. DNP miškų efektyvumo vertinimas pagal pagrindinius vertinimo elementus	49
7 pav. KNNP miškų tvarkymo efektyvumo vertinimas pagal pagrindinius vertinimo elementus	50
8 pav. TINP miškų efektyvumo vertinimas pagal pagrindinius vertinimo elementus	52

SANTRUPOS

DNP - Dzūkijos nacionalinis parkas

IUCN - Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga

KNNP - Kuršių nerijos nacionalinis parkas

LR - Lietuvos Respublika

LRV - Lietuvos Respublikos Vyriausybė

MCPFE - Ministrų konferenciją Europos miškų išsaugojimo klausimais

MU - miškų urėdija

NP - nacionalinis parkas

SSGG - silpnųjų stiprybių grėsmių galimybių

TINP - Trakų istorinis nacionalinis parkas

VĮ – Valstybės įmonė

WCPA - Pasaulio saugomų teritorijų komisija

IVADAS

Šiame magistriniame darbe nagrinėjama dviejų susijusių, tačiau neretai priešingomis viena kitai priešpastatomų veiklų: saugomų teritorijų ir miškų ūkio sąveika organizuojant saugomų teritorijų valdymą. Bene nuo LR nepriklausomybės atkūrimo pradžios ir visuomenė ir specialistai aktyviai diskutuoja ar įmanomos miškų ūkio veiklos saugomose teritorijose (šiuo darbe nagrinėjama situacija tik Lietuvos NP plotmėje) ir kaip surasti šių dviejų veiklų darnią sąveiką? Formuojant atsakymą į šį klausimą daugeliu atveju remiamasi emociniu ar išankstiniu požiūriu, pasigendama moksliniais tyrimais pagrįstų argumentų bei išvadų. Nagrinėjama tema yra svarbi ir pragmatine prasme, nes miškų valdymas ir naudojimas NP yra dalinai komercinė veikla kuri gali generuoti ženkliai pajamas ir pelną. Tuo tarpu aplinkosaugos veiklos (ypač aktyvios gamtotvarkos) daugeliu atveju yra negeneruojančios pajamų, o tuo labiau pelno, ir dažnai finansiškai nuostolingos. Šis problemos aspektas yra svarbus tiek valstybės įmonių miškų urėdijų finansinei sėkmei tiek nacionalinių parkų administracijų biudžetų planavimui ir įgyvendinimui.

Per pastarąjį dvidešimtmetį valstybiniai miškai Lietuvos NP buvo valdomi keliais būdais (modeliais). Šalies NP teritorijose nuo 1991 m. iki 2004 m. visi miškai buvo valdomi ir tvarkomi NP (Aukštaitijos, DNP, Žemaitijos, KNNP ir TINP) direkcijų, nuo 2004 m. iki šiol valstybinius miškus administruoja valstybės įmonės Ignalinos, Druskininkų, Varėnos, Telšių, Trakų MU, išskyrus vienintelę KNNP direkciją kuri patikėjimo teise valdo didžiąją dalį jos teritorijoje esančių miškų ir TINP direkciją kuri valdo mažąją procentinę dalį parko teritorijoje esančių valstybinių miškų. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog šalyje nėra vieningos praktikos administruojant miestų miškus ir juos NP valdo net trijų tipų subjektai: savivaldybių administracijos, NP direkcijos, MU. Esant tokiai situacijai, kuomet miškų valdymas atskirose to paties režimo saugomose teritorijose yra vykdomas skirtingais metodais, pasigirsta abejonių dėl tokių skirtingų režimų taikymo, nesiseka vienodai proporcingai paskirstyti finansavimo, iškyla poreikis plačiam ir su daugeliu išimčių teisinių dokumentų atsiradimui.

Minėta tema (Lietuvos NP miškų valdymo problematika) moksliniame lygmenyje yra nenagrinėta.

Rengiant šį darbą pirmą kartą Lietuvoje praktiškai buvo pritaikytas IUCN-WCPA tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankis (metodika) vertinat miškų tvarkymo efektyvumą.

Dabartinei Lietuvos saugomų teritorijų ir miškų ūkio sistemai nuolatos vystantis ir įgyvendinat naujus iššūkius tokius kaip darnios miškininkystės principus bei taikant gerąją užsienio šalių praktiką kai kurie ekspertai siūlo kai kurių NP direkcijoms sugražinti valstybinių miškų valdymą ir tvarkymą ir /arba KNNP miškus perduoti valdyti atitinkamai MU. Šis

magistrinis darbas gali įvertinti miškų tvarkymo efektyvumo lygį skirtingų NP miškuose ir prisidėti priimant sprendimus dėl valstybinių miškų valdymo regioninių ir NP teritorijose.

Darbo tikslas - išanalizuoti ir įvertinti saugomų teritorijų ir miškų ūkio administracinę sąveiką ir miškų valdymo efektyvumą trijų Lietuvos nacionalinių parkų pavyzdžiu.

Uždaviniai:

- Apžvelgti saugomų teritorijų sistemos valdymą
- Apžvelgti miškų ūkio sistemos valdymą
- Išanalizuoti ir įvertinti DNP, KNNP, TINP miškų tvarkymo efektyvumą
- Palyginti DNP, KNNP, TINP miškų apsaugos (valdymo) modelius
- Išanalizuoti ir įvertinti NP miškų valdymo efektyvumą Lietuvos mastu

Hipotezė – Lietuvos nacionaliniuose parkuose esantys ir nacionalinių parkų direkčių administruojami miškai yra tvarkomi efektyviau lyginat su administruojamais miškų urėdijų.

Metodai:

- Literatūros analizė
- Lyginamoji teisės aktų analizė
- Ekspertinė apklausa (pagal IUCN-WCPA saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankį (metodiką))
- SSGG analizė

Tikslinės ekspertinės apklausos grupės (22 respondentai/ po 8 respondentus (6 DNP) vieno NP miškams):

NP direkčių atstovai (po tris)

MU atstovai (po tris)

Kiti nepriklausomi ekspertai (po du, išskyrus DNP)

1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ IR MIŠKŲ ŪKIO SISTEMOS

1.1. Saugomų teritorijų sistemos charakterizavimas

Lietuvos saugomų teritorijų sistema yra ganėtinai jauna ir besiskirianti nuo kitų šalių saugomų teritorijų sistemų. Nepaisant to, kad pirmųjų gamtos ar konkrečių gamtinių objektų apsaugos požymių aptikta dar priešistoriniais laikais, tačiau šiuolaikinė saugomų teritorijų sistema lyginat su kitų Pasaulio šalių patirtimi yra ganėtinai jauna. Saugomų teritorijų sistemos laukia iššūkis perimti kitų šalių gerąją patirtį ir tinkamai pasitikti naujus sparčiai besikeičiančios visuomenės poreikius.

Nacionalinių teisės aktų apžvalga. Saugomų teritorijų svarba yra įtvirtinta LR Konstitucijos 54 straipsnyje „Valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai“¹. Konstitucijoje nėra tiesiogiai įvardinto saugomų teritorijų objekto, beje ir gamtinės aplinkos apsauga susieta su pragmatiškais tikslais „naudojami, atkuriami, gausinami“. Nepaisant to, minėto Konstitucijos straipsnio nuostatos dera su darnaus vystymosi strategija į kurią orientuojasi ir Lietuvos saugomų teritorijų sistema.

Bendrasis įstatymas nustatantis bendrąją šalies aplinkosaugos politiką yra LR Aplinkos apsaugos įstatymas. Pastarasis teisės aktas nurodo Aplinkos ministerijos kompetenciją saugomų teritorijų, tame tarpe ir nacionalinių parkų valdyje „... reglamentuoja ir kontroliuoja veiklą saugomose teritorijose, organizuoja valstybinių rezervatų, nacionalinių ir regioninių parkų valdymą, sudaro ir tikslina Raudonąją knygą, organizuoja ir atlieka darbus, susijusius su retų bei nykstančių augalų, grybų ir gyvūnų išsaugojimu bei gausinimu ...“². Minėtojo įstatymo nuostatos saugomų teritorijų atžvilgiu apsiriboja tik bendrosiomis kryptimis bei pavaldumo ryšių nustatymu.

Specialusis įstatymas nustatantis saugomų teritorijų tame tarpe ir NP veiklos sritis yra LR saugomų teritorijų įstatymas nustatantis, kad „Valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai – didelio ploto saugomos teritorijos, įsteigtos gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriais sudėtingose, ypač vertingose teritorijose, kurių apsauga ir tvarkymas siejamas su teritorijos funkcinių bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų nustatymu“.³ Pastarasis teisės aktas gana detaliai apibrėžia saugomų teritorijų sistemą. Pastaraisiais metais LR Seimui buvo pateikti net keli

¹ LR konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

² LR aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75.

³ LR saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 63-1188.

naujos redakcijos saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo projektai, tačiau nei vieno iš jų nepavyko priimti. Pasak G. Ivavičiūtės ir V. Gurskienės (2010) Seimui pateiktų svarstyti saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo projekto Nr. XIP – 934 nuostatos prieštarauja Europos sąjungos Paukščių ir Buveinių direktyvoms, o projekto Nr. XP – 3451 rengėjai nepaisė LR Konstitucinio teismo sprendimo, bei reiškia abejonę dėl galimybės įgyvendinti pagrindinius saugomų teritorijų įstatymo tikslus jei būtų priimti ir patvirtinti pastarieji projektai.

Veiklą saugomose teritorijose taip pat nustato eilė poįstatyminių teisės aktų priimamų LR Seimo, LRV, Aplinkos ministerijos, valstybinės saugomų teritorijų tarnybos ir NP direkcijos. Paminėtinas faktas, kad saugomų teritorijų sistema neturi unikalaus strateginio vystymo (plėtos) dokumento. Sprendžiant strateginius klausimus iš dalies yra vadovaujamasi Darnaus vystymosi strategija.

Autoriaus nuomone LR saugomų teritorijų sistemą reglamentuojančių teisės aktų yra per daug, dažnai pasitaiko teisinės kolizijos atvejų. Ypatingai visuomenei bei privačios nuosavybės teise valdomų žemių savininkams teisinė sistema nėra aiški ir žinoma, todėl neretai kyla nepasitenkinimas saugomų teritorijų atžvilgiu, gana dažnos konfliktinės situacijos.

Administravimo apžvalga. Saugomų teritorijų politikos kryptis formuoja LR Seimas. Administraciniu požiūriu LR NP direkčių valdymas vykdomas tokia horizontalia seka: LRV su Aplinkos ministerija → Valstybinės saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos → NP (ar regioninių ir kt.) direkcija. Tai trijų pakopų administracinė schema. Administracinę NP direkčių veiklą apibrėžia LR biudžetinių įstaigų įstatymas kuris numato, kad „Biudžetinė įstaiga – ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, įgyvendinantis valstybės ar savivaldybės funkcijas ir išlaikomas iš valstybės ar savivaldybės biudžetų asignavimų, taip pat iš Valstybinio socialinio draudimo fondo, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetų ir kitų valstybės pinigų fondų lėšų.“⁴ Ž. Morkvėno (2009) nuomone LR saugomų teritorijų sistemos valdyme dominuoja vertikalios hierarchijos valdymo modelis, o horizontalusis valdymas (vadovavimas ir sisteminga tarpusavio pagalba) pagal veiklos procesus yra silpnas. Pasak S. Bezarienės (2009) saugomų teritorijų sistema nebesuspėja su dabartiniais visuomenės pokyčiais, sukeliami vis nauji konfliktai tiek tarp institucijų tiek tarp visuomenės, todėl būtina skubiais keisti saugomų teritorijų teisinę bazę, vadybos ir administravimo principus.

Autoriaus nuomone LR saugomų teritorijų administracinė sąranga yra tobulinga, visų pirma siekiant sumažinti šios srities teisės aktų skaičių. Pokyčius reikėtų atlikti nuosekliai, tematinėmis ar struktūrinėmis grupėmis, tam tinkamai pasirengus. Sistema galėtų būti papildyta saugomų

⁴ LR biudžetinių įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 1995. Nr. 104-2322.

teritorijų veiklą kontroliuojančia institucija arba šios funkcijos būtų tinkamai priskirtos jau esančiai institucijai.

Sistematikos (klasifikavimo) apžvalga. IUCN yra patvirtinusi 6 saugomų teritorijų tvarkymo kategorijas pagal saugomų teritorijų steigimo tikslus ir tvarkymą:⁵

I kategorija (suskirstyta į dvi grupes)

I a kategorija – griežtos apsaugos rezervatai. Skirti bioįvairovės apsaugai, saugoti geologines ir geomorfologines vertybes. Antropogeninė veikla stipriai reguliuojama. Lietuvos saugomų teritorijų atitikmuo – rezervatai.

I b kategorija – laukinės gamtos teritorijos (rezervatai). Steigiamos ūkinės veiklos nepaveiktose ar neženkiai paveiktose teritorijose. Pagrindinis tvarkymo tikslas – išsaugoti natūralią vertybių būklę. Lietuvos saugomų teritorijų atitikmuo – rezervatai.

II kategorija – nacionaliniai parkai. Steigimo tikslas ir tvarkymas yra skirtas ekosistemų apsaugai ir rekreacijos vystymui. Tai didelio ploto, natūralios ar artimos natūralioms ekosistemoms teritorijos saugoti plataus masto ekologiniams procesams. Taip pat svarbūs yra aplinkos, kultūros, mokslo, švietimo, rekreacijos, pažintinio turizmo aspektai. Lietuvos saugomų teritorijų atitikmuo – nacionaliniai ir regioniniai parkai.

III kategorija – gamtos paminklai. Specifiniai natūralūs gamtos paminklai. Dažniausiai steigiami didesnių (kompleksinių) teritorijų išorėje. Dažniausiai tai labai mažo ploto teritorijos ir svarbios lankymui. Lietuvos saugomų teritorijų atitikmuo – gamtos paminklai.

IV kategorija – buveinių ir rūšių tvarkymo vietovės. Steigimo tikslas yra išsaugoti saugomas ir retas rūšis bei buveines. Dažniausiai šios kategorijos reikalauja pastovios ir aktyvios veiklos norint pasiekti tam tikros buveinės ir/ar rūšies apsaugos būklę. Lietuvos saugomų teritorijų atitikmuo – gamtiniai draustiniai.

V kategorija – saugomos kraštovaizdžio ir/ar jūros akvatorijos vietovės. Steigimo tikslas yra išsaugoti vertingus kraštovaizdžius, jūrvaizdžius ir vystyti rekreaciją. Tokio tipo vietovėse saugomas tvarus kelių vertybių tokių kaip ekologinių, biologinių, kultūrinių, mokslo, rekreacinių ir kt. integralumas ir sąveika. Lietuvos saugomų teritorijų atitikmuo – kraštovaizdžio draustiniai.

VI kategorija – tvarkomos gamtos išteklių vietovės. Steigimo tikslas yra saugoti ekosistemas ir buveines ir tradicinius gamtos naudojimo būdus. Dažniausiai tai didelio ploto saugomos teritorijos kuriose didžiąją dalį užima natūralios ekosistemos. Lietuvos saugomų

⁵ Dudley N. Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. □ Gland: IUCN, 2008. P-12-23.

teritorijų atitikmuo – biosferos poligonai, biosferos rezervatas, genetiniai draustiniai, atkuriamieji sklypai.

Ši skirstymą į kategorijas pripažįsta daugelis tarptautinių organizacijų, tame tarpe Jungtinės Tautos ir daugumos nacionalinių vyriausybių. Ši skirstymas taikomas kaip pasaulinis standartas saugomų teritorijų klasifikacijoje.

Pasak I. Lazdinio ir kt. (2012, p. 27) kai kurios Lietuvos saugomos teritorijos nepilnai atitinka IUCN klasifikaciją. Tokiu pavyzdžiu minimas KNNP kuris pagal IUCN klasifikaciją turėtų (galėtų) būti priskirtas prie V kategorijos, tačiau Lietuviškoje saugomų teritorijoje sistemoje pastaroji saugoma teritorija lygiuojama greta kitų NP kurie aiškiai priskiriami II kategorijai. Autoriaus nuomone tokia situacija yra šalies sistemos išskirtinumo požymis, nes Lietuvos NP įsteigti etnografinių regionų principu, o KNNP reprezentuoja Mažosios Lietuvos etnografinį regioną. Vieno iš IUCN saugomų teritorijų klasifikacijos kūrėjo N. Dudley (2008) teigimu neprivalu, kad nacionalinių saugomų teritorijų ir IUCN klasifikacijos pavadinimai privalo sutapti. Gali būti atvejų, kuomet šalys savotiškai, joms būdinga ir priimta tvarka, įvardins (suteiks pavadinimus) atitinkamoms saugomoms teritorijoms, tačiau pagal IUCN klasifikaciją jos bus (ar gali būti) priskiriamos visai kitaip įvardytai kategorijai.

Lietuvos saugomų teritorijų sistemą vadovaujantis LR Saugomų teritorijų įstatymu sudaro šios saugomų teritorijų kategorijos:

1. **Konservacinės apsaugos prioriteto (išsaugančios)** tai teritorijos, kuriose saugomi unikalūs arba tipiški gamtinio ir (ar) kultūrinio kraštovaizdžio kompleksai bei objektai ir biologinė įvairovė. Joms priskiriami šie saugomų teritorijų tipai: rezervatai, draustiniai, ir paveldo objektai.
2. **Ekologinės apsaugos prioriteto (apsaugančios) teritorijos** – tai teritorijos, kuriose užtikrinama bendra ekologinė kraštovaizdžio pusiausvyra, siekiama išvengti neigiamo poveikio saugomiems objektams izoliuojant juos arba sumažinti tą poveikį. Lietuvos kompleksinių saugomų teritorijų atveju ekologinės apsaugos prioriteto zonas dažniausiai sudaro žemės ūkio plotai ir IV bei III grupių miškai.
3. **Atkuriamosios apsaugos prioriteto (atkuriančiuos ir palaikančios) teritorijos** – tai teritorijos, kuriose saugomi, atkuriami, palaikomi, gausinami bei ribotai naudojami gamtos ištekliai.
4. **Kompleksinės saugomos teritorijos** – gamtiniu ir (ar) kultūriniu vientisumu pasižyminčios teritorijos, kuriose pagal bendrą apsaugos, tvarkymo ir naudojimo programą sujungiamos įvairių apsaugos krypčių prioriteto, taip pat rekreacinės ir ūkinės zonos.⁶

⁶ Baškytė R. ir kt. Lietuvos saugomos teritorijos. – Kaunas: Lututė, 2006. P. 20-23.

Advokatas J. Ivoška ⁷ pateikia kritinį požiūrį į LR saugomų teritorijų suskirstymą kategorijomis ir teigia, kad tai nėra pagrįsta bendra požymių sistema ir tokiame suskirstyme trūksta aiškumo. Vien saugomos teritorijos pavadinimas nepateikia pakankamai aiškos informacijos apie saugomoje teritorijoje galimą žemės nuosavybės formą, veiklos apribojimus ir tt.

Autoriaus nuomone Ivoškos kritika tik iš dalies teisi. Kompleksines saugomas teritorijas (nacionalinius ir regioninius parkus) įvardinat pagal atskiras jų sudedamąsias dalis – rezervatus, draustinius, paveldo objektus, ekologinės apsaugos zonas, ūkines ir kitas zonas galima gana aiškiai ir nesudėtingai identifikuoti esamą apsaugos režimą. Siekiant aiškumo vartotinas pilnas (sudėtinis) saugomos teritorijos pavadinimas pvz. Labanoro regioninio parko Mekšrinio botaninis draustinis.

Saugomų teritorijų sistema kritikuojama dėl jos sudėtingumo ir perdėto elementų gausumo. Lietuviškoji saugomų teritorijų sistema nesuderinta su pasauliniu mastu priimta IUCN pasiūlyta sistematika. Dažnai dėl šių priežasčių kyla aibė neaiškumų tiek administratoriams tiek žemių savininkams (I. Lazdinis, 2012).

Autoriaus nuomone iš esmės LR saugomų teritorijų klasifikacija atitinka IUCN saugomų teritorijų kategorijas. LR saugomų teritorijų išskirtinumas - NP steigimas šalies etnografiniu principu. Taip pat LR saugomose teritorijose didesnis dėmesys (palyginus su kitų pasaulio šalių saugomomis teritorijomis) skiriamas materialiam ir nematerialiam kultūros paveldui. Dėl šių priežasčių LR saugomos teritorijos savo sudėtyje turi gana daug urbanizuotų teritorijų ir privačios nuosavybės teise valdomos žemės ir dėl to jų valdymas tampa sudėtingas. Autorius sutinka su nuomone, jog reikėtų mažinti (jungti) LR saugomų teritorijų reglamentuojančių teisės aktų skaičių ir mažinti saugomų teritorijų tipų įvairovę (juos apjungiant ir įvardijant bendresniais pavadinimais).

1.2. Miškų ūkio sistemos charakterizavimas

Lietuvos miškų ūkio sistema yra brandi ir susiformavusi vokiškosios miškininkystės pagrindu. Miškų ir miškininkystės reikšmė LR yra svarbi ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių požiūriu. LR valstybinių miškų ūkio sistema per pastarąjį šimtmetį pasižymėjo stabilumu. Taip pat pastaraisiais metais atlaikė verslo ir politikų siekį įvykdyti radikalią valdymo reformą.

⁷ Ivoška J. Rekreacinių paslaugų ir verslo teisinė padėtis bei galimybės Lietuvos Respublikos saugomose teritorijose / Trakų istorinis nacionalinis parkas UNESCO Pasaulio paveldo sąrašuose: poreikis ir galimybės: straipsnių rinkinys. □ Kaunas, Lututė, 2003. P. 120-129.

Nacionalinių teisės aktų apžvalga. Miškų svarba yra įtvirtinta LR Konstitucijos 54 straipsnyje ⁸ „Valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai“. Bendrasis įstatymas nustatantis bendrąją šalies miškų ūkio politiką yra LR aplinkos apsaugos įstatymas kuris: „... reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant LR būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą LR” ⁹. Specialusis įstatymas nustatantis miškų ūkio veiklos sritis yra LR miškų ¹⁰ įstatymas nustatantis, kad *Miškų įstatymo paskirtis – reglamentuoti miškų atkūrimą, apsaugą bei naudojimą ir sudaryti teisines prielaidas, kad visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal vienodus tvaraus ir subalansuoto miškų ūkio principus, užtikrinant racionalų miškų išteklių naudojimą aprūpinant pramonę žaliava, biologinės įvairovės išsaugojimą, miškų produktyvumo didinimą, kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę, galimybę dabar ir ateityje atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas nedarant žalos kitoms ekosistemoms.* Miškų ūkio sektorius turi LRV patvirtintą Nacionalinę miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programą. Šios programos strateginis tikslas yra “didinti miškų teikiamą įvairiapusę naudą visuomenei atsižvelgiant į ilgą miško augimo trukmę ir nuosavybės formų skirtumus bei sąveiką, taip pat užtikrinant darnaus miškų ūkio principų įgyvendinimą visuose šalies miškuose”. ¹¹

Autoriaus nuomone LR miškų ūkio sektorių reglamentuojančių teisės aktų yra pakankamai, teisinė sistema iš esmės aiški. Didžiausius iššūkius šiuo metu kelia privačių miškų sektoriaus teisinis reglamentavimas ir miškų ūkio sektoriaus suderinamumas su kitomis tematinėmis sritimis tokiais kaip aplinkosauga, urbanizacijos, rekreacijos plėtra, socialiniai visuomenės poreikiai ir kt.

Administravimo apžvalga. Miškų politikos kryptis formuoja LR Seimas. Administraciniu požiūriu valstybės miškų valdymas vykdomas tokia horizontalia seka: LR Vyriausybė su Aplinkos ministerija → Generalinė miškų urėdija prie Aplinkos ministerijos → Valstybės įmonė MU. Tai trijų pakopų administracinė schema. Valstybinių ir privačios nuosavybės teise valdomų miškų kontrolę atlieka Valstybinė miškų tarnyba. Administracinę valstybės įmonių MU veiklą apibrėžia LR valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas kuris nurodo, kad: „Valstybės įmonė yra iš valstybės turto įsteigta arba įstatymų nustatyta tvarka valstybei perduota įmonė, kuri

⁸ LR konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁹ LR aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75.

¹⁰ LR miškų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872.

¹¹ LRV 2012 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 569 „Dėl Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2012, Nr. 61-3058

nuosavybės teise priklauso valstybei ir jai perduotą ir jos įgytą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise“¹².

Pasak V. Naruševičiaus ir I. Lazdinio (2011, p. 173) LR Aplinkos ministerija vykdo valstybinį miškų ūkio sektoriaus valdymą. Atsakingas ministerijos padalinys – Miškų departamentas formuoja politiką ir strategiją šalies miškų ūkio klausimais bei koordinuoja jos įgyvendinimą. Generalinė miškų urėdija organizuoja ir koordinuoja valstybės įmonių MU veiklą. Valstybės įmonės MU patikėjimo teise valdo miškus, vykdo kompleksinę miškų ūkio veiklą.

Valstybinė miškų tarnyba yra biudžetinė institucija atliekanti valstybinę visų nuosavybės formų šalies miškų būklės, naudojimo, atkūrimo, įveisimo ir apsaugos kontrolę, išduodanti leidimus, kontroliuojant miškų ūkio veiklas ir konsultuojanti miškininkystės klausimais¹³.

Lietuvoje privačių miškų ir jų savininkų nuolatos gausėja nuo LR nepriklausomybės atkūrimo. 2011 m. duomenimis¹⁴ šalyje privatūs miškai užėmė 837 400 ha ir tai yra 38,6 % nuo visos šalies miško žemės. Privatūs miškai LR tvarkomi individualiai miško savininkų ar negausių miško savininkų kooperatyvų ar privačių miškininkystės įmonių pastangomis laikantis bendrų miškų ūkio veiklą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų.

Privačių miškų savininkų lūkesčiai iš jų valdomo miško kinta. Pastaraisiais metais šalies privatūs miškų savininkai teikia didesnę reikšmę miškui kaip medienos naudojamos namų šildymui šaltiniui ir vis mažesnę reikšmę medienos pardavimui ar rekreacinių poreikių tenkinimui (D. Mizaraitė et al, 2010).

Autoriaus nuomone LR miškų valdymo sistema iš esmės yra tinkama. Esminės reformos nereikalingos, o vadovaujantis veiklos monitoringo rezultatais ar reaguojant į besikeičiančius socialinius ir ekonominius poreikius galimi sistemos tobulinimai ir papildymai veiklos efektyvumui didinti.

Sistematikos (klasifikavimo) apžvalga.) Miškai pagal funkcijas yra skirstomi į tris grupes (R. Ozolinčius 2005, p. 125):

- **Socialinių funkcijų grupės miškai.** Priskiriamas miško gebėjimas valyti orą ir saugoti aplinką nuo triukšmo, pasisavinti iš oro anglies dvideginį ir išskirti deguonį, stabilizuoti ir švelninti klimatą.
- **Apsauginių miško funkcijų grupės miškai.** Priskiriamas gebėjimas saugoti nuo potvynių, nuošliaužų, dirvožemio erozijos, reguliuoti vandens lygį, sulaikyti vandens nutekėjimą žemės paviršiumi, saugoti biologinę įvairovę;

¹² LR valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas // 1994, Nr. 102-2049.

¹³ Valstybinės miškų tarnybos nuostatai http://www.amvmt.lt/Apie_tarnyba/ApieTarnyba.aspx?&MID=436 [2013 03 09]

¹⁴ Valstybinė miškų tarnyba. Lietuvos miškų ūkio statistika 2011. - Kaunas: Lututė, 2011. P. 26.

- **Komercinių-ekonominių miško funkcijų grupės miškai.** Priskiriama medienos gavyba, grybai, uogos, vaistažolės, taip pat galimybė žmogui turėti darbą.

Šio darbo autorius nuomone šis skirstymas yra parengtas daugiau fiziologinėmis miško augalų savybėmis ir ekologiniais miško ekosistemų procesais kurie yra vienodi visuose miškuose nepaisant to, kokiais kategorijai žmogus juos yra priskyres. Šis suskirstymas labiau tiktų sudarant miškų teikiamos naudos klasifikatorių.

Europoje taikoma saugomų miškų ir miškingų vietovių klasifikacija pagal Ministrų konferencijos Europos miškų išsaugojimo klausimais (MCPFE) ¹⁵ metu teiktas rekomendacijas. Išskiriamos trys kategorijos:

1. Tvarkymo (apsaugos) tikslas – **biologinė įvairovė:**
 - 1.1 „jokių aktyvių veiklų“,
 - 1.2 „minimali intervencija“,
 - 1.3 „apsauga įgyvendinant aktyvias veiklas“.
2. Tvarkymo (apsaugos) tikslas – **kraštovaizdžio apsauga ir specifiniai gamtos elementai (gamtos paminklai).**
3. Tvarkymo (apsaugos) tikslas – **apsauginės funkcijos** (dirvožemis, vanduo, natūralios rizikos).

¹⁵ Ministrų konferencija Europos miškų išsaugojimo klausimais // <http://www.foresteurope.org/sites/default/files/PGApril.pdf> [2013-03-05]

1 lentelė. MCPFE miškų kategorijų atitikmuo su IUCN ir Lietuvos miškų grupėmis

MCPFE miškų kategorijos		Atitikmuo IUCN kategorijai	Atitikmuo Lietuvos miškų grupei
1: Tvarkymo (apsaugos) tikslas – biologinė įvairovė	1.1: “ „jokių aktyvių veiklų“	I	I
	1.2: „minimali intervencija“	II, (IV)	II
	1.3: „apsauga įgyvendinat aktyvias veiklas“	IV, (V)	II
2: Tvarkymo (apsaugos) tikslas – kraštovaizdžio apsauga ir specifiniai gamtos elementai (gamtos paminklai)		III, (V, VI)	II ir/arba III
3: Tvarkymo (apsaugos) tikslas – apsauginės funkcijos (dirvožemis, vanduo, natūralios rizikos)		Nėra atitikmens	III

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Lietuvoje miškai vadovaujantis LR miškų įstatymu pagal miškų naudojimo pobūdį skirstomi į keturias pagrindines grupes (taip pat II grupė dar skirstoma į du pogrupius II A ir II B):

I grupė – rezervatiniai miškai. Tai valstybinių rezervatų, valstybinių parkų bei biosferos monitoringo teritorijose esančių rezervatų ir rezervatinių apyribių miškai. Ūkininkavimo tikslas – palikti miškus natūraliai augti.

II grupė – specialios paskirties miškai. Joje skiriami:

A – ekosistemų apsaugos miškai. Kraštovaizdžio, telmologinių, pedologinių, botaninių, miško genetinių, zoologinių, botaninių-zoologinių draustinių ir šių rūšių draustinių, esančių valstybiniuose parkuose bei biosferos monitoringo teritorijose, miškai, saugomų gamtos išteklių sklypų, priešeroziniai ir kiti miškai. Ūkininkavimo tikslas – išsaugoti arba atkurti miško ekosistemas ar atskirus jų komponentus;

B – rekreaciniai miškai. Tai miško parkai, miestų miškai, valstybinių parkų rekreacinių zonų miškai, rekreaciniai miško sklypai ir kiti poilsiui skirti miškai. Ūkininkavimo tikslas – formuoti ir išsaugoti rekreacinę miško aplinką.

III grupė – apsauginiai miškai. Tai geologinių, geomorfologinių, hidrografinių, kultūrinių draustinių, šių rūšių draustinių, esančių valstybiniuose parkuose bei biosferos monitoringo teritorijose, miškai, apsaugos zonų ir kiti miškai. Ūkininkavimo tikslas – formuoti produktyvius medynus, galinčius atlikti dirvožemio, oro, vandens, žmogaus gyvenamosios aplinkos apsaugos funkcijas.

*IV grupė – ūkiniai miškai. Tai visi kiti miškai, nepriskirti I–III miškų grupėms. Ūkininkavimo tikslas – laikantis aplinkosaugos reikalavimų, formuoti produktyvius medynus, nepertraukiamai tiekti medieną.*¹⁶

Autoriaus nuomone MCPFE, IUCN ir LR miškų grupių sistema yra panaši, tačiau turi ir aiškių skirtumų. Visų pirma matyti aiškus skirtumas pačiame griežčiausiame apsaugos lygmenyje. Jei LR miškų I grupė numato rezervatinį režimą (nepaisant to LR ir I miškų grupėje tam tikrais atvejais vykdomi aktyvūs gamtotvarkos darbai), tai MCPFE šioje grupėje išskiria net tris tipus pagal antropogeninės veiklos nevykdymą ar vykdymo intensyvumą. Panašiausią požiūrį visos trys paminėtos klasifikacijos pateikia kraštovaizdžio apsaugos ir gamtos paminklų apsaugos atvejais. Analizuojant apsaugines (buferines) miškų funkcijas sutampa tik MCPFE ir LR miškų grupių klasifikacija. Tuo tarpu IUCN šio tipo saugomų teritorijų neišskiria.

Darnaus miškų ūkio principai buvo nustatyti 1993 m. Helsinkyje vykusioje antrojoje MCPFE suformuluojant tvaraus ir (darnaus) miškų ūkio koncepciją: *Darnus miškų ūkis – miškų ir miško žemės priežiūra bei naudojimas tokiu būdu ir tokiu laipsniu, kurie palaiko jų biologinę įvairovę, produktyvumą, gebėjimą atsikurti, gyvybingumą ir jų pajėgumą išpildyti dabar ir ateityje atitinkamas ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas lokaliu, nacionaliniu ir globaliniu lygmenimis ir kurie nedaro žalos kitoms ekosistemoms*.¹⁷ Darnaus miškų ūkio principai šiuo metu diegiami LR miškų sektoriaus teisinėje ir praktinėje veiklose (Naruševičiaus, Lazdinis, 2011, p. 156) nurodo, kad „remiantis pagrindinėmis Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos nuostatomis, Lietuvos miškų ūkio politika formuojama ir įgyvendinama pagal keturias kryptis: bendrąją, ekonominę, ekologinę ir socialinę“. Autorius sutinka su šiuo teiginiu ir pastebi, kad pastaraisiais metais ypač suaktyvėjo pastarųjų dviejų – ekologinės ir socialinės kryptių praktinis įgyvendinimas šalies miškuose.

¹⁶ LR miškų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872.

¹⁷ MCPFE rezoliucija H1 Pagrindinės nuorodos darnaus miškų ūkio Europos miškuose vystymui http://www.foresteurope.org/docs/MC/MC_helsinki_resolutionH1.pdf [2013 03 09]

Autoriaus nuomone LR miškų ūkio sektorius pasuko tinkamu keliu, integruojasi į pasaulines ir Europos lygmens politikos kryptis. Didesnių sunkumų gali kilti realiai įgyvendinant darnios miškininkystės principus dėl konservatyvios nacionalinio lygmens politikų patirties (siekis surinkti mokesčius) ir vidutinės grandies, vyresnio amžiaus vadovų skeptiško požiūrio į principinius sistemos ideologinius principus.

1.3. Užsienio šalių patirtis derinant saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklas

Suomijos patirtis derinant saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklas yra bene ryškiausia visoje Europoje. Administracinę struktūrą saugomų teritorijų ir miškų ūkio (taip pat vandenių ūkio) srityse sudaro: Aplinkos ministerija → valstybinė įmonė Metsahallitus su struktūriniais padaliniais: miškininkystės vienetas ir 3 regioninės gamtos paveldo tarnybos¹⁸.

Suomijos Aplinkos ministerijos darbo tikslas yra bioįvairovės kitų vertybių apsauga, taip pat užtikrinimas gerai funkcionuojančių ekosistemų tarnybų ir subalansuotas gamtinių resursų naudojimas.

Valstybinė įmonė Metsahallitus administruoja daugiau nei 12 milijonų hektarų valstybinės žemės ir vandens telkinių. Ši įmonė veikia Žemės ūkio ir miškininkystės ministerijos administravimo erdvėje, o gamtos apsaugos srityje yra pavaldi Aplinkos ministerijai. Metsahallitus turi atsakomybę tvarkyti ir naudoti šias teritorijas kuo naudingiau ir atsižvelgiant į suomių interesus. Šios organizacijos veiklos yra išskirtos į verslo veiklas ir iš biudžeto finansuojamas viešąsias paslaugas. Skirtingi verslo vienetai (struktūros) yra įsteigtos pagal skirtingas veiklas¹⁹.

Miškininkystės vienetas prekiauja mediena, administruoja komercinius miškus, vysto neapdirbtos medienos pramonės įmones. Miškų naudojimas yra grindžiamas darniu gamtos resursų naudojimu. Tikslas – skatinti platų miško išteklių panaudojimą.

Metsahallitus gamtos paveldo tarnybos (3 regionuose) rūpinasi labiausiai natūraliais rezervatais valstybinėje žemėje, laukinės gamtos teritorijomis ir lauko rekreacinėmis teritorijomis ir taip pat yra atsakinga už monitoringą ir apsaugą daugelio nykstančių rūšių.

Metsahallitus valdymo filosofija yra tai, kad žmonės tikisi plataus lūkesčių siejamų su komercine veikla, gamtos apsauga, rekreacija valstybinėje žemėje ir vandenyse. Metsahallitus

¹⁸ Suomijos aplinkos ministerija // <http://www.environment.fi/default.asp?node=6089&lan=en> [2013-02-17]

¹⁹ Suomijos valstybinė įstaiga Metsahallitus // <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/en/AboutUs/Briefintroduction/Sivut/ABriefIntroductiontoMetsahallitus.aspx> [2013-02-17]

stengiasi vykdyti veiklas plačiose ekonomikos ir ekologinės kompetencijos ribose kurios yra derinamos su valdymu teikiant tvarius, aukštos kokybės rezultatus.

Suomijoje išskiriamos trys saugomų teritorijų grupės:

- 1) Gamtos apsaugos saugomos teritorijos (nacionaliniai parkai ir rezervatai)
- 2) Laukinės gamtos teritorijos (daugiausiai yra Laplandijos regione)
- 3) Nacionalinės rekreacinės teritorijos.

Lyginant Suomijos ir Lietuvos saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklų administravimo principus matyti aiškus skirtumai. Lietuvos atveju Aplinkos ministerijai pavaldžios institucijos – Generalinė miškų urėdija ir Valstybinė saugomų teritorijų direkcija nepaisant to, kad daugeliu atveju administruoja tas pačias teritorijas, tačiau administraciniu požiūriu yra visiškai skirtingos institucijos ir viena nuo kitos nepriklausomos. Tuo tarpu Suomijos atveju šios dvi veiklos sritys (miškų ūkio kaip ekonominė veikla) ir gamtosauga (kaip saugomų teritorijų veikla - taip pat finansuojama iš biudžeto) yra vienoje valstybinėje institucijoje. Savivaldybėms Suomijoje nesuteikta teisė steigti ir administruoti saugomų teritorijų (išskyrus kraštovaizdžio apsaugos vietas) taip pat rūpintis valstybiniais miškais.

Jungtinėse Amerikos valstijose yra keturi lygiai nacionaliniais miškais besirūpinančių institucijų²⁰:

1) Reindžerių rajonas (girininkija). Šalyje yra daugiau nei 600 reindžerių rajonų. Kiekvienas rajonas turi nuo 10 iki 100 darbuotojų kolektyvą. Rajonas varijuoja nuo 20 000 ha iki 400 000 ha. Dauguma įprastų veiklų vykdoma reindžerių rajonuose, įskaitant takų įrengimą ir palaikymą, stovyklaviečių priežiūrą, augalijos ir gyvūnijos buveinių tvarkymą.

2) Nacionaliniai miškai. Šalyje yra 155 nacionaliniai miškai ir 20 pievų. Kiekvienas miškas sudarytas iš kelių reindžerių rajonų. Už kiekvieną mišką atsakingas miškininkas inspektorius. Reindžeriai yra pavaldūs miškininkui inspektoriui. Miškininkų inspektorių štabas koordinuoja veiklas tarp rajonų, valdo biudžetą ir teikia techninę pagalbą kiekvienam reindžerių rajonui.

3) Regioninis lygmuo. Šalyje 9 regionai. Regionai yra plačios geografijos teritorijos dažniausiai apimantys kelias valstijas. Regioninis biuras koordinuoja veiklas tarp nacionalinių miškų, monitoringo veiklas, užtikrina operacijų kokybę, vadovauja miškų planų sudarymui ir sudaro miškų biudžetą.

4) Nacionalinis lygmuo. Ją sudaro miškų tarnyba. Miškų tarnyba pavaldi Natūralių išteklių ir aplinkos sekretariatui Žemės ūkio departamente. Miškų tarnyba yra federalinė

²⁰ JAV Miškų tarnyba // <http://www.fs.fed.us/aboutus/meetfs.shtml> [2013-02-17]

agentūra valdanti valstybines žemės nacionaliniuose miškuose ir pievose. Miškų tarnyba taip pat yra didžiausia miškininkystės tyrimų institucija pasaulyje ir teikia techninę ir finansinę pagalbą valstybinėms ir privačioms miškininkystės institucijoms.

Saugomų teritorijų sistema Jungtinėse Amerikos valstijose yra labai įvairi ir daugialypė. Šalyje išskirtini šie saugomų teritorijų lygmenys:

1) Federalinis lygmuo. Jį sudaro – nacionaliniai parkai, nacionaliniai draustiniai, nacionaliniai jūros paplūdimiai, nacionaliniai ežerų paplūdimiai, nacionaliniai miškai, nacionalinės pievos, nacionaliniai paminklai, nacionalinės jūrinės teritorijos, nacionalinės rekreacinės vietovės, nacionalinė kraštovaizdžio apsaugos sistema ir kt.

2) Valstijos lygmuo. Jį sudaro valstybiniai parkai, laukinės gamtos teritorijos ir kt.

3) Vietinės reikšmės (lygmens) saugomos teritorijos. Jį sudaro įvairūs regioniniai parkai, miestų teritorijos, dirvožemio apsaugos teritorijos ir kt.

Saugomos teritorijos valdomos įvairiausių institucijų, organizacijų ir tarnybų. Pagrindinės valstybinės administruojančios institucijos: Nacionalinių parkų tarnyba ²¹, Miškų tarnyba, Kraštotvarkos biuras ²², Jungtinių valstijų žuvininkystės ir laukinės gyvūnijos tarnyba.

Apibendrinat Jungtinių Amerikos valstijų saugomų teritorijų ir miškų sistemų sąveiką darytina išvada, kad šios dvi sistemos tarpusavyje yra glaudžiai supynusios ir egzistuoja įgyvendinat tiek ekonomines miškų ūkio tiek socialines gamtosaugos funkcijas.

Vokietijoje miškų politiką įgyvendina Federalinė maisto, žemės ūkio ir vartotojų apsaugos ministerija ²³. Šalis turi federalinį miškų įstatymą ir miškų strategiją iki 2020 m ²⁴. Šalies miškų ir medienos pramonė generuoja apie 160 bilijonų EUR per metus ir įdarbina apie 1,25 milijonų žmonių. Miškų struktūra pagal nuosavybę pasiskirsto sekančiai: apie 44 % privatūs miškai, apie 33 % valstybiniai, apie 20 % savivaldos miškai, apie 3 % kitų valdytojų. Kiekvienoje Vokietijos žemėje yra valstybinė institucija atsakinga už valstybinius miškus – valstybinė įmonė – kuri organizuoja valstybinių miškų priežiūrą, naudojimą, apsaugą, aplinkosauginį švietimą, medžioklę ir kt. Taip pat valstybinės miškų įmonės vykdo privačių miškų kontrolę. Standartizuoto valstybinių miškų įmonių valdymo schemas nėra ir pačių įmonių esančių skirtingose žemėse administracinis valdymas yra skirtingas. Pagrindinis miškų tvarkymo tikslas

²¹ JAV Nacionalinių parkų tarnyba // <http://www.nps.gov/aboutus/index.htm> [2013-02-17]

²² JAV Kraštotvarkos biuras // http://www.blm.gov/wo/st/en/prog/blm_special_areas/NLCS.html [2013-02-17]

²³ Federalinė maisto, žemės ūkio ir vartotojų apsaugos ministerija // http://www.bmelv.de/EN/Agriculture-RuralAreas/Forests-Timber-Hunting/forests_node.html;jsessionid=E5654B04B430C57B61979BFAF3B6E1B1.2_cid358 [2013-02-26]

²⁴ Vokietijos miškų strategija 2020 // http://www.bmelv.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/ForestStrategy2020.pdf?__blob=publicationFile [2013-02-26]

yra tvarus subalansuotas miško naudojimas. Daugelis valstybinių miškų įmonių ir kitų miško savininkų (privačių, savivaldybės ir kt.) yra dotuojamos pagal tam tikras veiklas ir priemones iš valstybės biudžeto.

Šalyje gausu privačių miško savininkų kooperatyvų. Daugelis privačių miškų savininkų – ūkininkai. Nemaža dalis privačių miškų savininkų miškuose nevykdo ūkinės veiklos.

Saugomų teritorijų politiką Vokietijoje formuoja Aplinkos ministerija. Saugomų teritorijų vidines ir tarptautines veiklas įgyvendina vyriausybinių organizacijų Vokietijos federalinė gamtos apsaugos agentūra²⁵. Šalies saugomų teritorijų sistemą sudaro:

- 1) gamtos apsaugos teritorijos,
- 2) nacionaliniai parkai,
- 3) biosferos rezervatai,
- 4) kraštovaizdžio saugomos teritorijos,
- 5) gamtos parkai.

Viena iš miško apsaugos idėjų yra įgyvendinama Bavarijos miško nacionaliniame parke. Tai pirmasis nacionalinis parkas Vokietijoje oficialiai įsteigtas 1970 m. NP 1997 m. buvo išplėstas iki 24 218 ha ploto. NP moto „Leiskime gamtai būti gamta“ arba „Pirmąsiais miškai mūsų vaikams ir mūsų vaikų vaikams“. NP yra suskirstytas į zonas²⁶:

- 1) natūrali zona – natūraliems gamtos procesams teikiama pirmenybė (55, 86 % NP teritorijos)
- 2) vystoma zona, palaipsniui miškai turi būti palikti vystytis natūraliai (20,39% NP teritorijos)
- 3) marginalinė/buferinė zona – ilgalaikės, efektyvios miškų apsauginės funkcijos yra įgyvendinamos 22,07% NP teritorijos)
- 4) rekreacinė zona – tenkina lankytojų poreikius (įskaitant judėjimo saugumą) 1,68% NP teritorijos).

Bavarijos nacionalinio parko direkcijoje skaitlingą kolektyvo dalį sudaro miškininkai.

Vertinant Vokietijos miškų ūkio ir saugomų teritorijų sistemų dermę išryškėja tendencija, jog nepaisant to, kad šie skirtingi sektoriai priklauso skirtingoms ministerijoms abiejų pusių interesai tenkinami ir derinami tinkamai. Konkretūs pavyzdžiai rodo, kad miškų įmonėse tinkamas dėmesys skiriamas gamtosaugai, rekreacijai, ekologiniam švietimui, o kai kuriose saugomose teritorijose ar jų atskirose dalyse įmanoma medienos produkcijos gamyba pagal

²⁵ Vokietijos federalinė gamtos apsaugos agentūra // http://www.bfn.de/01_wir_ueber_uns+M52087573ab0.html [2013-02-26]

²⁶ Bavarijos miško nacionalinis parkas // <http://www.nationalpark-bayerischer-wald.de/english/nationalpark/index.htm> [2013-02-26]

tvaraus miškininkavimo principus. Esminiai skirtumai nuo Lietuvos miškų ūkio - saugomų teritorijų sistemos – ženkli savivaldos miškų dalis ir gausus privačių miškų savininkų kooperatyvų tinklas.

1.4. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio sričių suderinamumas

Saugomų teritorijų ir miškininkystės teisinę aprėptį nustato šie specialieji įstatymai: LR saugomų teritorijų įstatymas ir LR miškų įstatymas. Saugomų teritorijų įstatymo 12 straipsnyje numatyti saugomų teritorijų steigimo tikslai :

- 1) išsaugoti gamtiniu ir kultūriniu požiūriais vertingą kraštovaizdį;
- 2) išsaugoti tipiškas arba unikalias ekosistemas;
- 3) atkurti sunaikintus ir pažeistus gamtinius bei kultūrinius kompleksus ir objektus (vertybes);
- 4) sudaryti sąlygas moksliniams tyrimams gamtos ir kultūros paveldo apsaugos srityse;
- 5) propaguoti ir remti Lietuvos regionų etnokultūros tradicijas;
- 6) sudaryti sąlygas rekreacijai, pirmiausia pažintiniam turizmui;
- 7) plėtoti aplinkosauginį švietimą, propaguoti ekologinę žemdirbystę;
- 8) įgyvendinti kitus valstybinių parkų nuostatuose numatytus jų steigimo tikslus.²⁷

Miškų įstatymo 1 straipsnyje numatyta įstatymo paskirtis – *reglamentuoti miškų atkūrimą, apsaugą bei naudojimą ir sudaryti teises prielaidas, kad visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal vienodus tvaraus ir subalansuoto miškų ūkio principus, užtikrinant racionalų miškų išteklių naudojimą aprūpinant pramonę žaliava, biologinės įvairovės išsaugojimą, miškų produktyvumo didinimą, kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę, galimybę dabar ir ateityje atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas nedarant žalos kitoms ekosistemoms*²⁸.

Lyginant šiuos du įstatymus buvo išskirti atskiri prioritetai juos sustatant tvarkos eile pagal prioritetus. Prioritetų lyginamoji analizė atliekama pagrindinių įstatymu laikant saugomų teritorijų įstatymą, nes būtent jis atitinka miškų esančių nacionaliniuose parkuose pagrindinius steigimo tikslus. Šių dviejų įstatymų suderinamumo duomenys pateikiami sekančioje lentelėje:

²⁷ LR saugomų teritorijų įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 63-1188.

²⁸ LR miškų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872.

2 lentelė. Saugomų teritorijų ir miškų įstatymų tikslų lyginamoji analizė

Eil. Nr.	Saugomų teritorijų įstatymo 12 straipsnio prioritetai	Prioritetas saugomų teri- torijų įstaty- me	Prioritetas miškų įstatyme
	Miškų įstatymo 3 straipsnio prioritetai		
1	išsaugoti gamtiniu ir kultūriniu požiūriais vertingą kraštovaizdį	I	II ir VIII
	apsauga ir kraštovaizdžio stabilumą		
2	išsaugoti tipiškas arba unikalias ekosistemas	II	VII
	biologinės įvairovės išsaugojimą		
3	atkurti sunaikintus ir pažeistus gamtinius bei kultūrinius kompleksus ir objektus (vertybes);	III	I
	miškų atkūrimą		
4	sudaryti sąlygas moksliniams tyrimams gamtos ir kultūros paveldo apsaugos srityse;	IV	X
	atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas		
5	propaguoti ir remti Lietuvos regionų etnokultūros tradicijas;	V	X
	atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas		
6	sudaryti sąlygas rekreacijai, pirmiausia pažintiniam turizmui;	VI	X
	atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas		
7	plėtoti aplinkosauginį švietimą, propaguoti ekologinę žemdirbystę;	VII	X
	atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas		
8	įgyvendinti kitus valstybinių parkų nuostatuose numatytus jų steigimo tikslus.	VIII	X
	atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas		

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Vertinant saugomų teritorijų įstatyme minimus valstybinių parkų steigimo tikslus ir miškų įstatymo tikslus išskirti trys suderinamumo atvejai:

- 1) tikslai abiejuose įstatymuose atitinka,
- 2) tikslai tiesiogiai nepaminėtas (tačiau paminėtas kituose įstatymo dalyse),
- 3) tikslai nesutampa.

Kaip matyti iš lentelėje pateikto lyginimo visi valstybinių parkų steigimo tikslai yra suderinami su miškų įstatymo tikslais, tačiau didžioji dalis miškų įstatymo tikslų lyginat su saugomų teritorijų įstatymo tikslais yra žemo prioriteto. Valstybinių parkų steigimo tiksluose nėra paminėtų vieno miškų įstatyme įvardinto tikslo (tvaraus ir subalansuoto miškų ūkio), tačiau iš kitų saugomų teritorijų įstatymo straipsnių ir ypač iš bendrojo įstatymo – aplinkos apsaugos įstatymo teiginių galima daryti išvadą, kad šis tikslas yra bendras, tačiau konkrečiu atveju neišvardintas. Sulyginus abiejų įstatymų tikslus randame, kad trys miškų įstatymo tikslai yra nepaminėti valstybinių parkų steigimo tiksluose ir yra jiems priešingi: miškų naudojimas, visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal vienodus principus, racionalų miškų išteklių naudojimą aprūpinant pramonę žaliava. Lyginamosios analizės apibendrinimas - didžioji dalis saugomų teritorijų įstatyme numatytų valstybinių parkų steigimo tikslų sutampa su miškų įstatymo tikslais, tačiau pagal prioritetų paskirstymą NP miškų funkcijoms yra artimesnis (su aukštesniais prioritetais) saugomų teritorijų įstatymas.

LR šešioliktosios Vyriausybės programoje 2012-2016 m.²⁹ numatyta, kad bus skiriamas dėmesys biologinės įvairovės išsaugojimui įskaitant ir apsaugą už saugomų teritorijų ribų. Dėmesys taip pat bus kreipiamas į gyvūnijos ir augalijos naudojimo klausimus sustiprinant valstybines galias ir mažinant privataus sektoriaus įtaką. Miškų ūkio sistema turėtų vystytis tausojančios miškininkystės principais ir miškai kaip vienas svarbiausių gamtos turtų turėtų teikti daugelį reikmių.

Lyginat šešioliktosios LR Vyriausybės skiriamą dėmesį saugomų teritorijų ir miškininkystės sektoriams matyti, kad miškų sektoriui tenkantis dėmesys pagal teksto apimtį yra didesnis.

Saugomų teritorijų sistema neturi LR Seimo ar LR Vyriausybės lygiu patvirtintos šios srities strategijos ar programos. Tuo tarpu miškų sektorius turi LR Vyriausybės lygiu patvirtintą Nacionalinę miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 metų programą. Minimoje programoje yra numatyti septyni tikslai. Vienas iš septynių tikslų yra tiesiogiai susijęs su NP miškų steigimo (tvarkymo) tikslais kuris pagal prioritetą yra žemiausioje, t.y. septintoje vietoje - „išsaugoti ir

²⁹ LR Vyriausybės 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ // Valstybės žinios, 2012, Nr. 149-7630.

didinti miško ekosistemų tvarumą atsižvelgiant į jų ekologinį ir socialinį vaidmenį, klimato kaitos įtaką“³⁰. Tikslui įgyvendinti numatyti trys uždaviniai:

- „1) didinti miško ekosistemų ekologinį ir kraštovaizdžio stabilumą.
- 2) skatinti rekreacinių miško funkcijų plėtrą, rekreacinės infrastruktūros objektų miškuose įrengimą ir tvarkymą.
- 3) sudaryti prielaidas kultūros paveldo objektų ir jų paminklinės aplinkos išsaugojimui miškuose.“

Analizuojant esamą situaciją matyti, kad miškų ūkio sektorius sulaukia didesnio politinio dėmesio nei saugomų teritorijų sektorius. Išanalizavus Nacionalinę miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programą matyti, kad miškų esančių NP steigimo funkcijos yra paminėtos, sudarytos sąlygos tikslams pasiekti, tačiau šis klausimas yra vienas iš žemiausių prioritetų visoje programoje.

Po 2004 m. Aukštaitijos, DNP ir TINP ir Žemaitijos NP miškų perdavimo MU valdymui pradėtos aktyvesnės diskusijos viešojoje erdvėje. Pasak E. Paplauskio (2007) gamybinė miškininkystė nesuderinama su NP direkčių pašaukimu. Keliamas klausimas ar medienos gamyba etiška iš viso parkuose. Apeliuojama, kad Lietuvos NP brandaus miško yra labai mažai, dauguma saugomų miškų yra kultūrinės kilmės ir tapę pramoniniais miškais. Pasak Paplauskio mūsų šalies atsakingi pareigūnai nepasimoko iš užsienio šalių skaudžios patirties, esą dabar tik naikiname, o vėliau teks atkūrinėti ir tai brangiai kainuos.

Kardinaliai priešingą nuomonę šiuo klausimu turi hab. dr. J. Grigaliūnas (2012, p. 20-21). Savo nuomone apie rezervatinius miškus ir apyrbes (kurie laikomi svarbiausiais klimaksinių miškų bendrijų apsaugos elementais) motyvuoja tuo, kad pats miško rezervato statusas spygliuočių miškams yra grėsmė. Dėl ūkinės veiklos rezervatuose uždraudimo keičiasi ir nyksta spygliuočių miškų bendrijos, todėl ateities perspektyvoje spygliuočių medynai rezervatuose gali išnykti, o tai būtų nepateisinama. Vis dėlto reikėtų galvoti kaip tuos spygliuočių medynus atkurti.

Apibendrintą nuomonę šiuo klausimu pateikia V. Uselis (2012, p. 32). Jo nuomone visų pirma reikia susitarti dėl tvarkymo ar saugojimo tikslų. Jei miškininkams yra svarbus stabilus medienos tiekimas iš miško, rekreacinė miško teikiama funkcija, tai ekologams svarbesnė biologinės įvairovės egzistavimo buveinė. Dėl to vyksta nesusikalbėjimas tarp miškininkų ir ekologų. Tačiau viliamasi, kad abiems pusėms įgyjant vis daugiau žinių, oponuojančių pusių požiūriai keičiasi susikalbėjimo linkme.

Pirmieji du aukščiau paminėti straipsniai atspindi radikaliai skirtingas nuomones dėl I grupės rezervatinių miškų egzistavimo ir tolimesnės ateities. Uselis atkreipia dėmesį, jog

³⁰ LR Vyriausybės 2012 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 569 „Dėl Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2012, Nr. 61-3058.

apsauga yra daugialypis klausimas ir privalo turėti aiškius prioritetus. Išryškėja, kad saugomų teritorijų ir miškininkystės specialistai neturi bendros vizijos ir tuo labiau sutarimo ypač dėl ko rezervatiniai miškai yra saugomi ir kokie jie turi būti ateityje. Autoriaus nuomone būtina ypatingai rezervatiniuose miškuose vykdyti stebėseną, skelbti duomenis, sudaryti klimaksinės miško bendrijos modelį ir susitarti dėl šių miškų kiekio, įvairovės ir ateities.

M. Lazdinis ³¹ konstatuoja, kad miškininkai mokslininkai, ir ypač tie kurie dirba bioįvairovės apsaugos srityje, turi išplėsti savo požiūrį virš miškų ekosistemos ribų. Tradicinė paradigma miškininkystės moksle ir sprendimų priėmimo pasikeitė. Miškų specialistai turi pasitikti naujus iššūkius sprendžiant tarpdisciplininius klausimus ir įtraukiant eilę suinteresuotųjų asmenų bei tapti lyderiais juos (iššūkius) sprendžiant. Priešingu atveju specialistai ir sprendimų priėmėjai atsidurs besiginančiųjų rolėje miškų ūkio srityje.

Įdomų pavyzdį iš XIX a. amžiaus pateikia N. Strakauskaitė (2011, p. 223) kaip ne vien miškininkai ar gamtosaugininkai gali paveikti miškų ar saugomų teritorijų vystymąsi. Pasak jos Kuršių nerijos smėlynų apželdinimo darbus „provokavo“ ir jau tuo metu šią vietovę padėję inteligentijos atstovai: rašytojai, žurnalistai, tapytojai, mokslininkai kurių straipsniai, publikacijos ir piešiniai padarė įtaką tuometinei valdžiai ir kopų apželdinimo darbai paspartėjo.

Pastarosios dvi citatos iš skirtingų laikotarpių patvirtina miškininkystės ir gamtosaugos sričių daugiapoliškumą ir atvirumo visuomenei būtinybę. Taip pat pabrėžtinai ir inovacijų integravimo poreikis į miškų ūkio ir saugomų teritorijų valdymą.

Derinant saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklas labai svarbi abiejų pagrindinių institucijų sąveika. Tarpinstituciniai ryšiai tarp vietovės (NP) administratorių: NP direkcijos ir MU skirtingose vietovėse yra skirtingi ir dažnai didžiaja dalimi priklausomi nuo abiejų įstaigų vadovų kompetencijos, vadovavimo stiliaus. S. Bezarienė atlikusi tyrimą tarp saugomų teritorijų darbuotojų nustatė, kad pastarieji didžiausiais partneriais savo veikloje laiko Valstybinę saugomų teritorijų tarnybą ir antroje vietoje MU ³². Įvertinus tai, kad Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba yra tiesiogiai saugomų teritorijų direkcijų veiklą koordinuojanti ir kontroliuojanti institucija, galima teigti, kad saugomų teritorijų darbuotojai MU darbuotojus laiko didžiausiais ir patikimiausiais instituciniais partneriais nepaisant pasitaikančių kai kurių ideologinių ir prioritetinių nesutarimų.

Autoriaus asmenine patirtimi dalies MU specialistų požiūris į saugomų teritorijų administraciją darbuotojus ne visada palankus. Tai patvirtina ir vienas pavyzdys iš šio darbo

³¹ Lazdinis M. Connecting social and ecological systems: towards an integrated toolbox for assessment of forest policy implementation: doctor's dissertation. □ Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences.

³² Bezarienė S. Saugomų teritorijų valdymo institucijų ir visuomenės konfliktų priežastys ir jų analizė: magistro darbas: 03 S – vadyba ir administravimas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 17.

metu vykdytos ekspertinės apklausos kuomet net 5 miškų sektoriaus specialistai atsisakė pildyti anketą vos tik sužinoję, kad nagrinėjama tema – gamtosauga. Autoriaus nuomone galima priešpriešą tarp saugomų teritorijų ir MU specialistų labiausiai formuoja nustatyti skirtingi organizacijų veiklos tikslai ir būdai. Tai yra atitinkamai: biudžetinių (projektinių) lėšų naudojimas - pelno siekimas ir biudžetinė įstaiga – valstybės įmonė. Tikėtina, kad tiek saugomų teritorijų tiek MU darbuotojai turi potencialą sklandžiai ir kartu vystyti ir tvaraus miškų ūkio ir saugomų teritorijų veiklas, jei miškų ūkio politika (ir ypač ekonominė veiklos dalis) bus vystoma atitinkamą dėmesį skiriant apsaugos ir kt. socialinio pobūdžio klausimas spręsti.

Prieš kelis dešimtmečius pasaulyje pradėjo formuotis nauja miškininkystės teorijos ir praktikos šaka vadinama „naująją miškininkyste“ arba „žaliuosius medžius išlaikančiąją miškininkyste“. Pasak L. Gustafsson et al. (2012) išlaikančioji miškininkystė yra paremta principu kuomet vykdant miško kirtimus biržėse paliekama dalis žalių medžių, dalis negyvos medienos, taip pat maži ploteliai natūralių miškų ir visa tai yra paremta ilgalaikiu miško struktūros reikalingos pagrindinėms miško rūšims išlaikymu. Autoriaus nuomone dabartinis Lietuvos miškų ūkis vystomas „naujosios miškininkystės“ linkme ir ypatingas indėlis pastaraisiais metais čia matomas dėl kertinių miško buveinių inventorizavimo ir realios apsaugos. Pagrindinis neatitikimas dabartinio šalies miškų ūkio veiklos – per didelis plynų kirtimų skaičius, per trumpos atvejinių kirtimų laikotarpis bei paskutinio atvejo metu iškertami brandūs medžiai.

Pasak projekto COST E27 ekspertų Frank G. ir kt. (2007) darnios miškininkystės principus kuomet stengiamasi ir gauti miško produkcijos (daugiausiai medienos) ir išsaugoti biologinę įvairovę galima pasiekti dviem būdais:

1. Didinti saugomų teritorijų užimamą plotą ir intensyvinti miško naudojimą likusiose teritorijose (vystyti plantacinę miškininkystę).
2. Griežtos apsaugos (rezervatinio tipo) miškų plotai turėtų būti nedideli, o likusioje miškų dalyje vystyti gamtai artimą (ekologišką) ūkininkavimą.

Pagal šio projekto metu išsakytą išvadą biologinei įvairovei geresni rezultatai pasiekiami vystant gamtai artimą ūkininkavimą visų miškų teritorijoje, o ne didinat atskirų saugomų teritorijų plotą.

Kaip ūkininkauti saugomų teritorijų miškuose pasiūlymus pateikia S. Karazija (2008). Jo nuomone Lietuvos miškams priimtina modelis būtų toks:

1. Griežtos apsaugos miškai (įskaitant ir kertines miško buveines) šalyje turėtų sudaryti 2-3 % nuo visų miškų teritorijos.

2. Biologinei įvairovei išsaugoti skirti plotai turėtų sudaryti 7-8 % nuo visų miškų teritorijos įskaitant ir intensyvios rekreacijos miškus.

3. Kraštovaizdžio apsaugos teritorijos šalyje turėtų būti be žymesnių medienos naudojimo apribojimų.

Autoriaus nuomone projekto COST E27 ekspertų ir Karazijos teiginiai yra priimtini ir dera su tvarios miškininkystės, darnios plėtros principais. Einant šiuo keliu būtų galima suderinti ekonominius, ekologinius ir socialinius poreikius kylančius tiek iš saugomų tiek ir iš nesaugomų Lietuvos miškų. Autorius nepritaria Karazijos pateiktam grupavimui kuomet prie biologinei įvairovei skirtų miško plotų priskiriama ir intensyviai rekreacijai skirti plotai apskaitant juos vienoje grupėje. Tai grindžiama tuo, kad rekreaciniai miškai visų pirma tenkina žmonių poreikius ir biologinės įvairovės apsaugos bei ypatingai retų rūšių egzistavimo klausimai šiuose plotuose yra ne pirmieji.

1.5. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio institucijų ypatumai

1.5.1. Lietuvos nacionalinių parkų direkčių patirtis valdant miškus

Šioje darbo dalyje apžvelgsime Lietuvos NP direkčių miškų valdymo patirtį nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę didžioji dalis miškų buvo valdomi tuometinių miškų ūkių ir žemės ūkio kolūkių.

DNP buvo įkurtas 1991 m. DNP direkčiai valstybiniai miškai perduoti valdyti pagal 1992 m. lapkričio 9 d. LRV potvarkį Nr. 1081p³³. Iki tol šiuos, ir kitus miškus kurie tuo pačiu nutarimu buvo perduoti ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkčiai valdyti, valdė VĮ Marcinkonių MU. Minėta MU 1991 m. buvo likviduota. DNP direkcija valstybinius miškus valdė iki 2004 m. balandžio 1 d. kuomet buvo patvirtintas LRV nutarimas pavedantis DNP miškų valdymą VĮ Varėnos ir VĮ Druskininkų MU³⁴. DNP direkcija valstybinius miškus valdė šiek tiek ilgiau nei 11 metų. Minėtuojų laikotarpiu DNP teritorijoje girininkijų skaičius sumažėjo nuo 14 iki 7 (Kibyšių, Margionių, Merkinės, Musteikos, Subartonių, Marcinkonių, Puvočių). Pagrindinė girininkijų mažėjimo priežastis – atkurta nuosavybės teisė į privačius miškus. Kiekvienoje girininkijoje dirbo apie 10 specialistų ir darbuotojų, administraciniame aparate – 3

³³ LR Vyriausybės 1992 m. lapkričio 9 d. potvarkis Nr. 1081p „Dėl žemės sklypų suteikimo Mažeikių, Pakruojo, Utenos, Varėnos ir Vilniaus rajonuose“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=9995&p_query=&p_tr2=2 [2013-02-10]

³⁴ LR Vyriausybės 2004 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. 223 „Dėl Aukštaitijos, Dzūkijos, Žemaitijos nacionalinių parkų ir Trakų istorinio nacionalinio parko teritorijose esančių valstybinės reikšmės miškų suteikimo valdyti patikėjimo teise“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 34-1097.

miškų skyriaus specialistai ir direktoriaus pavaduotojas miškininkystei. 2013 m. pradžioje DNP direkcijoje dirbo vienas specialistas kurio veikla susijusi su miškininkyste. Nuo 2004 m. iki šiol DNP miškus valdo VĮ Varėnos ir VĮ Druskininkų MU taip pat privatūs žemės ir miškų savininkai. Šiuo metu žemės reforma baigiama įgyvendinti.

KNNP direkcija miškus patikėjimo teise valdyti gavo 1991 m. pagal LR Vyriausybės potvarkį³⁵. KNNP direkcija valstybinius miškus valdo 21 metus. Laikotarpyje nuo 1991 m. iki 2010 m. KNNP buvo 4 girininkijos (Smiltynės, Juodkrantės, Preilos, Nidos), nuo 2010 m. 3 girininkijos (Smiltynės, Juodkrantės, Nidos). Paminėtina aplinkybė, kad LR aplinkos ministro įsakymu³⁶ tvirtinant KNNP vidinės miškotvarkos projektą 2002-2011 m. dalis valstybinės reikšmės miškų buvo numatyti tvarkyti kaip miestų miškai ir pagal susiklosčiusią tradiciją jų tvarkymą iki šiol organizuoja Neringos savivaldybė ir Klaipėdos miesto savivaldybė - kartu apie 81 ha t.y. 1 % nuo visų KNNP miškų ploto³⁷.

Specialistų ir darbuotojų kurių didžioji darbo specifika buvo susieta su miškų apsauga ir naudojimu skaičius nuo 1991 iki 2012 m. nuolatos mažėjo. 2012 m. pabaigoje direkcijoje dirbo 12 specialistų (1 miškininkystės skyriaus vedėjas, 1 specialistas (miškininkas), 3 girininkai, 1 specialistas (miškininkas), 6 eigučiai) kurių funkcijos tiesiogiai siejasi su KNNP miškų apsauga (tvarkymu). Taip pat paminėtina, kad KNNP miškininkai kasmet (išskyrus 2007-2009 m.) tvarkė Baltijos jūros apsauginį kopagūbrį.

TINP direkcija miškus valdyti gavo 1991 m. pagal LR Vyriausybės potvarkį³⁸. 2004 m. didžioji dalis, išskyrus miestų miškus, valstybinių miškų plotų buvo perduota Trakų MU. Paminėtinas faktas, kad 2004 m. buvo perduoti tik tie miškų sklypai kurie nepriklausė miestų miškams, todėl minėta direkcija miestų miškus 284,3 ha kurie yra nustatyti TINP vidinės miškotvarkos projekte patvirtintame LR Aplinkos ministro įsakymu³⁹ valdo iki šiol, t.y. 21 metus. Minėtuju laikotarpiu TINP direkcijos sudėtyje girininkija kaip struktūrinis vienetas neegzistavo. Direkcijoje buvo 5 eigučios (vėliau sumažintos iki 4). Dirbo apie 10 specialistų ir darbuotojų kurių didžioji darbo specifika buvo susieta su miškų apsauga ir naudojimu. Šiuo metu direkcijoje dirba vienas specialistas (girininkas) kurio funkcijos tiesiogiai siejasi su TINP miškų

³⁵ LR Vyriausybės 1991 m. gruodžio 16 d. potvarkis Nr. 996p „Dėl Dėl sklypų suteikimo Kuršių nerijos nacionaliniam parkui (miškams bei vandenims apsaugoti ir naudoti)“
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=6226&p_query=&p_tr2=2 [2013-02-10]

³⁶ LR aplinkos ministro 2001 m. gruodžio 22 d. įsakymas Nr. 636 „Dėl miškotvarkos projektų tvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2002, Nr. 12-419.

³⁷ Valstybinė miškų tarnyba. Lietuvos miškų ūkio statistika 2011. - Kaunas: Lututė, 2011. P. 33.

³⁸ LR Vyriausybės 1991 m. gruodžio 16 d. potvarkis Nr. 995p „Dėl žemės sklypų suteikimo Jurbarko, Panevėžio, Pasvalio, Plungės, Prienų, Trakų, Utenos ir Vilniaus rajonuose, taip pat leidimo kirsti mišką Marijampolės rajono Kazlų Rūdos mieste“
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=6225&p_query=&p_tr2=2 [2013-02-10]

³⁹ LR aplinkos ministro 2001 m. gruodžio 22 d. įsakymas Nr. 636 „Dėl miškotvarkos projektų tvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2002, Nr. 12-419.

apsauga (tvarkymu). TINP neturi girininkijų, taip pat neturi specializuotos technikos miškų priežiūrai ir tvarkymui.

Aukštaitijos ir Žemaitijos NP direkcijos teisę į miškų valdymą gavo 1990-1996 m. pagal eilę LR Vyriausybės nutarimų. Aukštaitijos NP miškus valdė nepilnai 11 metų. Žemaitijos NP direkcijos miškus valdė iki 2004 m. balandžio 1 d. tai yra nepilnai 10 metų.

Taip pat valstybinės reikšmės miškus iki šiol valdo Žuvinto biosferos rezervato direkcija, Kamanų valstybinio gamtinio rezervato direkcija, Viešvilės valstybinio gamtinio rezervato direkcija.

1.5.2. Miškų urėdijų patirtis valdant miškus esančius nacionalinių parkų teritorijose

Iki atkuriant LR nepriklausomybę 1990 m. miškai dabartinių NP teritorijose buvo valdomi tuometinių ūkinių vienetų - miškų ūkių ir žemės ūkio kolūkių. Jau sovietiniu laikotarpiu miškų teritorijose kurios buvo patrauklesnės rekreaciniu požiūriu, miškai buvo tvarkomi šiek tiek kitaip nei įprasta: įrengiant rekreacinius baldus, minimalią lauko įrangą, vykdant intensyvesnius sanitarinius kirtimus ir pan. Taip pat kai kuriose teritorijose kurios buvo svarbios biologiniu (gamtosauginiu požiūriu) požiūriu, buvo ūkininkaujama kitaip t.y. nevykdant kirtimų kurie buvo leistini pagal galiojančius teisės aktus. Reikia pastebėti, kad ši veikla nebuvo koordinuota ir didžiąja dalimi priklausė nuo vietoje dirbančių specialistų ir vadovų iniciatyvumo ir kūrybiškumo ar visuomenės nuomonės.

Generalinės miškų urėdijos ir Aplinkos ministerijos išleistame informaciniame leidinyje nurodoma, kad 2004 m. NP (išskyrus KNNP) miškų priežiūra buvo priskirta MU. Ši reforma pagerino valstybinių miškų tvarkymo kompleksiskumą.⁴⁰

Druskininkų ir Varėnos MU DNP miškus pradėjo valdyti nuo 2004 m. Druskininkų MU miškai pagal nuosavybės formą pasiskirsto sekančiai: 26 591,3 ha (arba 44,1 %) – valstybinės reikšmės miškai, 26 226,6 ha (arba 43,5 %) – valstybinės reikšmės miškai valdomi Druskininkų MU ir 33 718,0 ha (arba 55,9 %) – privatūs, rezervuoti nuosavybės teisėms atkurti ir kiti miškai Varėnos MU miškai pagal nuosavybės formą pasiskirsto sekančiai: 28 453,6 ha (arba 37,5 %) –

⁴⁰ Į rezultatus orientuota ir įrodymais pagrįsta valstybinių miškų sektoriaus darbo patirtis / Informacinis leidinys 2012 ftp://195.182.70.69/incoming/www/Valstybiniai_miškai/Leidiniai/2012-07-02_Valstybinio_misku_sektoriaus_veiklos_pristatymas.pdf [2013 03 08]

valstybinės reikšmės miškai, 27 918,9 ha (arba 36,8 %) valdomi Varėnos MU ir 47 500,3 ha (arba 62,5 %) – privatūs, rezervuoti nuosavybės teisėms atkurti ir kiti miškai.⁴¹

Varėnos MU yra dvi girininkijos patenkančios į DNP teritoriją: Marcinkonių (pilnai) ir Perlojos (dalinei). Druskininkų MU yra keturios girininkijos patenkančios į DNP teritoriją: Merkinės ir Musteikos (pilnai) bei Kabelių ir Norulių (dalinei). 2013 m. pradžioje Druskininkų MU dirbo 48 darbuotojai. 2013 m. pradžioje Varėnos MU dirbo 87 darbuotojai⁴².

Trakų MU didžiąją dalį (išskyrus mieto miškus) TIN miškų valdo nuo 2004 m. Trakų MU miškai pagal nuosavybės formą pasiskirsto sekančiai: 28 953,6 ha (arba 46,5 %) – valstybinės reikšmės miškai, 28 558,1 ha (arba 45,9 %) - valdomi Trakų MU ir 33 278,0 ha (arba 53,5 %) – privatūs, rezervuoti nuosavybės teisėms atkurti ir kiti miškai⁴³. Trakų MU yra dvi girininkijos kurių dalis teritorijos patenka į TINP: Lentvario ir Trakų girininkijos. 2012 m. Trakų MU dirbo 119 nuolatinių darbuotojai ir 80 sezoninių.

1.5.3. Kitų institucijų patirtis valdant miškus esančius nacionalinių parkų teritorijose

Lietuvoje susiformavo praktika, kad dalį miestų miškų valdo miestų savivaldybių administracijos. Vadovaujantis LR vietos savivaldos įstatymo⁴⁴ 6 straipsnio 3 punktu - savivaldybei nuosavybės teise priklausančios žemės ir kito turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo, bei to paties straipsnio 25 punktu - savivaldybės saugomų teritorijų steigimas, apsauga ir tvarkymas, savivaldybė turi teisinį pagrindą į kai kurių saugomų teritorijų miškų apsaugą (tvarkymą). Ši teisė priskiriama savarankiškosioms savivaldybės funkcijoms ir yra aktuali savivaldybės įsteigtose saugomose teritorijose. Taip pat savivaldybių atstovai turi teisę dalyvauti kompleksinių saugomų teritorijų valdyme būdami jungtinių tarybų nariais.

Analizuojant valstybines (valstybės perduotas savivaldybėms) funkcijas, vadovaujantis LR vietos savivaldos įstatymo 7 straipsnio 10 punktu savivaldybės turi teisę ir į NP miškų (įskaitant ir valstybinės reikšmės miškus) valdymą.

LR miškų įstatymo 4 straipsnio 6 punktą numato institucijas galinčias būti valstybinio miško valdytojais „Valstybinę miško žemę patikėjimo teise valdo miškų urėdijos, valstybinių rezervatų direkcijos, nacionalinių parkų direkcijos, savivaldybės, kitos valstybės įmonės ir

⁴¹ Valstybinė miškų tarnyba. Lietuvos miškų ūkio statistika 2011. - Kaunas: Lututė, 2011. P. 33.

⁴² LR Vyriausybės tinklalapis <http://vkc.vtf.lt/imonės-informacija?id=259> [2013-03-18]

⁴³ Valstybinė miškų tarnyba. Lietuvos miškų ūkio statistika 2011. - Kaunas: Lututė, 2011. P. 33.

⁴⁴ LR vietos savivaldos įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049.

organizacijos. Valstybinės miško žemės sklypai patikėjimo teise perduodami šiems subjektams Vyriausybės nutarimais valstybinėms funkcijoms įgyvendinti Žemės įstatymo nustatyta tvarka”.⁴⁵

Išanalizavus miškų valdymo NP teisinę aplinką ir pagrindinių miškų valdytojų (naudotojų) NP steigimo dokumentus ir pagrindines funkcijas darytina išvada, kad tiek MU, tiek NP direkcijos tiek savivaldybių administracijos gali būti miškų esančių NP valdytojais (naudotojais).

Klaipėdos miesto savivaldybės administracija KNNP teritorijoje valdo 10 ha valstybinių miestų miškų patenkančių į KNNP teritoriją. Visi miškai yra priskirti II B miškų grupei ir yra Smiltynės rekreacinėje zonoje. Klaipėdos miesto savivaldybės administracijai valstybiniai miestų miškai buvo patikėti nuo 2000 m patvirtinus KNNP vidinės miškotvarkos projektą. Valstybinių miškų priežiūra savivaldybės administracijoje rūpinasi Miesto ūkio departamento Miesto tvarkymo skyriaus Miesto priežiūros poskyrio vyriausiasis specialistas. Savivaldybėms priskirti valstybiniai miškai tvarkomi daugiau kaip želdiniai, o tradicinės miškininkystės priemonės ir darbai (pagrindiniai kirtimai, želdymai ir kt.) projektuojamos ir vykdomos labai retai. Realius miško tvarkymo darbus atlieka viešųjų konkursų būdu parinkta privati įmonė (atkreiptinas dėmesys į tai, kad paslaugų paketą sudaro krantotvarkos ir miško bei želdynų tvarkymo darbų paslaugos). Minėtos įmonės dažniausiai neturi pagrindinės technikos miško ūkio darbams atlikti.

Neringos savivaldybės administracija KNNP teritorijoje valdo 123 ha valstybinių miestų miškų. Visi miškai yra priskirti II B miškų grupei ir yra šalia Juodkrantės, Pervalkos, Preilos ir Nidos gyvenviečių ir šių gyvenviečių pajūrio rekreacinėse zonose. Neringos savivaldybės administracijai valstybiniai miestų miškai buvo patikėti nuo 2000 m patvirtinus KNNP vidinės miškotvarkos projektą. Valstybinių miškų priežiūra savivaldybės administracijoje rūpinasi Miesto tvarkymo ir statybos skyriaus vyriausiasis specialistas. Realius miško tvarkymo darbus atlieka viešųjų konkursų būdu parinkta įmonė - UAB „Neringos komunalininkas“. Minėta įmonė iš esmės turi visą reikalingą techniką miško ūkio darbams atlikti.

⁴⁵ LR miškų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872

2. TVARKYMO EFEKTYVUMO VERTINIMO METODIKA

2.1. Vertinimo įrankio pildymo procesas

Vertinimo tikslas yra pagerinti ar patobulinti vertinamojo objekto (strateginio dokumento, proceso, veiklos ir pan.) turinį ir įgyvendinimo pažangą⁴⁶. Vertinimo išvadomis vadovaujasi sprendimus priimančios ir praktinę veiklą įgyvendinančios asmenys. Visų pirma vertinimo išvados reikalingos padėti toliau plėtoti veiklą ir procesus, o ne rasti trūkumus ir už juos nubausti atsakingus asmenis.

Tyrimo naudojamas vertinimo įrankis yra sudarytas pagal WCPA schemą (žr. 1 priedą). Minėta schema gali būti naudojama vertinant specifinių gamtinių sistemų apsaugos ir naudojimo tikslus, efektyvumą ir kitus tikslus laikantis bendro esminio loginio požiūrio į vertinimą, taikant vienodus kriterijus ir kai kuriais atvejais vienodus vertinimo metodus bei priemones. Bendros schemos vartojimas suteikia tikimybę ir skatina didesnę pritaikomumą, kadangi tiek vertintojai tiek vertinamieji žino, kad vertinimo metodai ir kriterijai atitinka tarptautinius standartus⁴⁷.

Trijų Lietuvos NP parkų (DNP, TINP ir KNNP) miškų tvarkymo efektyvumo vertinimas buvo atliktas vadovaujantis IUCN-WCPA aprobuotu įrankių (metodika)⁴⁸. Kadangi IUCN-WCPA pateikta metodika yra skirta detaliai įvairių pasaulio šalių miškingų saugomų teritorijų vertinimui, todėl šio darbo autorius minėtą metodiką (formas, klausimynus) adaptavo šio darbo temai. Šiame magistrinio darbo tyrime naudojama metodika iš esmės atitinka IUCN-WCPA aprobuotą tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankį, o autoriaus padaryti pakeitimai yra nežymūs ir susiję su tyrimo tematika (pagrindinis objektas yra NP miškai, o ne pati visa saugoma teritorija).

Vertinimo anketos sudarytos iš klausimų į kuriuos gali lengvai atsakyti NP miškų prižiūrėtojai be jokių papildomų tyrimų. Taip pat vertinimo įrankis yra svarbus peržiūrint esamo NP miškų monitoringo rezultatus ir skiriant pakankamai laiko aptarti įgyvendintas apsaugos/tvarkymo priemones ir priimančias pagrįstas sprendimus. Šio magistrinio darbo metu buvo įvertinta trijų Lietuvos NP: ANP, KNNP ir TINP miškų tvarkymo efektyvumas.

Tyrimo naudotasi sluoksnine populiacijos imtimi, kai suskaidžius populiaciją į kelias bendrų elementų neturinčias dalis - sluoksnius, imtys buvo renkamos iš kiekvieno sluoksnio atskirai, nepriklausomai nuo kitų⁴⁹. Visa tyrimo apibrėžties populiacija tyrimo autoriaus buvo suskaidyta į tris sluoksnius sekančiai:

⁴⁶ Mierauskas P. Saugomų teritorijų politika ir valdymas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. P. 204.

⁴⁷ Hockings M. et al. Evaluating Effectiveness: A framework for assessing management effectiveness of protected areas. 2nd edition. – Gland and Cambridge: IUCN, 2006. UK. P. 9.

⁴⁸ Management effectiveness tracking tool. Second edition. – Gland: WWF, 2007 P. 3-10.

⁴⁹ Krapavickaitė D., Plikusas A. Imčių teorijos pagrindai. – Vilnius: Technika, 2005. P. 150.

- 1) NP darbuotojai (specialistai ir skyrių vedėjai),
- 2) MU darbuotojai (girininkai, specialistai, vyr. miškininkai),
- 3) kiti ekspertai (tiesioginiais darbo santykiais nesusiję su valstybinėmis įstaigomis ir įmonėmis, tačiau besidomintys ir žinantys realią situaciją konkrečiuose NP miškuose).

Tyrimė naudota paprastoji atsitiktinė imtis, kai iš kiekvieno sluoksnio buvo renkama paprastoji atsitiktinė imtis⁵⁰. Darbo metu buvo įvertinta, kad NP direkcijoje kompetentingų respondentų susijusių su miškų tvarkymu (specialistų ir skyrių vedėjų) yra apie 9-11, MU kompetentingų respondentų susijusių su miškų tvarkymu (girininkai, specialistai, vyr. miškininkai) yra apie 9-11, kitų ekspertų (priklausomai nuo tiriamos vietovės) yra apie 3-5. Tokiu atveju sudarant kiekvieno sluoksnio imtį buvo siekiama išlaikyti ne mažesnę kaip vieno trečdalis viso sluoksnio populiacijos arba ne mažiau 33 %. Šio tyrimo atveju laikytina, kad tai yra statistiškai patikimas imties rodiklis.

Kiekvieno NP miškus vertino po 8 ekspertus (išskyrus DNP kurį vertino 6 ekspertai) (iš viso magistrinio darbo metu apklausta 22 respondentai). Tikslinės respondentų grupės ir jų santykis apklausoje pasirinktos sekančiai: NP direkcijų atstovai - 3, MU atstovai - 3, kiti ekspertai - 2.

DNP vertinimo atveju nepavyko rasti kitų respondentų galinčių užpildyti klausimyną, todėl minėto NP miškus vertino 6 respondentai: 3 - DNP direkcijos specialistai ir 3 Druskininkų ir Varėnos MU specialistai. Kadangi tyrimo rezultatai pateikiami procentine išraiška tai leidžia atlikti palyginimus tarp atskirų NP.

Atsižvelgiant į tyrimė naudojamą IUCN-WCPA siūlomą saugomų teritorijų (miškų) vertinimo įrankio specifiką, bei į Lietuvoje susiklosčiusią tradiciją valdant NP miškus tyrimo autorius pasirinko tokias imties sluoksnių santykinės dalis: NP direkcijų atstovai – 37,5 %, NP direkcijų atstovai – 37,5 % ir kiti nepriklausomi ekspertai – 25 %.

Respondentai apklausoms parinkti pagal vadovų ir specialistų užimamas pareigys ir kompetenciją bei domėjimąsi. Sudarant KNNP ir TIN parko miškų vertinimo respondentų sąrašą buvo įvertintos šios aplinkybės: KNNP teritorijoje nėra MU, todėl kitų NP atvejais apklaustą MU specialistų vietą užėmė KNNP miškininkystės skyriaus darbuotojai; TINP miškų vertinimo atveju TINP direkcijos girininkas buvo priskirtas prie NP direkcijos darbuotojų respondentų imties.

⁵⁰ Krapavickaite D., Plikusas A. Imčių teorijos pagrindai.- Vilnius: Technika, 2005. P. 154

3 lentelė. Respondentų struktūra pagal tikslines grupes

Tyrime dalyvavusių respondentų struktūra pagal tikslines grupes	Respondentų sk. vnt.	Respondentų procentinė dalis
NP direkčių darbuotojai	9	37,5
MU darbuotojai	9	37,5
Kiti ekspertai	4	25

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Respondentai buvo anketuojami savanoriškai sutikus, tyrimo autoriui tiesiogiai pristačius tyrimo esmę. Tyrimo autorius konsultavo anketų pildymo klausimais tiesiogiai bei telefoninių pokalbių metu. Respondentai anketos pildymui turėjo kelias dienas, o užpildytos anketos tyrimo autoriui buvo perduotos tiesiogiai ar siunčiant elektroniniu ir paprastu paštu. Tikslus respondentų sąrašas su atstovaujama organizacija, pavardėmis ir pareigomis pateikiamas šio darbo (žr. 7 priedą). Dėl tyrimo temos specifiškumo buvo ganėtinai sunku surasti tinkamus ir kompetentingus kitus nepriklausomus ekspertus išmanančius apie konkretaus NP miškų būklę. Keliems numatytiems ekspertams atsisakius pildyti anketas DNP miškų vertinimas buvo atliktas be kitų ekspertų vertinimo. Apdorojant DNP vertinimo duomenis procentine išraiška apskaityti tik NP direkčijos bei MU (Varėnos ir Druskininkų) specialistų atsakymų duomenys. Vertinant kitus parkus dalį numatytų respondentų tyrimo metu teko keisti kitais, pirmiesiems atsisakius pildyti anketas.

2.2. Vertinimo įrankio struktūra

Vertinimo įrankis sudarytas iš dviejų pagrindinių sekcijų: duomenų lentelių (susidedančios duomenų lentelės Nr. 1 ir duomenų lentelės Nr. 2) ir vertinimo formos.

• Duomenų lentelė Nr. 1 (NP miškų progreso įvertinimas)

Duomenų lentelės. Tyrimo metu duomenų lentelės buvo užpildytos kiekvieno NP miškų tvarkymui atskirai. Pirmąją lentelę (duomenų lentelė Nr. 1) pildė šio magistrinio darbo autorius (žr. 2, 3 ir 4 priedus). Šiose duomenų lentelėse pateikiami statistiniai duomenys gauti analizuojant teisės aktus, duomenų bazines, literatūros šaltinius bei gaunant tiesiogiai informaciją iš NP direkčių ir MU. Pateikiama informacija apie NP miškų teisinį apsaugos ir tvarkymo

statusą ir pagrindinę informaciją apie teritoriją tokia kaip: vietovės pavadinimas, dydis, dislokacija ir pan. Nurodomas teritorijos unikalus kodas suteiktas pasaulinėje saugomų teritorijų duomenų bazėje. Taip pat pateikta ir kita pagrindinė informacija apie teritorijos statusą, nuosavybę, darbuotojų skaičių, biudžetą ir pan. Antroje anketos dalyje pateikiama informacija apie teritorijos svarbą ir statusą tarptautiniu mastu.

• Duomenų lentelė Nr. 2 (NP miškų grėsmės)

Duomenų lentelė Nr. 2 (NP miškų grėsmių) buvo pateikta pildyti tyrime dalyvavusiems respondentams. Lentelėje pateikiama informacija apie esamas ir ateityje tikėtinas pagrindines grėsmes kurios gali iškilti NP miškams. Šioje informacinėje lentelėje respondentai buvo prašomi identifikuoti grėsmes ir jas įvertinti pagal poveikį NP miškams. Tyrimo autoriaus adaptuotą duomenų lentelės Nr. 2 formą pateikiama prieduose (žr. 5 priedą).

• Vertinimo forma

Vertinimo forma yra sudaryta iš 30 klausimų pateiktų lentelės forma. Lentelėje yra numatyti trys stulpeliai kuriuose respondentas gali palikti savo vertinimą. Pirmąjį vertinimo stulpelį buvo būtina užpildyti (pažymėti varnele ar koku kitu ženklu), antrieji ir tretieji neprivalomi ir pildomi tik respondento iniciatyva. Tyrimo autoriaus adaptuota vertinimo formą pateikiama prieduose (žr. 6 priedą).

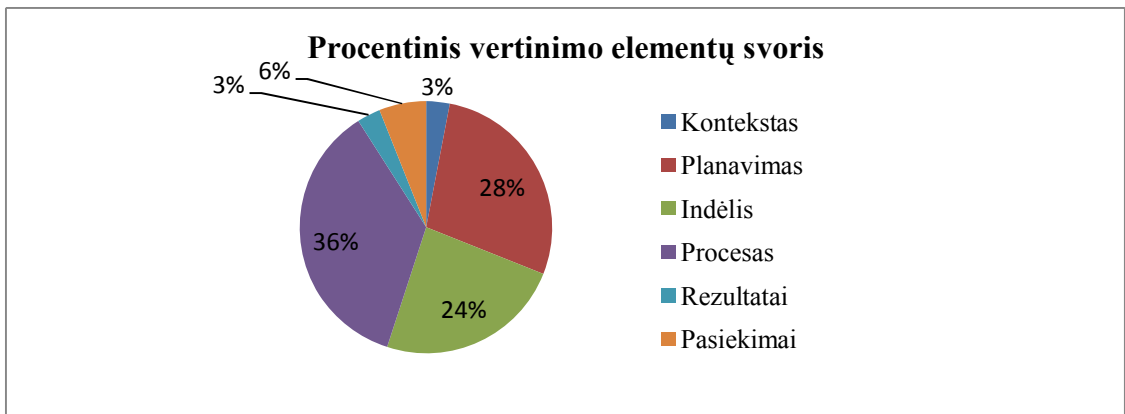
Klausimai ir balai. Kiekvieno klausimo vertinimas yra pagrįstas įprastu vertinimu tarp 0 (prastai) ir iki 3 (puikiai). Keturi alternatyvūs atsakymai į kiekvieną klausimą yra pateikiami respondentui. Anketoje yra papildomi klausimai kurie detalizuoja temas ankstesnių klausimų ir teikia papildomą informaciją bei taškus.

Būtina pažymėti, kad atsakymai į vertinimo anketos klausimus galėjo būti apytiksliai ar būti tokių situacijų kai nei vienas iš keturių pateiktų atsakymų tiksliai neatitiks situacijos saugomoje teritorijoje. Tokiais atvejais tikėtina, kad respondentai pasirinks artimiausią jiems tinkantį atsakymą ir pasinaudos „laisvo“ atsakymo galimybe dviejose likusiuose stulpeliuose. Pažymėtina, kad šiame darbe naudojamos anketos klausimai temine prasme pilnai atitinka standartinių IUCN-WCP saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo sistemos įrankį (metodiką)⁵¹. Darbe vartojamoje anketoje buvo koreguojama tik klausimo sąsaja su NP miškų tvarkymu ir apsauga nekeičiant paties klausimo esmės. Dėl šios priežasties (esant esminiam atitikimui su standartine IUCN-WCPA saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankiu (metodika) tyrime gauti duomenys gali būti lyginami su kitose teritorijoje ar šalyse atliktų tyrimų pagal tą pačią metodiką rezultatais.

⁵¹ Management effectiveness tracking tool. Second edition. – Gland: WWF, 2007 P. 3-10.

Maksimalus balų skaičius kurį gali surinkti vertinama saugoma teritorija (konkrečiu atveju NP miškai) iš 30 pagrindinių klausimų ir keturių papildomų yra 102 balai. Surinkta balų suma gali būti pateikiama ir procentine išraiška, tuo atveju 100 % laikoma aukščiausiu ir siektinu rezultatu.

Visa vertinimo koncepcija yra gana sudėtinga ir gali būti šiek tiek iškreipta. Įprastai vertinimo sistemos padalijamos proporcingai vienodais dydžiais ir kiekvienas vertinimo elementas gauna proporcingai vienodą balų skaičių. Tuo tarpu šio darbo metu šeši vertinimo elementai (kontekstas, planavimas, indėlis, procesas, rezultatai ir pasiekimai) anketose turėjo skirtingą balų skaičių, nes tai leidžia sukonzcentruoti dėmesį (balus) į saugomos teritorijos valdymo efektyvumą. Procentinis vertinimo elementų svoris anketoje pateikiamas sekančioje diagramoje:

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

1 pav. Procentinis vertinimo elementų svoris

Komentariai/paaiškinimai. Anketos langeliai šalia kiekvieno klausimo suteikia galimybę paaiškinti respondento vertinimą detaliau. Komentariai ir paaiškinimai gali būti patys įvairiausi nuo teritorijos priežiūrėtojų (daugeliu atvejų jie yra labiausiai informuoti apie situaciją ir yra patikimas žinių šaltinis), nurodant dokumentus, monitoringo rezultatus ar papildomas studijas ir vertinimus, taip pat suteikiant galimybę pateikti idėjas kurios galėtų būti įgyvendintos.

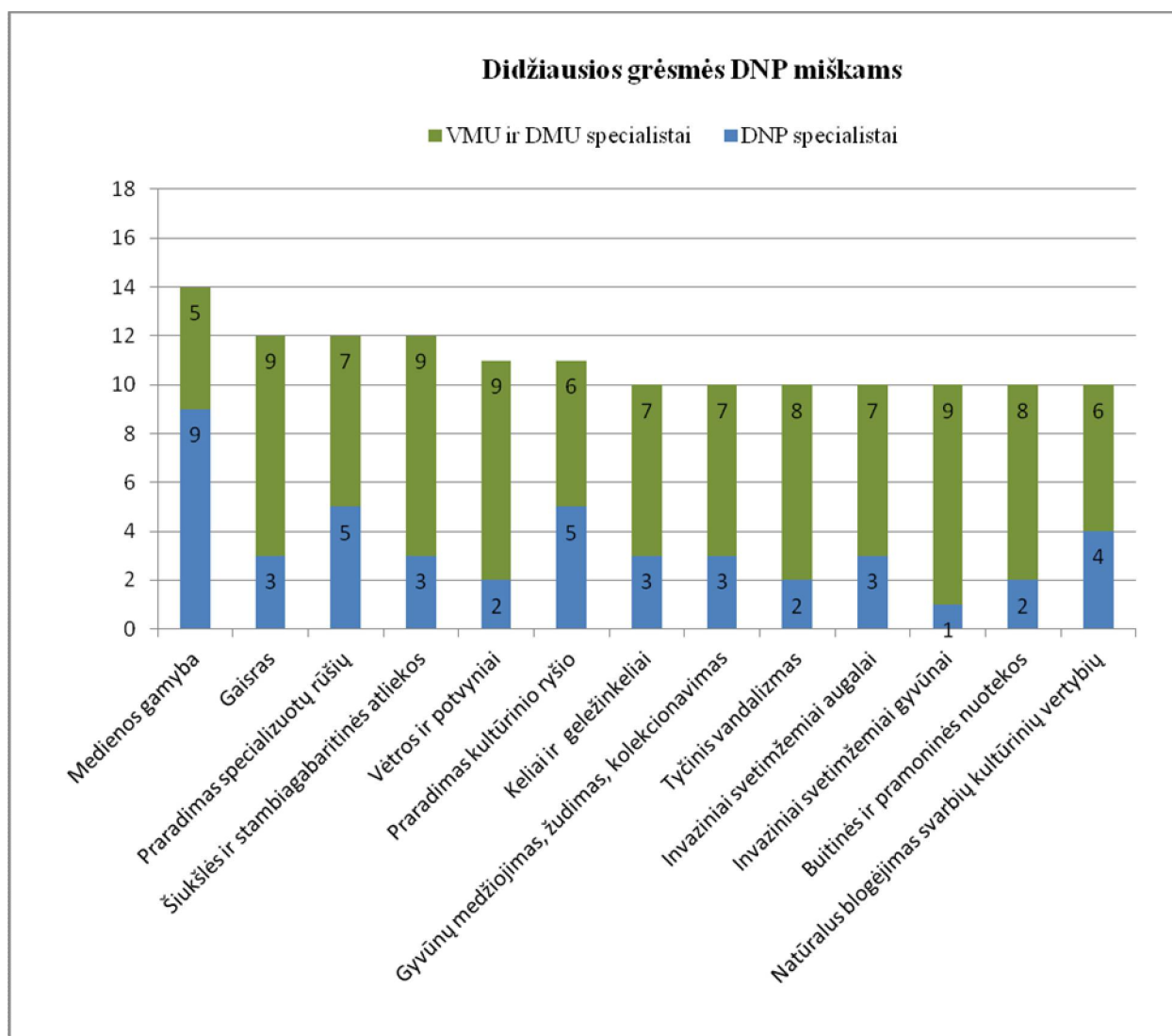
Visi įrašai komentarų skiltyje yra labai svarbūs. Tai teikia tikrumo vertinimo rezultatams ir suteikia bazę sprendimų tvirtesniems sprendimų priėmimams. Taip pat yra ypač svarbu, kad tai teikia nurodymus ir informaciją iš vietinių specialistų ir tą informaciją galima panaudoti ateityje. Anketose pateiktais „laisvaisiais“ atsakymais buvo vadovaujama atliekant SSGG analizę.

3. SAUGOMŲ TERITORIJŲ IR MIŠKŲ ŪKIO VEIKLŲ INSTITUCINĖS VALDYMO DERMĖS ĮVERTINIMAS

3.1. Nustatytų grėsmių nacionalinių parkų miškams analizė

Tyrimo dalyvavę respondentai pildė duomenų lentelę Nr. 2 (NP miškų grėsmės) vertindami pateiktas grėsmes pagal jų poveikį kuris buvo suskirstytas į keturis stiprumo lygius: nėra grėsmės, nežymios, vidutiniškai ir svarbios. Apdorojant duomenis stiprumo lygiams prilygintos skaitinės reikšmės atitinkamai: nėra grėsmės - 0, nežymios - 1, vidutiniškai -2 ir svarbios - 3. Analizuojant gautus duomenis didžiausias dėmesys ir aprašymas skiriamas daugiausiai balų surinkusioms grėsmėms. Kadangi daugiausiai balų surinkusios grėsmės tarp skirtingų NP miškų vertinimų pasiskirstė netolygiai, todėl pateikimas grėsmių skaičius skirtingiems NP miškams yra nevienodas ir svyruoja nuo 8 iki 13. Kiekvieno iš trijų tyrimo dalyvavusių NP miškų didžiausių grėsmių seka pateikiama atskirame grafike, kadangi realios grėsmės geografiškai vienas nuo kito toli nutolusiems NP miškams yra skirtingos. Iš grafikuose pateiktų duomenų matyti kaip (koku dydžiu) grėsmes vertino atskiros respondentų imtys: atskirai NP darbuotojai, atskirai MU darbuotojai ir atskirai kiti ekspertai.

DNP miškams kylančias grėsmes respondentai pagal svarbumą įvertino sekančiai: medienos gamyba – 14, gaisras – 12 balų, praradimas specializuotų rūšių – 12 balų, šiukšlės ir stambiagabaritinės atliekos – 12 balų, vėtros ir potvyniai – 11 balų, praradimas kultūrinio ryšio – 11 balų, keliai ir geležinkeliai – 10 balų, gyvūnų medžiojimas, žudymas ir kolekcionavimas – 10 balų, tyčinis vandalizmas – 10 balų, invaziniai svetimžemiai augalai - 10 balų, invaziniai svetimžemiai gyvūnai – 10 balų, buitinės ir pramoninės nuotekos – 10 balų, natūralus blogėjimas svarbių kultūrinių vertybių – 20 balų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad DNP miškų grėsmes vertino tik 6 ekspertai (3 iš DNP ir 3 iš Druskininkų ir Varėnos MU), todėl maksimalus galimas grėsmių balas yra 18.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

2 pav. Didžiausios grėsmės DNP miškams

Pačia didžiausia grėsme apklausoje dalyvavę ekspertai įvardijo medienos gamybą. Ženklių (maksimalų) balą šiai grėsmei skyrė NP specialistai. Gan aukštais balais tai įvertino ir MU specialistai. Esama situacija su medienos kirtimu yra sąlygota šiuo metu galiojančių teisės aktų reikalavimų. Miškų grėsmės vykdomą medienos gamybą DNP teritorijoje faktą dar labiau sustiprina tai, kad atkuriant pušynus (kurie yra vyraujantys) technologiskai vykdomi plynieji pagrindiniai kirtimai. Ši kirtimų rūšis yra neigiamai vertinama biologinės įvairovės, kraštovaizdžio apsaugos požiūriu. Taip pat visuomenė ypač jautriai reaguoja į plynųjų kirtimų biržės saugomose teritorijose.

Gaisro grėsmė respondentų įvertinta kaip viena iš svarbiausių. Paminėtina, kad MU specialistai šiai grėsmei skyrė maksimaliai aukščiausią balą. Tuo tarpu NP direkcijos specialistai šią grėsmę vertina žemesniais balais. MU specialistų vertinimas yra pagrįstas dėl DNP ypač degių miškų buveinių ir jau įvykusių gaisrų padarytos žalos ir nuostolių. NP direkcijos specialistai gaisrą laiko natūraliu gamtiniu faktoriumi, nevertina išdegusios medienos vertės ir gaisro gesinimui patiriamų nuostolių.

Kaip vieną iš svarbiausių grėsmių DNP miškams ekspertai įvardijo praradimą specializuotų rūšių. Įdomus faktas yra tas, kad MU specialistai šia grėsmę įvardija aukštesniais balais palyginus su DNP direkcijos specialistais. MU specialistus suteikusiems tokią svarbą specializuotoms rūšims galimai įtakojo kertinių miško buveinių sistemos įgyvendinimo Lietuvos miškuose praktika.

Viena iš aukštus balus surinkusių grėsmių – šiukšlės ir stambiagabaritinės atliekos. Autoriaus nuomone tai įtakoja dvi pagrindinės sąlygos: NP miškai yra gausiai lankomi poilsiautojų (kurių dalis yra nesąmoninga gamtosaugine prasme) ir santykinai didelis sodybų ir kaimų esančių DNP teritorijoje skaičius.

Toliau pagal svarbumą sekanti grėsmė yra vėtros ir potvyniai. Nors standartiniame klausimyne buvo paminėtos dvi grėsmės: vėtros ir potvyniai, darytina prielaida, kad ekspertai vertina visų pirma vėtros poveikį. Tokį požiūrį matyt lemia pastaraisiais metais praūžusios stipresnės vėtros ir jų padariniai. Paminėtina, kad MU specialistai šią grėsmę įvardijo maksimaliais balais.

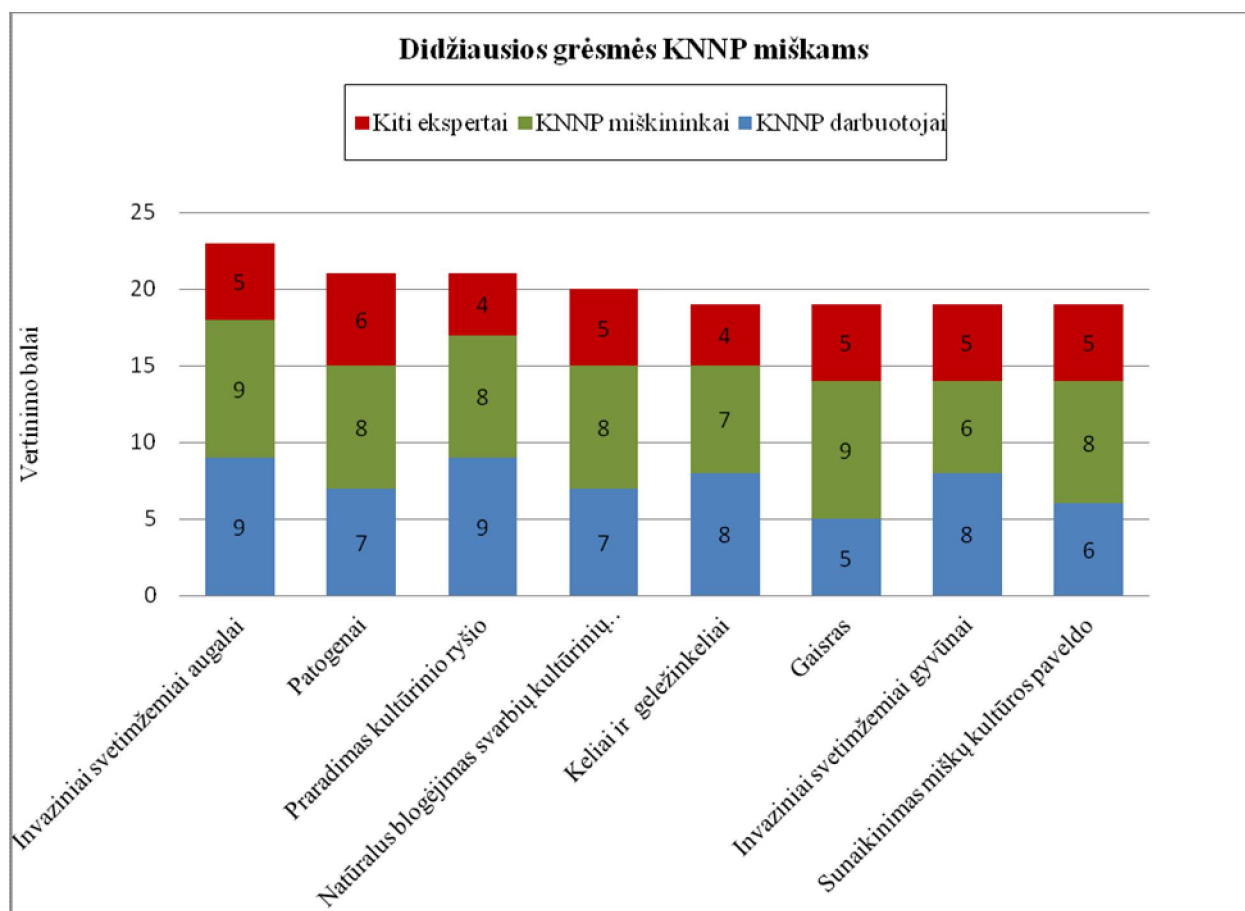
Praradimas kultūrinio ryšio santykinai aukštais balais įvertintas tiek MU tiek DNP direkcijos specialistų. Tai rodo aukštą respondentų supratimo lygį vertinant istorinį ir kultūrinį žmogaus ir miško ryšį. Būtent DNP kur žemės ūkiui vystytis sąlygos nėra palankios, o gyventojai svarbią dalį savo pajamų gauna iš miškų, šis ryšys yra ypatingai svarbus.

Kelius ir geležinkelius respondentai įvertino kaip svarbias grėsmes DNP miškams. Tai sietina su tiesioginiu miškų plotų sunaikinimu tiesiant arba rekonstruojant esamas trasas. Taip pat esami keliai ir geležinkeliai fragmentuoja miškų masyvus ir tai gali neigiamai atsiliiepti kai kuriems miškų ekosistemos sudėtiniais elementams.

Gyvūnų medžiojimas, žudymas ir kolekcionavimas įvertintas kaip svarbi grėsmė DNP miškams. Šio pobūdžio veikla turi tiesioginį poveikį miškų ekosistemos elementams ir yra viena iš prieštariniausiai vertinamų veiklų saugomose teritorijose. Įvertinat santykinai aukštą respondentų vertinimą darytina išvada, kad būtų tikslinga peržiūrėti medžioklės intensyvumą DNP teritorijoje.

Tyčinis vandalizmas, invaziniai svetimžemiai augalai, buitinės ir pramoninės nuotekos, natūralus blogėjimas svarbių kultūrinių vertybių grėsmės tai grėsmės kurias respondentai įvertino, kaip vienas iš svarbiausių DNP miškams. Paminėtina tai, kad didesnius balus šioms grėsmėms suteikė miškininkai, tuo tarpu NP direkcijos specialistai šias grėsmes vertino mažesniais balais. Autoriaus nuomone abejotinas vienodo lygio invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų grėsmės vertinimas. Jei invaziniai svetimžemiai augalai šalies teritorijoje jau daro ženklų ir akivaizdų poveikį (uosialapis klevas (*Acer negundo*), baltažiedė robinija (*Robinia pseudoacacia*) ir kt.) tai akivaizdžių invazinių gyvūnų poveikio miško ekosistemoms šalies teritorijoje dar nėra fiksuota.

KNNP miškams kylančias grėsmes respondentai pagal svarbumą įvertino sekančiai: invaziniai svetimžemiai augalai - 23 balai, patogenai – 21 balas, praradimas kultūrinio ryšio – 21 balas, natūralus blogėjimas svarbių kultūrinių vertybių – 20 balų, keliai ir geležinkeliai – 19 balų, gaisras – 19 balų, invaziniai svetimžemiai gyvūnai – 19 balų, sunaikinimas miškų kultūros paveldo – 19 balų.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

3 pav. Didžiausios grėsmės KNNP miškams

Tyrimas tik patvirtino KNNP praktikoje žinomą tiesą, kad pati didžiausia grėsmė KNNP yra invazinių svetimžemių augalų problema. Konkrečiai KNNP miškuose dideles problemas kelia baltažiedės robinijos (*Robinia pseudoacacia*) plitimas, ypač šiaurinėje KNNP dalyje, Kopgalio – Smiltynės – Alksnynės ruožuose. Taip pat baltažiedės akacija plinta iš gyvenviečių želdynų į prie gyvenviečių esančius miškus.

Antra pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo patogenus. Tai yra siejama su pastaraisiais metais mokslininkų atrastomis naujomis spygliuočių medžių patogeninėmis ligomis.

Trečia pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo kultūrinio ryšio praradimą. Tai ypač aktualu Kuršių nerijos gyventojams kuomet po II pasaulinio karo beveik visi šio krašto gyventojai pasitraukė ir jų vietą užėmė atvykėliai iš kitur. Ypač miškininkams yra svarbūs pastarąjį dvidešimtmetį vykstantys pasikeitimai tradicinėje miškininkystėje ir senųjų miškininkavimo tradicijų slopimas.

Ketvirta pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo natūralų blogėjimą svarbių kultūrinių vertybių. Tai sietina su bendru visuomenės kultūrinių vertybių pokyčiu.

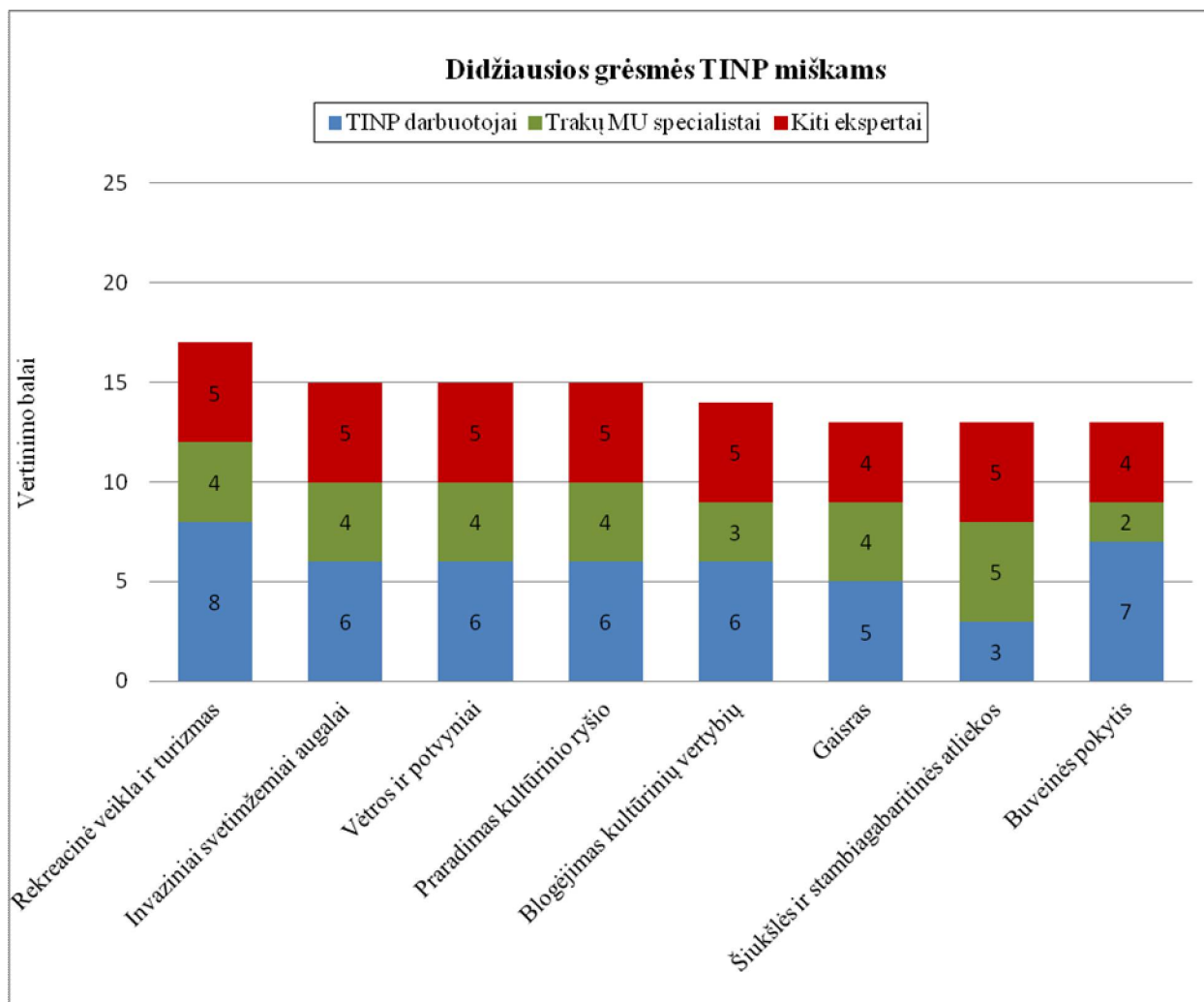
Penkta pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo kelius ir geležinkelius. Manytina, kad KNNP atveju yra svarbesnis kelių tiesimo ar platinimo klausimai, kurie pastaruosius metus yra aktyviai aptarinėjami tiek specialistų tiek visuomenės tarpe. Autoriaus nuomone pagrindinio kelio Smiltynė-Nida praplatinimas ir kelių šimtų medžių per visą kelio ruožą pašalinimas santykinai yra labai mažas lyginat su visais KNNP miškų plotais ir nepadarytų ženklios įtakos bendrai KNNP miškų struktūrai.

Pagal svarbumą šešta grėsme respondentai įvardijo gaisrą. Šiuo klausimu ženkliai skyrėsi KNNP miškininkų nuomonė kurie šią grėsmę vertino 9 balais ir KNNP specialistų nuomonė kurie šią grėsmę vertino 5 balais. Paskesniųjų metų gaisrai KNNP pridarė didelių materialinių nuostolių ir yra neigiamai vertinami visuomenės. Atsakymu į šį klausimą aiškiai atskleidžiama, kaip skiriasi KNNP miškininkų ir KNNP specialistų supratimas apie miško vertę, nes būtent iš čia matyti, kad miškininkai prioritetą atiduoda miško ekonominei vertei (medienai, kuri sudegė per gaisrą), o tuo tarpu specialistai medienai neteikia tokios aukštos reikšmės.

Septinta pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo invazinius svetimžemius gyvūnus. Iš invazinių gyvūnų rūšių KNNP paminėtinas mangutas (*Nyctereutes procyonoides*).

Pagal svarbumą aštunta grėsme respondentai įvardijo miškų kultūros paveldo sunaikinimą. KNNP miškininkystės ir krantotvarkos priemonės yra vykdomos jau 200 m. ir jas įgyvendinantys žmonės visada buvo laikomi pagarboje, todėl natūralu, kad šį grėsmę įvardinta tarp svarbiausių.

TINP miškams kylančias grėsmes respondentai pagal svarbumą įvertino sekančiai: rekreacinė veikla ir turizmas - 17 balų, invaziniai svetimžemiai augalai – 15 balų, vėtros ir potvyniai – 15 balų, praradimas kultūrinio ryšio – 15 balų, natūralus blogėjimas svarbių kultūrinių vertybių – 14 balų, gaisras – 13 balų, šiukšlės ir stambiagabaritinės atliekos – 13 balų, buveinės pokytis - 13 balų.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

4 pav. Didžiausios grėsmės TINP miškams

Tyrimo dalyvavusių ekspertų nuomone didžiausią grėsmę TINP miškams kelia rekreacinė veikla ir turizmas. Aukščiausiai šią grėsmę vertino TINP direkcijos darbuotojai. Darytina prielaida, kad TINP būdamas priemiestiniu sostinės parku pastaraisiais metais patiria didelį rekreacinės veiklos krūvį.

Antra pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo invazinius svetimžemius augalus. TINP teritorijoje sparčiai plinta Ziboldo obelis (*Malus sieboldii*) ir vietomis negausiai uosialapis klevas (*Acer negundo*). Atkreiptinas dėmesys, kad Ziboldo obelis nėra įtraukta į invazinių augalų sąrašą.

Trečia pagal svarbumą grėsme buvo įvertinta vėtrų ir potvynio poveikis. Nors standartiniame klausimyne buvo paminėtos dvi grėsmės: vėtros ir potvyniai, darytina prielaida, kad ekspertai vertina visų pirma vėtros poveikį. Tokį požiūrį matyt lemia pastaraisiais metais praūžusios stipresnės vėtros ir jų padariniai.

Ketvirta pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo kultūrinio ryšio praradimą. Miškininkams yra svarbūs pastarąjį dvidešimtmetį vykstantys pasikeitimai tradicinėje miškininkystėje.

Penkta pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo natūralų blogėjimą svarbių kultūrinių vertybių. Tai sietina su bendru visuomenės kultūrinių vertybių pokyčiu. Autoriaus nuomone santykinai aukštą balą lėmė ir tai, kad tiriamasis parkas yra istorinis ir jame (šalia jo) dirbančių specialistų kompetencija kultūriniu klausimu yra santykinai aukštesnė.

Pagal svarbumą šešta grėsme respondentai įvardijo gaisrą. TINP miškai nėra ypatingai degūs, todėl visi ekspertai šiai grėsmei teikė santykinai žemą vertinimą.

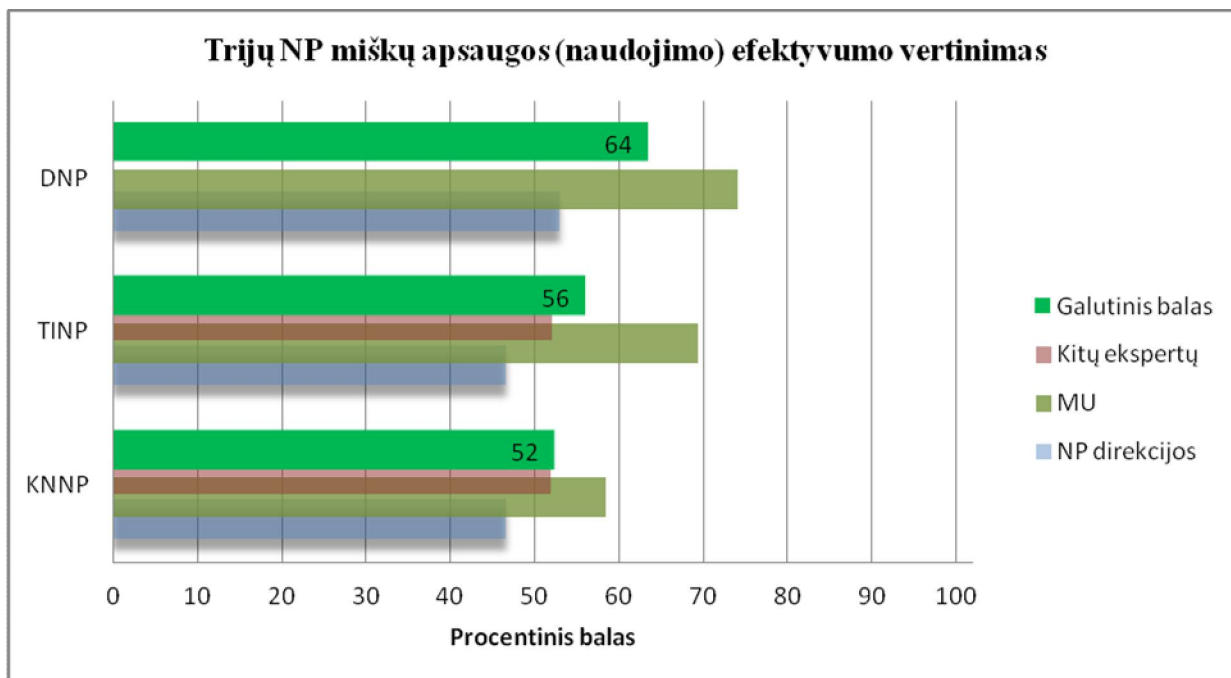
Septinta pagal svarbumą grėsme respondentai įvardijo šiukšles ir stambiagabaritinės atliekas. TINP būdamas kompleksine saugoma teritorija ir savo sudėtyje turėdamas miestą (Trakus) ir eilę kaimų bei pavienių sodybų neišvengiamai susiduria su tiesioginio šiukšlinimo problema. Autoriaus nuomone šiukšlinimas miškuose didesnis ir dėl to, kad TINP yra priemiestinis, šalia sostinės esantis parkas.

Pagal svarbumą aštunta grėsme respondentai įvardijo buveinės pokytį. Šis klausimas yra aktualus klimato kaitos požiūriu ir dėl klimaksinės miško buveinės kokybinių ir kiekybinių parametrų.

3.2. Trijų nacionalinių parkų miškų tvarkymo efektyvumo vertinimo rezultatai

Susumavus gautų vertinimo anketų duomenis ir juos pavertus procentinėmis dalimis matyti, kad daugiausiai vertinimo taškų surinko DNP miškų tvarkymo efektyvumas - **64 procentinius balus**, antroje vietoje – TINP miškų tvarkymas surinkęs **56 procentinius balus** ir trečioje vietoje KNNP miškų tvarkymas surinkęs **52 procentinius balus** iš 100 galimų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad visų trijų NP miškų tvarkymo galutiniai vertinimo balai vienas nuo kito skiriasi mažu atotrūkiu nuo (4 iki 8 procentinių balų), todėl gauti duomenys vertintini,

taip kad iš esmės visuose trijuose tirtuose NP miškų apsaugos (tvarkymo) efektyvumas pagal IUCN-WCPA saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo sistema yra panašus.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

5 paveikslas. Trijų NP miškų tvarkymo efektyvumo vertinimas

Gauti rezultatai rodo vidutinį ar šiek tiek aukštesnį nei vidutinis visų trijų, tyrime dalyvavusių NP miškų tvarkymo efektyvumą. Pastebima tendencija, kad visais atvejais miškininkai miškų tvarkymo efektyvumą vertino aukštesniais balais, NP direkcijų specialistai žemesniais, o kitų ekspertų vertinimai buvo arčiausiais vidutinių. Autoriaus nuomone tokia situacija aiškinama tuo, jog miškų ūkio sektorius turi daugiau profesinės patirties tvarkant miškus, be to dažnai miškininkai aukštu prioritetu vertina medienos svarbą nuvertindami kitus miško ekosistemos vertinguosius elementus ir teikiamas funkcijas. Šiuo atveju ekologai vieną iš svarbiausių miško savybių mato brandaus (klimaksinio) miško ekosistemą su jai būdingais biologinės įvairovės elementais, tuo tarpu kartais neįvertindami miško kaip medienos šaltinio ir su tuo susijusių ekonominių ir socialinių funkcijų reikšmės.

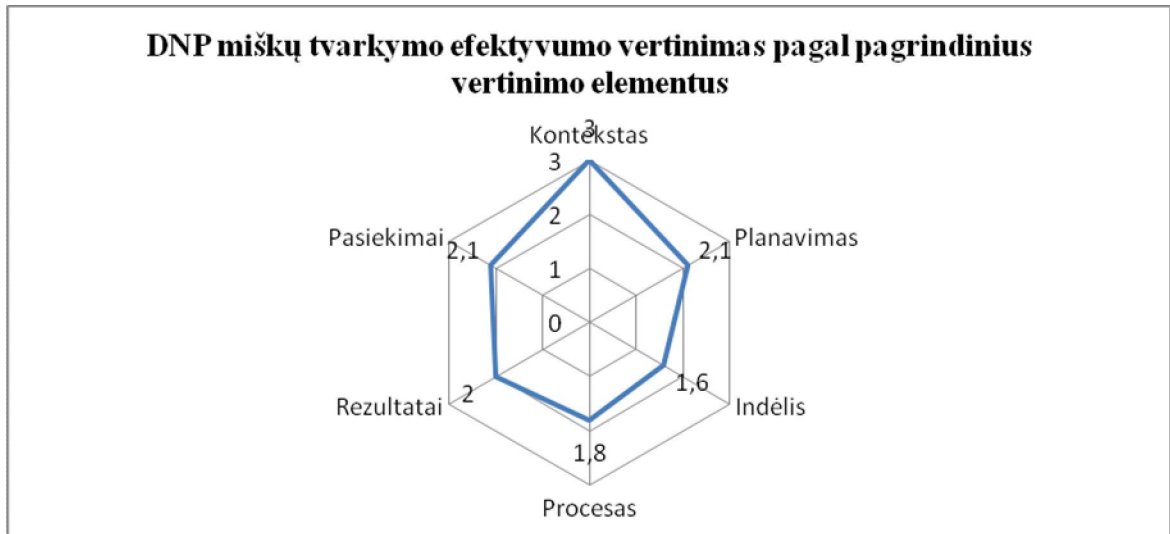
Paminėtinas faktas, kad IUCN-WCPA saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankis (metodika) buvo sukurtas vadovaujantis vakarietiškomis saugomų teritorijų tvarkymo tradicijomis, kurios dar tik skinasi kelia mūsų šalies praktikoje. Be to, kai kurie vertinimo įrankyje pateikti klausimai ir suteikiami balai gali sulaukti kritikos dėl jų netinkamumo Lietuvos

sąlygomis. Dėl šių priežasčių naudojant šio tyrimo rezultatus yra pabrėžtina taikyta metodika ir jos pobūdis.

Gautieji tyrimo rezultatai paneigia ir šio darbo iškeltą hipotezę, kad nacionaliniuose parkuose esantys ir nacionalinių parkų direkcijų administruojami miškai yra tvarkomi efektyviau lyginat su administruojamais miškų urėdijų. Iš konkrečių empirinių duomenų matyti (nors ir nežymiai), tačiau priešingi rezultatai: KNNP miškų kuriuos didžiaja apimtimi tvarko KNNP direkcija tvarkymo efektyvumas žemiausias – 52 procentiniai balai ir DNP miškų efektyvumas kurių didžiają dalį tvarko net MU įvertintas aukščiausiai – 64 procentiniai balai. Toks matematinis vertinimas iš dalies gali būti vertinimas ir kritiškai, nes lyginamieji objektai (trijų NP miškai) nėra veikiami vienodų sąlygų ir aplinkybių. Dėl šios priežasties apklausos metu gauti statistiniai duomenys turėtų būti vertinami tik kaip tarpiniai bei suteikiantys atspirtį galutiniams NP miškų tvarkymo efektyvumo palyginimams tarp atskirų parkų.

Tyrimo metu gauti duomenys iš miškų tvarkymo efektyvumo vertinimo anketų buvo įvertinti pagal pagrindinius vertinimo elementus: kontekstą, planavimą, indėlį, procesą, rezultatus, pasiekimus. Didžiausias kiekvieno elemento vertinimo balas yra 3 žemiausias 0. Tyrimo metu iš visų respondentų atsakymų į klausimus priskirtus vienam iš pagrindinių vertinimo elementų buvo paskaičiuotas aritmetinis vidurkis. Vertinimo anketoje esantys papildomi klausimai ir atsakymai (suteikiantys po vieną papildomą balą) buvo paskaičiuoti kaip 1/3 vieno klausimo. Gauti rezultatai pateikiami radaro formos grafike. Šis rezultatų vertinimo pjūvis atspindi kiekvieno iš šešių vertinimo elementų būklę, tačiau jo negalima sieti su bendru NP miškų tvarkymo efektyvumo vertinimu, nes procentinės kiekvieno iš vertinimo elementų išraiškos yra skirtingos.

DNP miškų tvarkymo efektyvumo vertinimui nustatyti autorius sudarė radaro principo diagramą atsižvelgiant į šešis pagrindinius tyrimo metodikoje naudotus vertinimo elementus.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

6 pav. DNP miškų efektyvumo vertinimas pagal pagrindinius vertinimo elementus

Pirmąjį vertinimo elementą – kontekstą, visi respondentai įvertino aukščiausiu vertinimu – 3. Šis vertinimas yra suprantamas nes visi DNP miškai turi eilę teisinių aplinkosauginių statusų įskaitant NP statusą, I, II, III miškų grupių statusą, Natura 2000 tinklo, PAN-park ir kt.

Antrasis pagal seką vertinimo elementas – planavimas yra įvertintas vertinimu – 2,1. DNP miškams yra parengtas vidinės miškotvarkos projektas, DNP tvarkymo planas eilę gamtotvarkos planų. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: monitoringas ir vertinimas (1,5 balo iš galimų 3).

Trečiasis pagal seką vertinimo elementas – indėlis yra įvertintas vertinimu – 1,6. Tai žemiausias vertinimo balas iš visų. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: mokesčiai (1 balas iš galimų 3), biudžeto užtikrinimas (1 balas iš 3) ir esamas biudžetas (1 balas iš 3). Akivaizdu, kad DNP miškų tvarkytojai įvardija dideles problemas mokesčių ir biudžeto srityse susijusiuose su miškų tvarkymu. Šis klausimas reikalauja platesnės diskusijos, o vėliau galbūt ir atpatinkamų teisės aktų pakeitimų.

Ketvirtasis pagal seką vertinimo elementas – procesas yra įvertintas vertinimu - 1,8. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: biudžeto valdymas (1 balas iš 3), vietiniai žmonės (1,5 balas iš 3) ir ryšiai su komercinio turizmo operatoriais (1,5 balas iš 3). Biudžeto valdymas įvardintas žemais balais dėl neaiškios situacijos susijusios su NP miškams skiriamų lėšų valdymu: didžioji dalis MU ir dalis DNP direkcijoje. Vietinių žmonių ir bendruomenių dalyvavimas NP miškų tvarkymo ir apsaugos klausimuose vertintas taip pat žemu balu. Autoriaus nuomone tai bendra šalies tendencija, nes šiuo metu nei vietiniai žmonės nei miškų

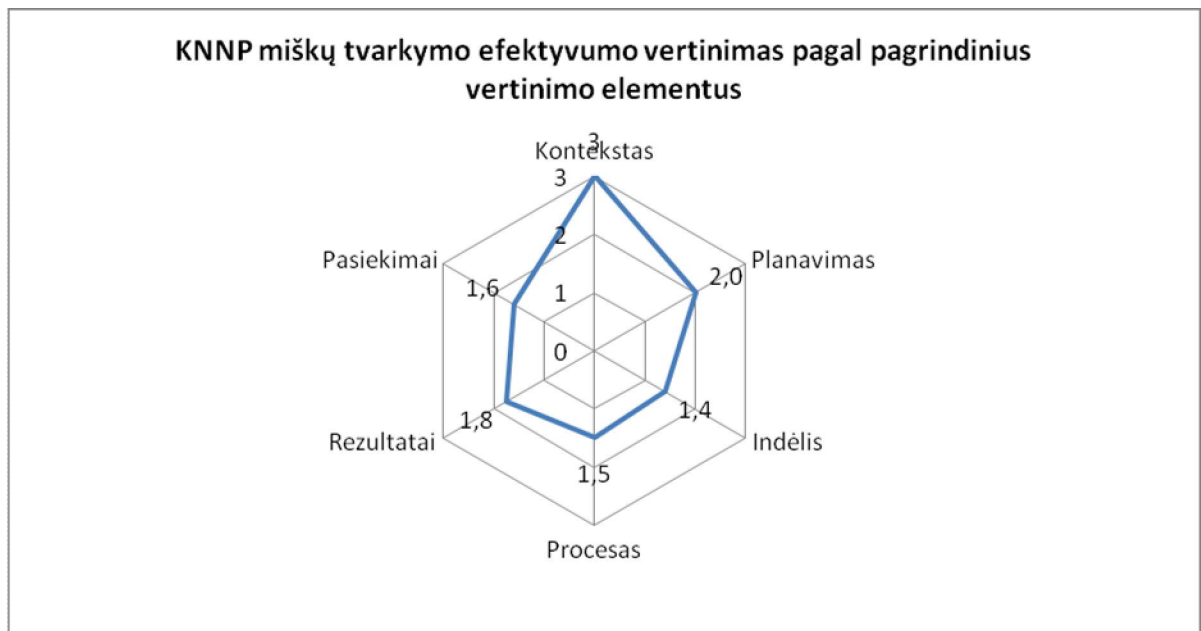
valdytojai dar neturi įgūdžių derinti ir priimti sprendimus bendru sutarimu. Ekspertų žemais balais vertintas ryšio su komercinio turizmo operatoriais buvimas rodo esant spragų derinant komercinio turizmo ir gamtosaugos veiklas. Šiems klausimams tikslinga būtų skirti daugiau dėmesio.

Penktasis pagal seką vertinimo elementas – rezultatai yra įvertintas vertinimu – 2. Taikytoje metodikoje šis elementas yra siejamas su NP miškų lankytojų poreikiais. Apibendrinat gautą informaciją lankytojų poreikiai ir paslaugos tenkinami gan gerai.

Šeštasis pagal seką vertinimo elementas – pasiekimai yra įvertintas vertinimu – 2,1. Tyrimo metodikoje tai siejama su ekonomine nauda vietos bendruomenei (2,2 balo iš 3) ir su DNP miškų vertybių būkle (2 balai iš 3). Tyrimas tik patvirtina faktą apie miško svarbą vietiniams DNP ir apylinkių gyventojui.

Vertinant bendrą DNP miškų tvarkymo efektyvumą darytina išvada, kad nepaisant kai kurių silpnų ir probleminių temų bendras miškų tvarkymo būklės efektyvumas yra aukštesnis už vidutinį.

KNNP miškų tvarkymo efektyvumo vertinimui nustatyti autorius sudarė radaro principo diagramą atsižvelgiant į šešis pagrindinius tyrimo metodikoje naudotus vertinimo elementus.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

7 pav. KNNP miškų tvarkymo efektyvumo vertinimas pagal pagrindinius vertinimo elementus

Pirmąjį vertinimo elementą – kontekstą, visi respondentai įvertino aukščiausiu vertinimu – 3. Šis vertinimas yra suprantamas nes visi KNNP miškai turi eilę teisinių aplinkosauginių statusų įskaitant NP statusą, I, II miškų grupių statusą, pajūrio juostos miškų statusą ir kt.

Antrasis pagal seką vertinimo elementas – planavimas yra įvertintas vertinimu – 2. KNNP miškams planuoti yra eilė planų ir schemų. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: monitoringas ir vertinimas (1,25 balo iš galimų 3) ir žemės ir vandens naudojimo gretutinis planavimas (1,63 balo iš galimų 3).

Trečiasis pagal seką vertinimo elementas – indėlis yra įvertintas vertinimu – 1,4. Tai žemiausias vertinimo balas iš visų. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: mokesčiai (1 balas iš galimų 3), esamas biudžetas (1,3 balas iš 3) ir darbuotojų mokymas (1,5 balas iš 3). KNNP teritorijoje skirtingai nei kitose Lietuvos dalyse yra renkamas įvažiavimo į saugomą teritoriją mokestis, tačiau surinkta suma tiesiogiai nesusieta su NP miškų tvarkymu ir tai įrodo respondentų vertinimai. Esamas biudžetas įvertintas žemais balais autoriaus nuomone yra sąlygotas ekonominio sunkmečio ir prastai KNNP direkcijoje vykdomu medienos produkcijos prekybos organizavimu. Respondentai žemais balais vertino ir darbuotojų mokymą kuris vykdomas neplaningai.

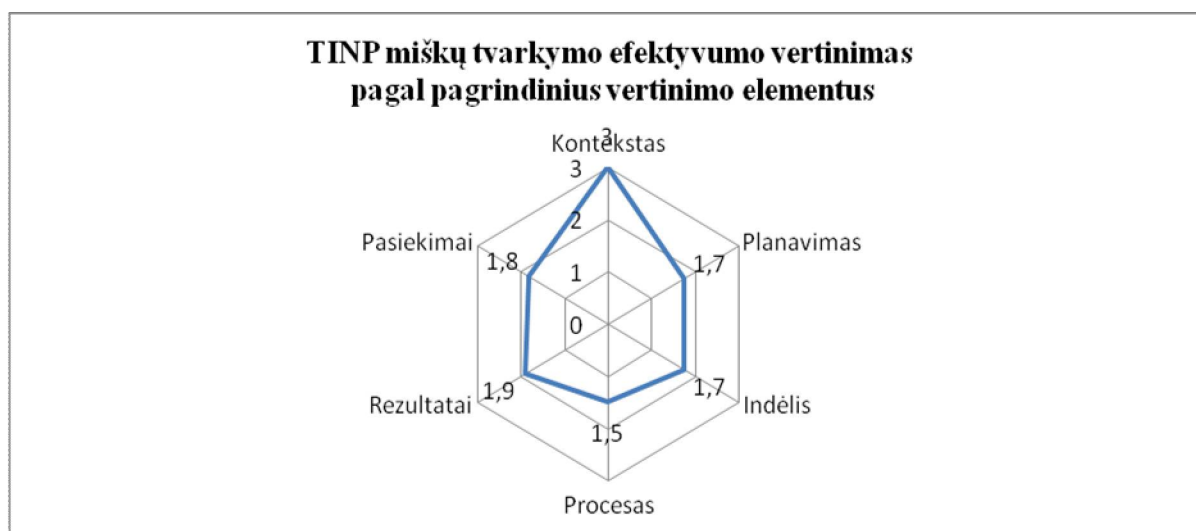
Ketvirtasis pagal seką vertinimo elementas – procesas yra įvertintas vertinimu - 1,5. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: biudžeto valdymas (1 balas iš 3), komercinio turizmo operatorių veikla (1 balas iš 3), vietinių bendruomenių dalyvavimas (1,1 balas iš 3). Autoriaus nuomone biudžeto valdymo gerinimo funkciją KNNP turėtų prisiimti Finansų ir ekonomikos skyriaus vedėjas, KNNP direktorius (su pavaduotoju) ir skyrių vedėjai. Žemas komercinio turizmo operatorių veiklos KNP miškuose vertinimas autoriaus nuomone yra susijęs su tuo, kad daugelis respondentų neturėjo specifinės informacijos apie tai ir atsakymą vertino žemais balais. Autoriaus disponuojama informacija šis vertinimas realiai turėtų (galėtų) būti aukštesnis nes tam tikro intensyvumo ryšiai su operatoriais palaikomi. Vietinių bendruomenių dalyvavimas NP miškų tvarkymo ir apsaugos klausimuose vertintas taip pat žemu balu. Autoriaus nuomone KNNP vietinė bendruomenė pakankamai aktyviai domisi miškų klausimais, tačiau neturi pakankami svertų įtakoti sprendimų priėmimą.

Penktasis pagal seką vertinimo elementas – rezultatai yra įvertintas vertinimu – 1,8. Taikytoje metodikoje šis elementas yra siejamas su KNNP miškų lankytojų poreikiais. Apibendrinat gautą informaciją lankytojų poreikiai ir paslaugos tenkinami, bet galėtų būti geresni.

Šeštasis pagal seką vertinimo elementas – pasiekimai yra įvertintas vertinimu – 1,6. Tyrimo metodikoje tai siejama su ekonomine nauda vietos bendruomenei (1,6 balo iš 3) ir su KNNP miškų vertybių būkle (1 balas iš 3).

Vertinant bendrą KNNP miškų tvarkymo efektyvumą darytina išvada, kad nepaisant kai kurių silpnų ir probleminių temų bendras miškų tvarkymo būklės efektyvumas vidutinis ar šiek tiek aukštesnis už vidutinį.

TINP miškų tvarkymo efektyvumo vertinimui nustatyti autorius sudarė radaro principo diagramą atsižvelgiant į šešis pagrindinius tyrimo metodikoje naudotus vertinimo elementus.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

8 pav. TINP miškų efektyvumo vertinimas pagal principines sritis

Pirmąjį vertinimo elementą – kontekstą, visi respondentai įvertino aukščiausiu vertinimu – 3. Šis vertinimas yra suprantamas nes visi TINP miškai turi eilę teisinių aplinkosauginių statusų įskaitant NP statusą, I, II, III miškų grupių statusą, Natura 2000 tinklo ir kt.

Antrasis pagal seką vertinimo elementas – planavimas yra įvertintas vertinimu – 1,7. TINP miškams yra parengtas vidinės miškotvarkos projektas tačiau nėra patvirtintas NP tvarkymo planas. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: monitoringas ir vertinimas (1,1 balo iš galimų 3) ir žemės ir vandens naudojimo gretutinis planavimas (1,3 balo iš galimų 3).

Trečiasis pagal seką vertinimo elementas – indėlis yra įvertintas vertinimu – 1,7. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: mokesčiai (0,3 balas iš galimų 3), biudžeto užtikrinimas (1,3 balas iš 3) ir esamas biudžetas (1,4 balas iš 3). Biudžeto užtikrinimas įvertintas žemais balais autoriaus nuomone todėl, kad TINP direkcija pavaldi Kultūros ministerijai kuri NP miškų apsaugai neskiria prioritetų.

Ketvirtasis pagal seką vertinimo elementas – procesas yra įvertintas vertinimu – 1,5. Tai žemiausias vertinimo balas iš visų. Žemais balais buvo vertintos tokios sritys kaip: vietiniai žmonės (1 balas iš 3), komercinio turizmo operatorių veikla (1 balas iš 3), vietinių bendruomenių dalyvavimas (1 balas iš 3). Vietinių žmonių ir bendruomenių dalyvavimas NP miškų tvarkymo ir apsaugos klausimuose vertintas taip pat žemu balu. Autoriaus nuomone tai bendra šalies tendencija, nes šiuo metu nei vietiniai žmonės nei miškų valdytojai dar neturi įgūdžių derinti ir priimti sprendimus bendru sutarimu.

Penktasis pagal seką vertinimo elementas – rezultatai yra įvertintas vertinimu – 1,9. Taikytoje metodikoje šis elementas yra siejamas su NP miškų lankytojų poreikiais. Apibendrinat gautą informaciją lankytojų poreikiai ir paslaugos tenkinami, bet galėtų būti gerinami.

Šeštasis pagal seką vertinimo elementas – pasiekimai yra įvertintas vertinimu – 1,8. Tyrimo metodikoje tai siejama su ekonomine nauda vietos bendruomenei (1,8 balo iš 3) ir su KNNP miškų vertybių būkle (2,38 balas iš 3).

Vertinant bendrą TINP miškų tvarkymo efektyvumą darytina išvada, kad nepaisant kai kurių silpnų ir probleminių temų bendras miškų tvarkymo būklės efektyvumas yra aukštesnis už vidutinį.

3.3. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklų nacionaliniuose parkuose analize SSGG metodu

Saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklų NP analize atlikta pagal SSGG metodiką. Šios metodikos tikslas – nustatyti pagrindines tiriamo objekto problemas ir tikslus. Taip pat ji padeda suformuoti problemos ribas, prognozuoti ir valdyti galimus ateities scenarijus. SSGG analizė atliekama įvertinus išorinę aplinką ir vidaus veiksnius⁵². Šio darbo metu buvo atliktos dvi SSGG analizės dviem skirtingiems scenarijams. Pirmasis scenarijus kuomet NP miškus valdo MU ir antrasis kuomet NP miškus valdo NP direkcijos. Palyginus šias dvi SSGG analizes darytos išvados apie NP miškų valdymo modelių parinkimą. Atlikus vertinimą buvo suformuluoti atsakymą į keturis klausimus:

1. Kaip panaudoti stiprybes galimybėms įgyvendinti?
2. Kaip ištaisyti silpnybes pasinaudojant galimybėmis?
3. Kaip panaudoti stiprybes grėsmėms sumažinti?
4. Kokias silpnybes reikia pašalinti, kad sumažėtų grėsmės?

⁵² Arimavičiūtė M. Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2005. P. 134.

4 lentelė. SSGG analizė kuomet NP miškus valdo MU

Stipriosios pusės	Silpnosios pusės
• Finansiškai stiprios institucijos • Stabilus ir ilgalaikis finansavimas • Miškininkavimo patirtis ir kompetencija	• Dalis specialistų nesupranta klimatinės miškų buveinių struktūros ir reikšmės • Gamtotvarkos žinių ir praktikos trūkumas • Dalis personalo sunkiai priima inovatyvias idėjas ir veiklas
Galimybės	Grėsmės
• Plėtoti kompleksinį (darnų) miškų ūkį • Prisiimti įsipareigojimus tęsiant palaikomojusis tvarkymo darbus • Aktyviau tenkinti visuomeninius poreikius – rekreacija, pažintinis turizmas, ekologinis švietimas, kultūros paveldo apsauga, vietinių žmonių darbo vietos ir pan.	• Noras siekti ekonominės naudos iš miško saugomų vertybių sąskaita • Konfliktai su gamtosaugininkais, visuomene • Politikų ketinimai paimti (apmokę) didesnę gaunamų pajamų dalį

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

SSGG analizėje autoriaus konstatuotos aplinkybės buvo transformuotos į siūlymus atsakant į keturis klausimus:

1. Kaip panaudoti **stiprybes** galimybėms įgyvendinti?

- MU turėdamos nemenkus finansinius išteklius galėtų didesnę ir platesnę dėmesį skirti visuomeniniams poreikiams: rekreacijos vystymui, pažintiniam turizmui, ekologiniam švietimui, kultūros paveldo apsaugai, vietinių žmonių darbo vietų sukūrimui ir palaikymui ir pan.

- MU turėdamos stabilų ir ilgalaikį finansavimą pagal konkrečius susitarimus su saugomų teritorijų direkcijomis ir kitomis institucijomis galėtų tęsti ir palaikyti pradėtus gamtotvarkos darbus.

2. Kaip ištaisyti **silpnybes** pasinaudojant galimybėmis ?

- vystant darnų (kompleksinį) miškų ūkį atsiras klimaksinių miško bendrijų pavyzdžių ir tai taps įprasta miškininkystės praktikoje,
- gamtotvarkos žinių ir praktikos trūkumas bei konservatizmas gali būti eliminuotas bendradarbiaujant su saugomų teritorijų darbuotojais ir bendrai vykdant organizuojant bendrus gamtotvarkos palaikomuosius darbus.

3. Kaip panaudoti **stiprybes** grėsmėms sumažinti ?

- vykdyti aktyvią visuomenės informavimo kompaniją,
- įtikinti politikus, kad yra tikslingiau dalį MU uždirbtų pajamų (pelno) tiesiogiai skirti gamtosauginių ir visuomenės poreikių priemonių įgyvendinimui, o ne tiesiog mokėti mokesčius į bendrą valstybės biudžetą.

4. Kokias **silpnybes** reikia pašalinti, kad sumažėtų grėsmės ?

- sukurti ir įgyvendinti sudėtinę mokomąją programą apie darnios miškininkystės (įskaitant ir mokymus apie klimaksines miškų bendrijas) praktinį įgyvendinimą.

5 lentelė. SSGG analizė kuomet NP miškus valdo NP direkcijos

Stipriosios pusės	Silpnosios pusės
• Dauguma specialistų supranta ekosistemų gamtinės sukcesijos esmę ir prasmę • Įstaigų (NP direkcijų) prioritetas viešasis administravimas (viešųjų funkcijų teikimas) • Priima inovatyvias idėjas ir veiklas bei turi gamtotvarkos patirties	• Finansiškai silpnos institucijos • Nėra stabilaus ir ilgalaikio finansavimo • Miškininkystės žinių ir praktikos trūkumas
Galimybės	Grėsmės
• Galimybės gauti didelį bet trumpalaikį finansavimą • Įgyvendinti inovatyvius pilotinius projektus • Užsitikrinti palankų visuomenės vertinimą	• Tvarkymo tęstinumo neužtikrinimas • Konfliktai su miškininkais, visuomene, politikais • Priešpriešos iš politikų susiformavimas

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

SSGG analizėje autoriaus konstatuotos aplinkybės buvo transformuotos į siūlymus atsakant į keturis klausimus:

1. Kaip panaudoti **stiprybes** galimybėms įgyvendinti?
 - vykdyti aktyvią informavimo ir švietimo kompaniją apie natūralius (klimaksinių bendrijų) miškus užsitikrinant politikų, miškininkų ir visuomenės palankų vertinimą.
 - efektyviau teikti viešąsias paslaugas ir atlikti funkcijas (tobulinant administravimą ir valdymą) užsitikrinti palankų visuomenės ir politikų vertinimą.

2. Kaip ištaisyti **silpnybes** pasinaudojant galimybėmis?

- ST direkcijos su MU turinčiomis stabilų ir ilgalaikį finansavimą pagal konkrečius susitarimus su galėtų tęsti ir palaikyti pradėtus gamtotvarkos darbus,
- ST direkcijų specialistai bendradarbiaudami su MU specialistais ir įgyvendindami bendras veiklas įgautų patirties miškininkystės srityje.

3. Kaip panaudoti **stiprybes** grėsmėms sumažinti?

- ST direkcijoms plėtoti esamus bei ieškoti naujų bendradarbiavimo būdų ir formų su MU,
- ST direkcijos turi gerinti viešųjų funkcijų teikimą.

4. Kokias **silpnybes** reikia pašalinti, kad sumažėtų grėsmės?

- rasti šaltinius ilgalaikiam gamtosaugos (palaikomųjų priemonių) finansavimui (pvz. MU lėšomis, nacionalinio biudžeto lėšomis ir pan.),
- bendradarbiauti su MU darbuotojais įgaunant miškininkystės patirties.

3.4 Siūlymai

Aplinkos ministerijai:

1. Parengti ilgalaikę Saugomų teritorijų vystymo programą ir inicijuoti jos patvirtinimą LRV lygiu.
2. Užtikrinti, kad kuo greičiai būtų pabaigtas visų tipų (valstybinės reikšmės ir privačių) miškų sklypų formavimo ir nuosavybės ar/ir patikėjimo/panaudos teisių priskyrimo teisinis ir administracinis procesas.
3. Numatyti atskirą finansinį paketą KNNP miškams tvarkyti (saugoti).

Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai ir Generalinei miškų urėdijai:

1. Sukurti ir LR Vyriausybei pateikti MU mokesčių perskirstymo modelį didesnę dalį lėšų nukreipiant socialinių ir gamtosauginių veiklų finansavimui.
2. Tarpininkauti ieškant NP direkcijų ir MU bendradarbiavimo būdų užtikrinat gamtotvarkos veiksmų tęstinumą miškų ekosistemose.
3. Inicijuoti tokio tipo vertinimus po 10 metų laikotarpio.

NP direkcijoms ir MU:

1. Ypatingą dėmesį skirti invazinių augalų ir gyvūnų kontrolei NP miškuose.
2. Ypatingą dėmesį skirti bendravimui su bendruomene, visuomene ir politikais.
3. Organizuoti diskusijas, mokymus ir pan. saugomų teritorijų specialistams ir miškų ūkio pareigūnams dėl bendrai suprantamų, sutartų NP miškų kokybinių parametrų.

IUCN:

1. Tobulinti IUCN-WCPA saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankį (metodiką) vertinimo anketoje paliekant 100 klausimų vietoj 102.
2. Parenkant respondentus apklausai tikslinga pasirinkti tik tiesiogiai įstaigose/įmonėse dirbančius specialistus, nes dalis anketos klausimų yra tiesiogiai susiję su įstaigos administravimo aktualijomis į kuriuos negali atsakyti apklausoje dalijantys kiti (išorės) ekspertai.

IŠVADOS

1. Saugomų teritorijų sistema įgyvendindama tarpdisciplininį darnios plėtros principą, vadovaudamasi sėkminga užsienio šalių patirtimi, turi vieną iš realių būdų užsitikrinti ilgalaikį gamtotvarkos darbų tęstinumą valstybinių miškų ūkio sektoriaus pagalba ir pagerinti visuomenės vertinimą saugomų teritorijų atžvilgiu.

2. Miškų ūkio sistema įgyvendindama darnios miškininkystės principus, vadovaudamasi sėkminga užsienio šalių patirtimi, turi unikalią galimybę savo veiklą ir uždirbamas pajamas, priėmus atitinkamus politinius sprendimus dėl miškų urėdijų apmokestinimo krypties pakeitimo, orientuoti į intensyvesnę socialinių paslaugų (gamtotvarkos, ekologinio švietimo, rekreacijos ir pan.) teikimą taip užsitikrinant palankų visuomenės (ir tuo pačiu politikų) požiūrį į miškų ūkio sistemą.

3. Didžiausia grėsmė nacionalinių parkų miškams įvardinta invazinių svetimžemių augalų rūšių plitimas yra sąlygotas baime ir įprastinių kovos priemonių neefektyvumu kontroliuojant baltažiedės akacijos, uosialapio klevo, Zibolto obels ir kt. rūšių plitimą. Antrąją pagal svarbą grėsmę įvardintas kultūrinio ryšio praradimas parodo, kad miškų ir saugomų teritorijų specialistai supranta ir svariai vertina emocinius, praktinius visuomenės ir miško bendravimo saitus ir jų įtaką tiek bendrajai visuomenės nuomonei tiek iš to išplaukiantiems politiniams sprendimams.

4. Nustatytas efektyviausias miškų tvarkymas Dzūkijos nacionaliniame parke, tačiau nedaug nuo jo atsiliekantys Trakų istorinis ir Kuršių nerijos nacionaliniai parkai, sudaro prielaidas teigti, kad miškų tvarkymo efektyvumas nepriklauso nuo to ar nacionalinio parko miškus valdo nacionalinio parko direkcija, miškų urėdija ar yra kiti kombinuoti kelių valdytojų modeliai.

5. Lietuvos miškų ir saugomų teritorijų sektorių reglamentuojantys teisės aktai sudaro tinkamas teises prielaidas nacionalinių parkų miškus administruoti tiek nacionalinių parkų direkcijoms tiek miškų urėdijoms ar kitoms įstaigoms. Praktikoje klausimas dėl nacionalinių parkų miškų valdytojų sprendžiamas politiniame lygyje priklausomai nuo konkretaus atvejo, vietovės ir interesų svarbos.

6. Nacionalinių parkų miškų valdymo pagrindiniuose elementuose yra aiškus miškų tvarkymo ir apsaugos kontekstas, gana aukštais vertinimais įvardinti planavimo ir rezultatų elementai atspindi sistemų brandą, o žemiausiais vertinimais įvertintas procesas ir indėlis parodo biurokratijos lygį ir vadybos spragas.

7. Lietuvos nacionalinių parkų miškų tvarkymo efektyvumas pagal pasaulinę vertinimo skalę yra šiek tiek aukštesnis už vidutinį (57 proc.) lygį visų pirma dėl ideologinio miškų tvarkančių institucijų požiūrių skirtumo klimaksinių miško bendrijų atžvilgiu ir antra dėl bendro žemo mūsų šalies ekonominio išsivystymo lygio.

LITERATŪRA

1. **Arimavičiūtė M.** Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2005. – 336 p. – ISBN 9955-19-021-3
2. **Baškytė R. ir kt.** Lietuvos saugomos teritorijos. – Kaunas: Lututė, 2006. – 328 p. – ISBN 9955-692-25-1
3. **Bavarijos miško nacionalinis parkas.** <http://www.nationalpark-bayerischer-wald.de/english/nationalpark/index.htm> [žiūrėta 2013-02-26]
4. **Bezarienė S.** Saugomų teritorijų valdymo institucijų ir visuomenės konfliktų priežastys ir jų analizė: magistro darbas: vadyba ir administravimas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. – 62 p.
[http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?dsent=0&scp.scps=scope%3A%28%22MRU%22%29&frbg=&tab=local&dstmp=1362854011743&srt=rank&ct=search&mode=Basic&vl\(13517047UI1\)=all_items&vl\(35559459UI0\)=creator&dum=true&tb=t&indx=1&vl\(1UIS tartWith0\)=contains&vl\(freeText0\)=Bezarien%C4%97&fn=search&vid=LABT_VU1](http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?dsent=0&scp.scps=scope%3A%28%22MRU%22%29&frbg=&tab=local&dstmp=1362854011743&srt=rank&ct=search&mode=Basic&vl(13517047UI1)=all_items&vl(35559459UI0)=creator&dum=true&tb=t&indx=1&vl(1UIS tartWith0)=contains&vl(freeText0)=Bezarien%C4%97&fn=search&vid=LABT_VU1)
5. **Dudley N.** Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. □ Gland: IUCN, 2008. – 86 p. – ISBN 978-2-8317-1086-0
6. **Frank G. et al.** Protected forest areas in Europe – analysis and harmonisation (PROFOR): results, conclusions and recommendations 2007. – 202 p. – ISBN 978-3-901347-67-2
7. **Grigaliūnas J.** Spygliuočių medynų ateitis rezervatuose // Mūsų girios. 2012, 10, p. 20-21.
8. **Gustafsson L. et al.** Retention forestry to maintain multifunctional forest: a world perspective // Bioscience – University of California Press, 2012, Vol. 62, p. 633-645. ISSN 0006-3568.
9. **Hockings M. et al.** Evaluating Effectiveness: A framework for assessing management effectiveness of protected areas. 2nd edition. – Gland and Cambridge: IUCN, 2006. – 105 p. – ISBN 978-2-8317-0939-0
10. **Ivavičiūtė G., Gurskienė V.** Lietuvos saugomų teritorijų reglamentavimas // LŽŪU darbai: socialiniai mokslai. – 2010, Nr. 87 (40), p. 68-74. – ISSN 1648-116X
11. **Ivoška J.** Rekreacinių paslaugų ir verslo teisinė padėtis bei galimybės Lietuvos Respublikos saugomose teritorijose / Trakų istorinis nacionalinis parkas UNESCO Pasaulio paveldo sąrašuose: poreikis ir galimybės: straipsnių rinkinys. □ Kaunas, Lututė, 2003. –

12. **I rezultatus orientuota ir įrodymais pagrįsta valstybinių miškų sektoriaus darbo patirtis** / Informacinis leidinys 2012.
ftp://195.182.70.69/incoming/www/Valstybiniai_miskai/Leidiniai/2012-07-02_Valstybinio_misku_sektoriaus_veiklos_pristatymas.pdf [žiūrėta 2013 03 08]
13. **JAV Kraštotvarkos biuras.**
http://www.blm.gov/wo/st/en/prog/blm_special_areas/NLCS.html [žiūrėta 2013-02-17]
14. **JAV Miškų tarnyba.** <http://www.fs.fed.us/aboutus/meetfs.shtml> [žiūrėta 2013-02-17]
15. **JAV Nacionalinių parkų tarnyba.** <http://www.nps.gov/aboutus/index.htm> [žiūrėta 2013-02-17]
16. **Karazija S.** Kaip ūkininkauti saugomų teritorijų miškuose? // Generalinė miškų urėdija. Žiniasklaida. Baltijos miškai ir mediena. 2008, <http://www.gmu.lt/ziniasklaida/nid.779/> [2013-03-18]
17. **Krapavickaitė D., Plikusas A.** Imčių teorijos pagrindai. – Vilnius: Technika, 2005. – 312 p. – ISBN 9986-05-927-5
18. **Lazdinis I. ir kt.** Saugomų ekosistemų vertinimas socialiniu-ekologiniu aspektu: monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2012. – 278 p. – ISBN 978-9955-19-498-9
<http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/saugom-ekosistem-vertinimas-socialiniuekologiniu-aspektu> [žiūrėta 2013 03 08]
19. **Lazdinis M.** Connecting social and ecological systems: towards an integrated toolbox for assessment of forest policy implementation: doctor's dissertation. □ Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences, 2004. – 19 p.
20. **Lietuvos miškų ūkio statistika 2011.** – Kaunas: Valstybinė miškų tarnyba. Lututė, 2011. –184 p. – ISSN 1648-8008
21. **Lietuvos valstybinių parkų ir rezervatų asociacija.**
http://www.parkai.lt/show/lt/news/id_178.html [žiūrėta 2013-02-20]
22. **LR aplinkos apsaugos įstatymas** // Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75.
23. **LR aplinkos ministro 2001 m. gruodžio 22 d. įsakymas Nr. 636 „Dėl miškotvarkos projektų tvirtinimo“** // Valstybės žinios, 2002, Nr. 12-419.
24. **LR aplinkos ministro 2001 m. gruodžio 22 d. įsakymas Nr. 636 „Dėl miškotvarkos projektų tvirtinimo“** // Valstybės žinios, 2002. Nr. 12-419.
25. **LR biudžetinių įstaigų įstatymas** // Valstybės žinios. 1995. Nr. 104-2322.
26. **LR konstitucija** // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
27. **LR miškų įstatymas** // Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872.

28. **LR saugomų teritorijų įstatymas** // Valstybės žinios. 1993. Nr. 63-1188.
29. **LR valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas** // 1994, Nr. 102-2049.
30. **LR vietos savivaldos įstatymas** // Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049.
31. **LRV 1991 m. gruodžio 16 d. potvarkis Nr. 995p „Dėl žemės sklypų suteikimo Jurbarko, Panevėžio, Pasvalio, Plungės, Prienų, Trakų, Utenos ir Vilniaus rajonuose, taip pat leidimo kirsti mišką Marijampolės rajono Kazlų Rūdos mieste“**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=6225&p_query=&p_tr2=2 [2013-02-10]
32. **LRV 1991 m. gruodžio 16 d. potvarkis Nr. 996p „Dėl sklypų suteikimo Kuršių nerijos nacionaliniam parkui (miškams bei vandenims apsaugoti ir naudoti)“**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=6226&p_query=&p_tr2=2 [2013-02-10]
33. **LRV 1992 m. lapkričio 9 d. potvarkis Nr. 1081p „Dėl žemės sklypų suteikimo Mažeikių, Pakruojo, Utenos, Varėnos ir Vilniaus rajonuose“** // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=9995&p_query=&p_tr2=2 [2013-02-10]
34. **LRV 2004 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. 223 „Dėl Aukštaitijos, Dzūkijos, Žemaitijos nacionalinių parkų ir Trakų istorinio nacionalinio parko teritorijose esančių valstybinės reikšmės miškų suteikimo valdyti patikėjimo teise“** // Valstybės žinios. 2004, Nr. 34-1097.
35. **LRV 2012 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 569 „Dėl Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos patvirtinimo“** // Valstybės žinios, 2012, Nr. 61-3058
36. **LRV 2012 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 569 „Dėl Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos patvirtinimo“** // Valstybės žinios, 2012, Nr. 61-3058.
37. **LRV 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“** // Valstybės žinios, 2012, Nr. 149-7630.
38. **LRV tinklalapis** <http://vkc.vtf.lt/imones-informacija?id=293> [2013-03-18]
39. **Management effectiveness tracking tool. Second edition.** – Gland: WWF, 2007. – 22 p. – ISBN 978-2-88085-281-8
40. **MCPFE** <http://www.foresteurope.org/sites/default/files/PGApril.pdf> [žiūrėta 2013-03-05]

41. **MCPFE rezoliucija H1 Pagrindinės nuorodos darnaus miškų ūkio Europos miškuose vystymui** http://www.foresteurope.org/docs/MC/MC_helsinki_resolutionH1.pdf [2013 03 09]
42. **Mierauskas P.** Saugomų teritorijų politika ir valdymas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. – 336 p. – ISBN 978-9955-19-410-1
43. **Mizaraitė D. et al.** Lithuanian Private Forestry: the Situation, Tendencies and Problems // Baltic Forestry. – Girionys, 2010, Vol. 16 (2), p. 296-302. ISSN 1392-1355
44. **Morkvėnas Ž.** Lietuvos saugomų teritorijų tikslų, funkcijų ir valdymo ypatumų analizė: magistro darbas – vadyba ir administravimas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. – 66 p.
45. **Naruševičius V., Lazdinis I.** Darnaus vystymosi politika ir valdymas: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011. – 229 p. – ISBN 978-9955-19-289-3
<http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/darnaus-vystymosi-politika-ir-valdymas26722/158/mi%C5%A1k%C5%B3+%C5%ABkis> [žiūrėta 2013 03 09]
46. **Ozolinčius R.** Lietuvos miškai / Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Miškų departamentas. – Vilnius: Lietuvos miškų institutas. 2005. – 212 p. – ISBN 9986-485-61-4
47. **Strakauskaite N.** Kultūros kraštovaizdis prie Kuršių marių. □ Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010. – 255 p. – ISBN 978-9955-18-536-9
48. **Suomijos Aplinkos ministerija.**
<http://www.environment.fi/default.asp?node=6089&lan=en> [žiūrėta 2013-02-17]
49. **Suomijos valstybinė įstaiga Metsahalitus.**
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/en/AboutUs/Briefintroduction/Sivut/ABriefIntroductiontoMetsahallitus.aspx> [žiūrėta 2013-02-17]
50. **Uselis V.** Ieškant tiesos: ar galėtų miškininkai ir gamtininkai sutarti? // Miškai. 2012, 03, p. 32.
51. **Valstybinės miškų tarnybos nuostatai.**
http://www.amvmt.lt/Apie_tarnyba/ApieTarnyba.aspx?&MID=436 [žiūrėta 2013 03 09]
52. **Vokietijos federalinė gamtos apsaugos agentūra.**
http://www.bfn.de/01_wir_ueber_uns+M52087573ab0.html [žiūrėta 2013-02-26]
53. **Vokietijos federalinė maisto, žemės ūkio ir vartotojų apsaugos ministerija.**
http://www.bmelv.de/EN/Agriculture-RuralAreas/Forests-Timber-Hunting/forests_node.html;jsessionid=E5654B04B430C57B61979BFAF3B6E1B1.2_cid358 [žiūrėta 2013-02-26]

54. **Vokietijos miškų strategija 2020.**

http://www.bmelv.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/ForestStrategy2020.pdf?__blob=publicationFile [žiūrėta 2013-02-26]

Tukačiauskas T. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio valdymo suderinamumo analizė trijų Lietuvos nacionalinių parkų pavyzdžiu / Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. P. Mierauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013. – 94 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta saugomų teritorijų ir miškų ūkio sistemų dermė valdant nacionalinių parkų valstybinius miškus, įvardintos kylančios problemos bei pateikti pasiūlymai dėl jų sprendimo būdų. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriama Lietuvos ir užsienio šalių miškingų saugomų teritorijų ir miškų ūkio sektoriaus esančio saugomose teritorijose teisinė, administracinė dermė, analizuojami buvę, esami miškų valdymo modeliai ir praktika. Antrojoje darbo dalyje pateikiamas pirmą kartą Lietuvoje praktiškai taikytas IUCN-WCPA saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankis (metodika) vertinat miškų tvarkymo efektyvumą bei atlikto tyrimo apimtį. Trečiojoje darbo dalyje pateikiamos Dzūkijos, Kuršių nerijos nacionalinių ir Trakų istorinio nacionalinio parko miškams kylančios grėsmės, miškų šiuose parkuose tvarkymo efektyvumo vertinimas procentine išraiška bei silpnieji ir stiprieji valdymo elementai. Lietuvos saugomų teritorijų ir miškų ūkio veiklos analizė atlikta SSGG principu, pateikti konkretūs pasiūlymai sprendžiant saugomų teritorijų ir miškininkystės klausimus atsižvelgiant į tvarios miškininkystės principus.

Pagrindiniai žodžiai: saugomos teritorijos, nacionalinis parkas, miškų ūkis, miškai, miškų urėdija, tvarkymo efektyvumas, valdymas, Dzūkijos nacionalinis parkas, Kuršių nerijos nacionalinis parkas, Trakų istorinis nacionalinis parkas.

Tukačiauskas T. Harmonizing the governance of the protected areas and forestry. The case study of three national parks in Lithuania / Master's Work in Environmental Policy and Administration. Supervisor assoc. dr. P. Mierauskas. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 94 p.

ABSTRACT

This MA thesis is the analysis and evaluation of the governmental synergy between the protected areas and the forestry in the management of the national parks. The main problems and the possible solutions are discussed. The first section of the thesis is the theoretical analysis of legal and administrative synergy in the protected forest areas and forestry in Lithuania and abroad, the analysis of past and current administrative models and their practice is made. The second section includes the analysis of the IUCN-WCPA protected areas management effectiveness tracking tool that is applied in Lithuania for the first time. The third section is the discussion of the arising environmental threats to the forests in the national parks of Dzūkija, Kuršių nerija, and Trakai historical national park, the effectiveness of the management is provided in percentage as well as the weak and strong key points are discussed.

The analysis of the Lithuanian protected areas and forestry is made based on SSGG theory, suggestions made for solving the issues of the protected areas and forestry are based on the stable forestry principles.

Key words: protected areas, national park, forestry, forest, forest enterprise, management effectiveness, governance, Dzūkija national park, Kuršių nerija national park, Trakai historical national park.

Tukačiauskas T. Saugomų teritorijų ir miškų ūkio valdymo suderinamumo analizė trijų Lietuvos nacionalinių parkų pavyzdžiu / Aplinkos apsaugos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. P. Mierauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013. – 94 p.

SANTRAUKA

Magistriniame darbe nagrinėjama dviejų susijusių, tačiau neretai priešingomis viena kitai priešpastatomų veiklų: saugomų teritorijų ir miškų ūkio sąveika organizuojant saugomų teritorijų valdymą. Nagrinėjama tema yra svarbi pragmatine prasme, nes miškų naudojimas generuoja pajamas ir pelną. Tuo tarpu aplinkosaugos veiklos dažnai finansiškai nuostolingos. Šis problemos aspektas yra svarbus tiek valstybės įmonių miškų urėdijų finansinei sėkmei tiek nacionalinių parkų administracijų biudžetų planavimui ir įgyvendinimui.

Per pastarąjį dvidešimtmetį valstybiniai miškai Lietuvos nacionaliniuose parkuose buvo valdomi keliais būdais (modeliais). Esant skirtingiems valdymo modeliams atskirose to paties režimo saugomose teritorijose, pasigirsta abejonių dėl tokių skirtingų režimų taikymo, nesiseka vienodai proporcingai paskirstyti finansinių išteklių, iškyla poreikis plačiam ir su daugeliu išimčių teisinių dokumentų atsiradimui.

Rengiant šį darbą pirmą kartą Lietuvoje praktiškai buvo pritaikytas IUCN-WCPA tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankis (metodika) vertinat miškų tvarkymo efektyvumą

Darbo tikslas - išanalizuoti ir įvertinti saugomų teritorijų ir miškų ūkio administracinę sąveiką ir miškų valdymo efektyvumą trijų Lietuvos nacionalinių parkų pavyzdžiu. Uždaviniai: apžvelgti saugomų teritorijų ir miškų ūkio sistemų valdymą, išanalizuoti ir įvertinti Dzūkijos, Kuršių nerijos nacionalinių ir Trakų istorinio nacionalinio parkų miškų tvarkymo efektyvumą, palyginti miškų apsaugos (valdymo) modelius, išanalizuoti ir įvertinti nacionalinių parkų miškų valdymo efektyvumą Lietuvos mastu.

Išketa hipotezė, kad Lietuvos nacionaliniuose parkuose esantys ir nacionalinių parkų direkcijų administruojami miškai yra tvarkomi efektyviau lyginat su administruojamais miškų urėdijų paneigta.

Magistriniame darbe naudoti šie metodai: literatūros analizė, lyginamoji teisės aktų analizė, ekspertinė apklausa (pagal IUCN-WCPA saugomų teritorijų tvarkymo efektyvumo vertinimo įrankį), SSGG analizė. Ekspertinėje apklausoje dalyvavo nacionalinių parkų direkcijų, miškų urėdijų specialistai ir kiti ekspertai.

Saugomų teritorijų ir miškų ūkio sistemos įgyvendindamos darnios plėtros ir darnios miškininkystės principus turi realias galimybes užsibrėžtus tikslus pasiekti veikdamos kartu taip užsitikrinant ilgalaikį gamtotvarkos darbų tęstinumą ir palankų visuomenės požiūrį. Nustatyta, kad didžiausias grėsmes nacionalinių parkų miškams kelia svetimžemių invazinių augalų plitimas bei kultūrinio ryšio praradimas. Nustatytas efektyviausias miškų tvarkymas Dzūkijos nacionalinio parko miškams, tačiau nedaug nuo jo atsilieka ir Trakų istorinio nei Kuršių nerijos nacionalinių parkų miškai. Šių miškų valdymo pagrindiniuose elementuose yra aiškus miškų tvarkymo ir apsaugos kontekstas, gana aukštais vertinimais įvardinti planavimo ir rezultatų elementai atspindi sistemų brandą, o žemiausiais vertinimais įvertintas procesas ir indėlis parodo biurokratijos lygį ir vadybos spragas.

Gauti rezultatai gali būti panaudoti analizuojant nacionalinių parkų direkcijų, miškų urėdijų veiklas bei priimant įvairaus lygio sprendimus dėl valstybinių miškų esančių Lietuvos nacionalinių parkų teritorijose valdymo efektyvumo didinimo.

Pagrindiniai žodžiai: saugomos teritorijos, nacionalinis parkas, miškų ūkis, miškai, miškų urėdija, tvarkymo efektyvumas, valdymas, Dzūkijos nacionalinis parkas, Kuršių nerijos nacionalinis parkas, Trakų istorinis nacionalinis parkas.

Tukačiauskas. T. Harmonizing the governance of the protected areas and forestry. The case study of three national parks in Lithuania / Master's Work in Environmental Policy and Administration. Supervisor assoc. dr. P. Mierauskas. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 94 p.

SUMMARY

This MA thesis is the analysis of two often controverting activities: the synergy in management of the protected areas and forestry. The topic analysed is important in a pragmatic sense as the usage of forests generates income and profit. Whereas, the environment protection activities are often unprofitable. This aspect of the problem is equally important to both financial success of governmental forest enterprises and the budget planning and implementation of national parks administration.

During the last two decades state forests in Lithuanian national parks were managed using a few methods. Applying several methods in separate protected areas of the same regime often causes issues in distributing finances evenly and causes the appearance of many legal documents defining exceptions.

Writing this thesis IUCN-WCPA protected areas management effectiveness tracking tool was applied in Lithuania for the first time.

The aim of the thesis is to analyse and evaluate the administrative cohesion of the protected areas and forestry as well as forest management in three Lithuanian national parks. Tasks: to review the management of the protected areas and forestry, to analyse the administrative effectiveness of Dzūkija and Kursių nacionaliniai parkai and Trakų istorinis nacionalinis parkas, to compare the forest protection (management) models, to analyse and evaluate the effectiveness of forest management in Lithuania.

The hypothesis stating that forests administrated by Lithuanian national parks directorates are managed more effectively in comparison to the forests managed by forest enterprises was denied.

Methods applied in the thesis: the analysis of critical material, comparative analysis of the legal acts, expert questionnaire (applying IUCN-WCPA protected areas management effectiveness tracking tool) and SSGG analysis. The questionnaires were filled in by the specialists of national parks directorates and forest enterprises as well as other experts.

The protected areas and forestry can reach their common goals only when implementing the principals of synergetic forestry and development thus ensuring the continuity of

environmental works and the formation of a positive public attitude. It was found that the major threat to the forests in the national parks is made by the expansion of the invasive foreign plants and the loss of cultural relations. It was found that the most effective management of forest is led by Dzūkija national park. However, Trakai and Kursių nerija national parks are managed almost as effectively.

The management elements of these forests have a clear protective aspect. High ratings reflect the maturity of the planning system, whereas the lowest ratings show the level of bureaucracy and management gaps. The results achieved may be applied when analysing the activities of the national parks directorates and forest enterprises, also, when making the decisions at various levels regarding the increase of the administrative effectiveness in the forests of the national parks.

Key words: protected areas, national park, forestry, forest, forest enterprise, management effectiveness, governance, Dzūkija national park, Kursių nerija national park, Trakai historical national park.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

WCPA schema

Vertinimo elementai	Aiškinimas	Kriterijai kurie yra vertinami	Vertinimo akcentas
Kontekstas	Kur mes esame? Svarbos įvertinimas, grėsės ir politinė aplinka	- Reikšmingumas - Grėsmės - Pažeidžiamumas - Nacionalinė svarba - Partneriai	Statusas
Planavimas	Kur mes norime būti? Įvertinimas saugomos teritorijos kūrimo ir planavimo	- ST teisinė aplinka - ST sistemos modelis - Draustinių modelis - Tvarkymo planavimas	Tinkamumas
Indėlis	Ko mums reikia? Įvertinimas resursų reikalingų tvarkymui	- Steigėjo ištekliai - Vietos įstaigos ištekliai	Resursai
Procesas	Kaip mes einame link to? Įvertinimas kuriame etape tvarkymas jau yra atliktas	- Tvarkymo proceso tinkamumas	Efektyvumas ir tinkamumas
Rezultatai	Kokie yra rezultatai? Įvertinimas tvarkymo programų įgyvendinimo, produktų ir paslaugų teikimas	- Tvarkymo veiksmų rezultatai - Paslaugos ir produktai	Efektyvumas
Pasiekimai	Ką mes pasiekėme? Įvertinimas rezultatų ir jų palyginimas su tikslais	- poveikis: tvarkymo veiklų poveikis tikslams	Efektyvumas ir tinkamumas

DNP duomenų lentelė Nr. 1

Vardas, pozicija ir kontaktai asmens atsakingo už šios lentelės pildymą		Tomas Tukačiauskas, tyrimo atlikėjas, tomas.tukaciauskas@gmail.com		
Vertinimo data	2012-11-15			
Saugomos teritorijos (NP miškų) pavadinimas		Dzūkijos nacionalinis parkas		
Teritorijos kodas pagal pasaulio saugomų teritorijų duomenų bazę (www.unep-wcmc.org/wdpa)		31551		
Priskyrimas kategorijai	Nacionaliniu lygiu Nacionalinis parkas	IUCN lygiu II kategorija	Tarptautiniu lygiu NATURA 2000 PAN-PARK	
Šalis	Lietuva			
Saugomos teritorijos buvimo vieta		Varėnos, Druskininkų, Lazdijų ir Alytaus rajonų savivaldybės		
Įsteigimo data		1991 m		
Informacija apie nuosavybę	-	-	-	
Tvarkančioji institucija		Dzūkijos nacionalinio parko direkcija VĮ Druskininkų miškų urėdija VĮ Varėnos miškų urėdija		
Miškų plotas saugomoje teritorijoje (ha)		47 283		
Darbuotojų skaičius	Pastovių	Laikinų		
NP direkcijoje	45	-		
Druskininkų MU	48	-		
Varėnos MU	87	-		
Metinis NP direkcijos biudžetas (Lt) išskyrus darbuotojų algas	Nuolatinės lėšos 121 000		Projektinės ar kitos tikslinės lėšos -	
Kokios yra pagrindinės vertybės kurioms saugoma teritorija yra įsteigta		Unikalų Dainavos krašto santakinio upyno hidrologinį tinklą ir Nemuno-Merkio-Ūlos-Grūdės-Skroblaus slėnius-būdingus augalų ir gyvūnų migracijos kelius, didelės mokslinės vertės Skroblaus vidurupio, Musteikos ir Povilnio upelių aplinkos gamtinius kompleksus, vaizdingus Dainavos girios kontinentinių kopų masyvus, Liškiavos, Straujos, Uciekos ir Pakrykštės erozinius geomorfologinius kompleksus, Merkinės moreninį volą, Netiesų, Glyno ir Ežeryno hidrografinius objektus, Imškų, Didžbalės, Bakanauskų ir Dėlyno pelkes, Dzūkijai būdingas miškų biocenozes ir kitas kultūrinio paveldo vertybes		
Pažymėkite du svarbiausius NP miškų tvarkymo tikslus				
Tvarkymo tikslas Nr. 1		Medienos išteklių naudojimas		
Tvarkymo tikslas Nr. 2		Biologinės įvairovės apsauga		
Žmonių skaičius įtrauktas į NP miškų vertinimą				
Įskaitant (pažymėkite langelį)	MU darbuotojai ☐ 3	NP direkcijos darbuotojai ☐ 3	Kitų saugomų teritorijų darbuotojai ☐	NVO ☐
	Vietinė bendruomenė ☐	Donorai ☐	Papildomi ekspertai ☐	Kita ☐
Pažymėkite ar vertinimas buvo atliktas projekto metu ar su kitos organizacijos ar donoro pagalba/iniciatyva		Vertinimas atliktas rašant magistrinį darbą		
Informacija apie tarptautinį statusą				
UNESCO pasaulio paveldo teritorija (www.unesco.org)				
Įrašymo data -	Teritorijos pavadinimas -	Teritorijos plotas -	Geografinės koordinatės -	

Įrašymo kriterijai	-		
Trumpas išskirtinės visuotinės vertės aprašas	-		
RAMSAR teritorijos (www.wetlands.org) – nėra			
Įrašymo data -	Teritorijos pavadinimas -	Teritorijos plotas -	Geografinės koordinatės -
Steigimo priežastis	-		
PAN PARKS teritorija (www.panparks.org) – nėra			
Įrašymo data 2011 m.	Teritorijos pavadinimas Dzūkijos nacionalinis parkas ir Čepkelių gamtinis rezervatas	Teritorijos plotas 58 519 ha Laukinės gamtos – 13 004 ha	Geografinės koordinatės -54 ⁰ 05' šiaurės platumos ir 24 ⁰ 21' rytų ilgumos
Steigimo priežastis			
Kiti statusai (Natura 2000) ir kita susijusi informacija			
Dainavos giria	tetervinas (<i>Tetrao tetrix</i>), kurtinys (<i>Tetrao urogallus</i>), lututė (<i>Aegolius funereus</i>), lėlys (<i>Caprimulgus europaeus</i>), žalvarnis (<i>Coracias garrulus</i>), ligutė (<i>Lullula arborea</i>), tulžys (<i>Alcedo atthis</i>).		
Dainavos giria	nesusivėrusios žemyninės smiltpievės, upių sraunumos su kurklių bendrijomis, karbonatinių smėlynų smiltpievės, eutrofiniai aukštieji žolynai, tarpinės pelkės ir liūnai, šaltiniai su besiformuojančiais tufais, vakarų taiga, žolių turtingi eglynai, spygliuočių miškai ant fluvioglacialinių ozų, pelkėti lapuočių miškai, pelkiniai miškai, aliuviniai miškai, kerpiniai pušynai. belapis sėmainis, didysis auksinukas, dvilapis purvuolis, kartuolė, kūdrinis pelėausis, mažoji nėgė, paprastasis kirtiklis, paprastasis kūjagalvis, pelkinė uolaskėlė, plačialapė klumpaitė, plikažiedis linlapis, raudonpilvė kūmutė, salatis, skiauterėtasis tritonas, smiltyninis gvazdikas, Šneiderio kirmvabalis, ūdra, vėjalandė šilagėlė, žvilgančioji riestūnė.		
Merkio upė	upių sraunumų su kurklių bendrijomis buveinės, didysis auksinukas, kartuolė, mažoji nėgė, paprastasis kirtiklis, paprastasis kūjagalvis, pleištinė skėtė, ūdra.		
Ūlos upė žemiau Rudnios	upių sraunumų su kurklių bendrijomis buveinės, didysis auksinukas, mažoji nėgė, paprastasis kūjagalvis, ūdra.		

3 PREIDAS

KNNP duomenų lentelė Nr. 1

Vardas, pozicija ir kontaktai asmens atsakingo už šios lentelės pildymą		Tomas Tukačiauskas, tyrimo atlikėjas, tomas.tukaciauskas@gmail.com		
Vertinimo data		2012-11-14		
Saugomos teritorijos (NP miškų) pavadinimas		Kuršių nerijos nacionalinis parkas		
Teritorijos kodas pagal pasaulio saugomų teritorijų duomenų bazę (www.unep-wcmc.org/wdpa)		31552		
Priskyrimas kategorijai	Nacionaliniu lygiu Nacionalinis parkas	IUCN lygiu II kategorija	Tarptautiniu lygiu UNESCO, NATURA 2000	
Šalis	Lietuva			
Saugomos teritorijos buvimo vieta		Klaipėdos ir Neringos miestų savivaldybės		
Įsteigimo data		1991 m		
Informacija apie nuosavybę	Valstybinė 100%	Privati 0 %	Bendruomenių 0 %	Kita 0 %
Tvarkančioji institucija		Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija Neringos savivaldybės administracija Klaipėdos miesto savivaldybės administracija		
Miškų plotas saugomoje teritorijoje (ha)		5781		
Darbuotojų skaičius	Pastovių		Laikinų	
NP direkcijoje	60		10	
MU urėdijoje	nėra		nėra	
Metinis NP direkcijos biudžetas (Lt) išskyrus darbuotojų algas	Nuolatinės lėšos 115 000		Projektinės ar kitos tikslinės lėšos 100 000	
Kokios yra pagrindinės vertybės kurioms saugoma teritorija yra įsteigta		Kuršių nerijos didysis kopagūbris, jo senosios parabolinės kopos ties Juodkrante, pilkosios kopos Agilos – Naglių ruože, pustomos Parnidžio kopos, užpustyti senieji dirvožemiai, pajūrio ir pamario palvės, kupstynės gamtiniai kompleksai, apsauginis pajūrio kopagūbris, savita Kuršių nerijos augalija, miškai su sengirės fragmentais, gyvūniją, savitas materialus ir nematerialus kultūros paveldas.		
Pažymėkite du svarbiausius NP miškų tvarkymo tikslus				
Tvarkymo tikslas Nr. 1		Išsaugoti kultūrinį kraštovaizdį		
Tvarkymo tikslas Nr. 2		Rekreacinė funkcija		
Žmonių skaičius įtrauktas į NP miškų vertinimą				
Įskaitant (pažymėkite langelį)	MU darbuotojai (dirbantys KNNP miškininkystės skyriuje) ☐ 3	NP direkcijos darbuotojai ☐ 3	Kitų saugomų teritorijų darbuotojai ☐	NVO ☐
	Vietinė bendruomenė ☐	Donorai ☐	Papildomi ekspertai ☐ 2	Kita ☐
Pažymėkite ar vertinimas buvo atliktas projekto metu ar su kitos organizacijos ar donoro pagalba/iniciatyva		Vertinimas atliktas rašant magistrinį darbą		
Informacija apie tarptautinį statusą				
UNESCO pasaulio paveldo teritorija (www.unesco.org)				
Įrašymo data 2000	Teritorijos pavadinimas Kuršių nerija	Teritorijos plotas 33 021 ha	Geografinės koordinatės N55 16 28.488 E20	

			57 44.604
Įrašymo kriterijai	(V) išskirtinis pavyzdys tradicinės žmonių gyvensenos ar žemės naudojimo kuris yra reprezentuojamas kultūra, ypatingai tada kai jis tapo vertingas po negrįžtamų pokyčių poveikio		
Trumpas išskirtinės visuotinės vertės aprašas	Kuršių nerija – tai unikalus, lengvai pažeidžiamas jūros, vėjo ir žmogaus veiklos sąveikoje susidaręs ir toliau besiformuojantis smėlingas miškingas pajūrio nerijos kultūrinis kraštovaizdis su mažomis pamario gyvenvietėmis, pasižymintis unikalių gamtos ir kultūros paveldo vertybių gausa, turintis socialinę ir kultūrinę svarbą.		
RAMSAR teritorijos (www.wetlands.org) – nėra			
Įrašymo data -	Teritorijos pavadinimas -	Teritorijos plotas -	Geografinės koordinatės -
Steigimo priežastis	-		
PAN PARKS teritorija (www.panparks.org) – nėra			
Įrašymo data -	Teritorijos pavadinimas -	Teritorijos plotas -	Geografinės koordinatės -
Steigimo priežastis			
Kiti statusai (Natura 2000) ir kita susijusi informacija			
Pavadinimas: Kuršių nerijos nacionalinis parkas LTKLAB001		Informacija: juodieji pesliai (<i>Milvus migrans</i>), jūriniai ereliai (<i>Haliaeetus albicilla</i>), ligutės (<i>Lullula arborea</i>), dirvoniniai kalviukai (<i>Anthus campestris</i>); migruojančių ir žiemojančių vandens paukščių sankauptų vietos Baltijos jūroje ir Kuršių mariose, taip pat paukščių migracinių srautų susiliejiimo vieta	
Pavadinimas: Kuršių nerija		2110 Užuomazginės pustomos kopos , 2120 Baltosios kopos, 2130 Pilkosios kopos, 2140 Kopų varnauogynai, 2170 Kopų gluosnynai, 2180 Medžiais apaugusios pajūrio kopos, 2190 Drėgnos tarpkopės, 2320 Pajūrio smėlynų tyruliai, Didysis auksinukas, Pajūrinė linažolė, Perpelė	

TINP duomenų lentelė Nr. 1

Vardas, pozicija ir kontaktai asmens atsakingo už šios lentelės pildymą			Tomas Tukačiauskas, tyrimo atlikėjas, tomas.tukaciauskas@gmail.com	
Vertinimo data		2012-11-21		
Saugomos teritorijos (NP miškų) pavadinimas			Trakų istorinis nacionalinis parkas	
Teritorijos kodas pagal pasaulio saugomų teritorijų duomenų bazę (www.unep-wcmc.org/wdpa)			31553	
Priskyrimas kategorijai		Nacionaliniu lygiu Nacionalinis parkas	IUCN lygiu II kategorija	Tarptautiniu lygiu NATURA 2000
Šalis		Lietuva		
Saugomos teritorijos buvimo vieta			Trakų miesto savivaldybė	
Įsteigimo data			1991 m	
Informacija apie nuosavybę (Trakų MU teritorijoje)	Valstybinės reikšmės miškai 46,5 %	Valdomi Trakų MU 45,9 %	Privatūs, rezervuoti ir kiti miškai 53,5 %	
Tvarkančioji institucija		Trakų istorinio nacionalinio parko direkcija Trakų miškų urėdija		
Miškų plotas saugomoje teritorijoje (ha)		5781		
Darbuotojų skaičius		Pastovių	Laikinų	
NP direkcijoje		15	Nėra duomenų	
MU urėdijoje (pardavimo pajamos)		119	80	
Metinis NP direkcijos biudžetas (Lt) išskyrus darbuotojų algas (2011 m)		Nuolatinės lėšos 245 000		Projektinės ar kitos tikslinės lėšos Nėra duomenų
Metinis MU biudžetas (Lt)		19 000 000 (2011 m. pardavimo pajamos)		Nėra duomenų
Kokios yra pagrindinės vertybės kurioms saugoma teritorija yra įsteigta			Lietuvos istorinio valstybingumo centro kultūriniais kompleksams su jų autentiška gamtine aplinka saugoti	
Pažymėkite du svarbiausius NP miškų tvarkymo tikslus				
Tvarkymo tikslas Nr. 1			Biologinės įvairovės apsauga	
Tvarkymo tikslas Nr. 2			Rekreacinė funkcija	
Žmonių skaičius įtrauktas į NP miškų vertinimą				
Įskaitant (pažymėkite langelį)	MU darbuotojai ☐ 3	NP direkcijos darbuotojai ☐ 3	Kitų saugomų teritorijų darbuotojai ☐	NVO ☐
	Vietinė bendruomenė ☐	Donorai ☐	Papildomi ekspertai ☐ 2	Kita ☐
Pažymėkite ar vertinimas buvo atliktas projekto metu ar su kitos organizacijos ar donoro pagalba/iniciatyva			Vertinimas atliktas rašant magistrinį darbą	
Informacija apie tarptautinį statusą				
UNESCO pasaulio paveldo teritorija (www.unesco.org)				
Įrašymo data	Teritorijos pavadinimas	Teritorijos plotas	Geografinės koordinatės	
-	-	-	-	
Įrašymo kriterijai	-			
Trumpas išskirtinės visuotinės vertės aprašas	-			
RAMSAR teritorijos (www.wetlands.org) – nėra				

Įrašymo data	Teritorijos pavadinimas	Teritorijos plotas	Geografinės koordinatės
-	-	-	-
Steigimo priežastis	-		
PAN PARKS teritorija (www.panparks.org) – nėra			
Įrašymo data	Teritorijos pavadinimas	Teritorijos plotas	Geografinės koordinatės
-	-	-	-
Steigimo priežastis			
Kiti statusai (Natura 2000) ir kita susijusi informacija			
Pavadinimas: Akies ežeras ir jo apyežerės		Informacija: 7140, Tarpinės pelkės ir liūnai, Didysis auksinukas, Dvijuostė nendriadusė, Žvilgančioji riestūnė	
Pavadinimas: Bitiškių ežeras		Informacija: Dvijuostė nendriadusė	
Pavadinimas: Plomėnų pelkė		3150, Natūralūs eutrofiniai ežerai su plūdžių arba aštrių bendrijomis , 6210, Stepinės pievos, 6410, Melvenynai, 6510, Šienaujamos mezofitų pievos , 7110, Aktyvios aukštapelkės, 7140, Tarpinės pelkės ir liūnai 7230, Šarmingos žemapelkės 9020, Plačialapių ir mišrūs miškai 9070, Medžiais apaugusios ganyklos 91D0, Pelkiniai miškai Raudonpilvė kūmutė	
Pavadinimas: Širmuko ežeras		Informacija: Dvijuostė nendriadusė	
Pavadinimas: Varnikų miškas		Informacija: 3160, Natūralūs distrofiniai ežerai, 7140, Tarpinės pelkės ir liūnai, 9020, Plačialapių ir mišrūs miškai, 9050, Žolių turtingi eglynai, 91D0, Pelkiniai miškai Niūriaspalvis auksavabalis	
Pavadinimas: Alsakių miškas		Informacija: 3160, Natūralūs distrofiniai ežerai, 7140, Tarpinės pelkės ir liūnai, 9010, Vakarų taiga, 9050, Žolių turtingi eglynai, 9080, Pelkėti lapuočių miškai, 91D0, Pelkiniai miškai	
Pavadinimas: Bražuolės upės ištakos		Informacija: 6210, Stepinės pievos, 6510, Šienaujamos mezofitų pievos7220, Šaltiniai su besiformuojančiais tufais7230, Šarmingos žemapelkės9080, Pelkėti lapuočių miškai	

GRĖSMIŲ NUSTATYMO ANKETA

Grėsmės _____ nacionalinio parko miškams

Prašome pažymėti visas Jūsų manymu susijusias grėsmes ir jų lygį: svarbios, vidutinio svarbumo ar nežymios. Grėsmės žymimos kaip **svarbios** yra tos kurios gali rimtai pažeisti vertybes (miškų ekosistemas), **vidutinio svarbumo** yra tos kurios daro dalinį poveikį ir tos kurios charakterizuojamos kaip **nežymios** yra juntamos, bet rimtai nepažeidžia vertybių (miškų ekosistemų) ir **nesančios grėsmės** yra tos kurių šiuo metu nėra. Kuršių nerijos nacionalinio parko miškų ekosistemose.

1. Gyvenamosios ar komercinės statybų vystymas NP miškų teritorijoje

Grėsmės iš gyvenviečių ar kitų nežemės ūkio subjektų su realiu poveikiu

Svarbios	Vidutiniškai	Nežymios	Nėra grėsmės	
				1.1 Namų statyba ir gyvenvietės
				1.2 Komerciniai ir industriniai objektai
				1.3 Turizmo ir rekreacinė infrastruktūra

2. Žemės ūkis NP miškų teritorijoje

Grėsmės nuo ūkininkavimo ir ganymo kaip rezultatas žemės ūkio plėtros ir intensyvėjimo

Svarbios	Vidutiniškai	Nežymios	Nėra grėsmės	
				2.1 Ariamos žemės naudojimas
				2.2 Pievų ir ganyklų naudojimas
				2.3 Gyvulininkystės vystymasis
				2.4 Greitos rotacijos bioenergetinių augalų plantacijos

3. Energijos gamyba ir kasyba NP miškų teritorijoje

Grėsmės iš ne biologinės kilmės produktų

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				3.1 Naftos ir dujų gamyba
				3.2 Kasyba
				3.3 Vėjo malūnų ir saulės baterijų plėtra
				3.4 Hidroelektrinių plėtra

4. Transportas ir komunikaciniai koridoriai NP miškų teritorijoje

Grėsmės iš ilgų ir siaurų transporto koridorių ir transporto priemonių naudojimosi jais kas sukelia laukinių gyvūnų žūtį

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				4.1 Keliai ir geležinkeliai
				4.2 Komunalinės ir paslaugų linijos (pvz. elektros tiekimo linijos, telefonų linijos ir pan.)
				4.3 Laivyba
				4.4 Skraidymo priemonės

5. Biologinių resursų naudojimas NP miškų teritorijoje

Grėsmės dėl vartotojiško naudojimo „laukinių“ biologinių resursų apimant tiek tyčinį tiek nenumatytą efektą, taip pat persekiojimą ar kontrolę rūšių (tai apima medžioklę ir žvėrių žudymą)

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				5.1 Gyvūnų medžiojimas, žudymas ir kolekcionavimas
				5.2 Augalų ir jų produktų rinkimas (ne medienos)
				5.3 Grybavimas
				5.4 Medienos gavyba

6. Žmogaus kišimasis ir pažeidimas NP miškų teritorijoje

Žmogaus veikla kuri keičia, pažeidžia ar kenkia buveinės ar rūšims

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				6.1 Rekreacinė veikla ir turizmas
				6.2 Militaristinė veikla
				6.3 Tyrimai, švietimas ir panaši veikla
				6.4 Teritorijos naudotojų veikla (pvz. kelio tiesimas, melioracijos sistemų statyba ir pan.)
				6.5 Tyčinis vandalizmas, destruktivūs veiksmai ir grėsmės NP miškų prižiūrėtojams ir lankytojams

7. Natūralių sistemų modifikavimas NP miškų teritorijoje

Grėsmės iš kitų veiksmų kurios pakeičia ar nuskurdina buveinę ar pakeičia ekosistemos funkciją

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				7.1 Gaisras
				7.2 Užtvankos, hidrologinio režimo pakeitimas
				7.3 Didėjanti fragmentacija
				7.4 Izoliacija nuo kitų natūralių buveinių
				7.5 Kiti „miško pakraščio“ efektai
				7.6 Praradimas specializuotų rūšių

8. Invazinės ir kitos probleminės rūšys ir genai NP miškų teritorijoje

Grėsmės iš svetimžemių augalų, gyvūnų, mikrobus ar genetinės medžiagos kuri tikėtina turės poveikį bioįvairovei esant introdukcijai ir plitimui

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				8.1 invaziniai svetimžemiai augalai
				8.2 invaziniai svetimžemiai gyvūnai
				8.3 patogenai
				8.4 introdukuota genetinė medžiaga (pvz. genetiškai modifikuoti organizmai)

9. Vidinė ir išorinė tarša NP miškų teritorijoje

Grėsmės iš egzotinių ar perteklinių medžiagų ar energijos ir taškinių ar ne taškinių šaltinių

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				9.1 Buitinės ir pramoninės nuotekos
				9.2 Nuotekos nuo įstaigų įrenginių (tualetai, moteliai, stovyklavietės ir pan.)
				9.3 Žemės ūkio nuotėkis (pvz. trąšos ar pesticidai)
				9.4 Šiukšlės ir stambiagabaritės atliekos
				9.5 Perteklinga energija (pvz. šildymas, šviesos ir pan.)

10. Geologiniai įvykiai

Kai kurie geologiniai įvykiai gali būti svarbūs gamtinių buveinių natūraliam režimui

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				10.1 Žemės drebėjimai
				10.2 Nuošliaužos
				10.3 Erozija ir nešmenų sankaupos

11. Klimato kaita ir oro sąlygos

Grėsmės nuo ilgalaikės klimato kaitos kuri siejama su globaliniu šiltėjimu ir kitais su tuo susijusiais reiškiniais

Svarbios	Viduti- niškai	Nežy- mios	Nėra grėsmės	
				11.1 Buveinės pokytis
				11.2 Sausros
				11.3 Kritinės temperatūros
				11.4 Vėtros ir potvyniai

12. Specifinės kultūrinės ir socialinės grėsmės

Svarbios	Vidutiniškai	Nežymios	Nėra grėsmės	
				12.1 praradimas kultūrinio ryšio, tradicinio žinojimo ir/ar tvarkymo praktikos
				12.2 natūralus blogėjimas svarbių kultūrinių vietovės vertybių
				12.3 Sunaikinimas miškų kultūros paveldo (pvz. parkų, sodų, atmintinų vietų ir pan.)

Respondento vardas ir pavardė

Užimamos pareigos (ar statusas)

Anketos pildymo data

Vertinimo forma

..... nacionalinio parko miškų vertinimo forma

Svarstoma problema	Kriterijai	Balai: pažymėkite vieną klausimui	varnele tik atsakymą	Komentara i/Paaiš-kinimai	Pasiūlymai ateičiai
1. Teisinis statusas Ar NP miškai turi teisinį apsaugos statusą (ar privačios nuosavybės atveju turi susitarimą)? <i>Kontekstas</i>	NP miškų apsauga neįteisinta teisiniu lygmeniu	0			
	Yra susitarimai, kad NP miškų apsauga turi būti įteisinta teisiniu lygmeniu, tačiau procesas dar neprasidėjęs	1			
	NP miškai yra procese įgauti apsaugos statusą teisiniu lygiu, tačiau procesas dar neįgyvendintas	2			
	NP parko miškai turi oficialų apsaugos statusą teisiniu lygiu	3			
2. NP miškų apsaugos/-naudojimo reguliavimas Ar yra tinkamos priemonės vietoje kontroliuoti teritorijos naudojimą ir veiklas? <i>Planavimas</i>	NP miškuose nėra miškų apsaugos/naudojimo ir kitų veiklų kontrolės	0			
	Kai kurios reguliavimo priemonės yra, tačiau jos labai silpnos	1			
	Reguliavimo priemonės yra, tačiau jos per silpnos ir turi spragų	2			
	NP miškų kontrolė yra, ji sudaro geras sąlygas miškų apsaugai/naudojimui	3			
3. Įtakojimas teisei aplinkai Ar pakankamai administracijų (t.y. NP direkcijų ir MU) darbuotojai gali įtakoti NP miškų apsaugos reikalavimų atsiradimą? <i>Indėlis</i>	Kolektyvų darbuotojai neturi pakankamai gebėjimų/išteklių įtakoti teisinę NP miškų apsaugą	0			
	Yra daug trūkumų kodėl kolektyvų darbuotojai negali įtakoti teisinės NP miškų apsaugos (pvz. igūdžių neturėjimas, institucinis nepalaikymas ir pan.)	1			
	Kolektyvas turi ženklų potencialą įtakoti teisinę aplinką, bet kai kurios spragos išlieka	2			
	Kolektyvas turi puikias galimybes ir išteklius įtakoti teisinę miškų apsaugą	3			

F4. NP miškų apsaugos/tvarkymo tikslai Ar apsauga/tvarkymas yra vykdomas dėl bendrai sutartų tikslų? <i>Planavimas</i>	Nėra nustatyti tvirti NP miškų apsaugos/tvarkymo tikslai	0			
	NP miškams yra nustatyti apsaugos/tvarkymo tikslai, tačiau jų nesilaikoma	1			
	NP miškams yra nustatyti apsaugos/tvarkymo tikslai, tačiau jų laikomasi tik dalinai	2			
	NP miškams yra nustatyti apsaugos/tvarkymo tikslai ir jų pilnai laikomasi	3			
5. NP miškų apsaugos tipas Ar NP miškų plotas (išsidėstymas) yra tinkamo dydžio ir formos siekiant tinkamai išsaugoti/naudoti NP miškų vertybes? <i>Planavimas</i>	Netinkamas NP parkų miškų planavimas lemia tai, kad pasiekti apsaugos/tvarkymo tikslus yra labai sunku	0			
	Netinkamas NP parkų miškų planavimas lemia tai, kad pasiekti apsaugos/tvarkymo tikslus yra sunku, bet kai kurie problemą švelninantys veiksmai buvo įgyvendinti (pvz. susitarimai su žemės savininkais dėl migracijos koridorių)	1			
	NP miškų planavimas yra sukurtas iš esmės saugomiems/tvarkymo tikslams pasiekti, bet galėtų būti pagerintas	2			
	NP miškų planavimas padeda pasiekti saugojimo/tvarkymo tikslų ir yra tinkamas visomis prasmėmis	3			
6. NP miškų ribų nužymėjimas Ar ribos žinomos ir nužymėtos? <i>Procesas</i>	NP miškų ribos yra nežinomos nei už tvarkymą atsakingai institucijai nei vietiniams gyventojams ir organizacijoms	0			
	NP miškų ribos yra žinomos už tvarkymą atsakingai institucijai, bet nežinomos vietiniams gyventojams ir organizacijoms	1			
	NP miškų ribos yra žinomos ir už tvarkymą atsakingai institucijai ir vietiniams gyventojams ir organizacijoms, bet nėra tinkamai nužymėtos	2			
	NP miškų ribos yra žinomos ir už tvarkymą atsakingai institucijai ir vietiniams gyventojams ir organizacijoms ir yra tinkamai nužymėtos	3			
7. Tvarkymo planai (vidinės miškotvarkos projektas ir gam-	Nėra jokių tvarkymo planų NP miškams	0			
	Tvarkymo planai yra parengti, bet jie neįgyvendinami	1			

totvarkos planas)	Tvarkymo planai yra parengti, bet jie įgyvendinami dalinai dėl finansinių ir kitokių priežasčių	2			
Ar yra tvarkymo planas (ai) kurie yra įgyvendinami?	Tvarkymo planai NP miškams yra ir jie yra įgyvendinami pilna apimtimi	3			
<i>Planavimas</i>					
Papildomi taškai: <i>Planavimas</i>					
7a. Planavimo procesas	Planavimo procesas suteikia atitinkamą galimybę suinteresuotiems asmenims įtakoti NP miškų tvarkymo planą	+1			
7b. Planavimo procesas	Yra nustatytas laikas ir tvarka periodinėms apžvalgoms ir tvarkymo planų papildymams	+1			
7c. Planavimo procesas	Monitoringo, tyrimo rezultatai ir įvertinimas yra pastoviai inkorporuojami į planavimą	+1			
8. Kasmetinis darbo planas	Nėra kasmetinio darbo plano	0			
Ar yra kasmetinis darbo planas ir ar jis yra įgyvendinamas?	Kasmetinis planas yra, bet tik kelios veiklos įgyvendinamos	1			
	Kasmetinis planas yra ir dauguma veiklų įgyvendinama	2			
	Kasmetinis planas yra ir visos veiklos yra įgyvendinamos	3			
<i>Planavimas/ Rezultatai</i>					
9. Resursų apžvalga	Labai mažai arba iš viso nėra informacijos apie tikslines NP miškų buveines, rūšis ir kultūrines vertybes	0			
Ar Jūs turite pakankamai informacijos saugoti/tvarkyti NP miškus?	Informacija apie tikslines miškų buveines, rūšis ir kultūrines vertybes yra nepakankama planavimui ir sprendimų priėmimui	1			
	Informacija apie svarbiausias tikslines miškų buveines, rūšis ir kultūrines vertybes yra pakankama pagrindiniam (svarbiausiems) planavimo objektams ir sprendimų priėmimui	2			
	Informacija apie NP miškų buveines, rūšis ir kultūrines vertybes yra pakankama planavimui ir sprendimų priėmimui visoje teritorijoje	3			
<i>Indėlis</i>					

10. Apsaugos sistema Ar kontrolės sistema NP miškuose yra taikoma? <i>Procesas/Pasiekimai</i>	Apsaugos sistema (patruliavimas, leidimai ir pan.) nenaudojami ar yra neveiksmingi	0			
	Apsaugos sistema yra tikrai dalinai efektyvi	1			
	Apsaugos sistema yra vidutiniškai efektyvi	2			
	Apsaugos sistema yra plačiai taikoma ir efektyvi	3			
11. Tyrimai Ar yra į tvarkymą orientuota stebėjimų ir tyrimų programa? <i>Procesas</i>	Nėra jokios stebėjimų ar tyrimų programos	0			
	Yra keletas programų, tačiau jos tiesiogiai nesiejamoms su apsaugos/tvarkymo poreikiais	1			
	Programų pakankamai, tačiau jos tiesiogiai nesiejamoms su apsaugos/tvarkymo poreikiais	2			
	Yra pakankama, integruota programa kuri siejais su apsaugos/tvarkymo tikslais	3			
12. Resursų valdymas Ar aktyvios apsaugos-/tvarkymo priemonės yra taikomos? <i>Procesas</i>	Aktyvios tvarkymo priemonės NP miškams netaikomos	0			
	Keletas aktyvių priemonių kritinėms buveinėms, rūšims yra taikomos	1			
	Pakankamai daug aktyvių priemonių kritinėms buveinėms, rūšims yra taikomos, tačiau ne visoms vertybėms	2			
	Pakankamai aktyvių priemonių kritinėms buveinėms, rūšims yra taikoma	3			
13. Darbuotojų skaičius (tiek NP tiek MU) Ar yra pakankamai žmonių dirbančių su NP miškų apsauga/tvarkymu? <i>Indėlis</i>	Iš viso nėra darbuotojų	0			
	Darbuotojų skaičius neadekvatus apsaugos/tvarkymo veikloms	1			
	Darbuotojų skaičius žemiau optimalaus lygio	2			
	Darbuotojų skaičius adekvatus apsaugos/tvarkymo veikloms	3			

14. Darbuotojų mokymas (tiek NP tiek MU) Ar darbuotojai adekvačiai apmokomi su tikslu siekti tikslų? <i>Indėlis/Procesas</i>	Darbuotojams trūksta įgūdžių	0			
	Darbuotojai apmokomi, bet įgūdžiai mažai siejais su NP miškų apsauga/tvarkymu	1			
	Darbuotojų apmokymai ir įgūdžiai adekvatūs, bet ateityje gali būti gerinami siekiant pilnai pasiekti sutartus tikslus	2			
	Darbuotojų apmokymai ir įgūdžiai siejasi su NP miškų tvarkymu ir apsauga	3			
15. Esamas biudžetas (NP direkcija vertina savo dalį, MU vertina tik savo dalį) Ar esamas biudžetas pakankamas? <i>Indėlis</i>	Nėra biudžeto NP miškams saugoti/tvarkyti	0			
	Esamas biudžetas yra neadekvatus pagrindiniams apsaugos/tvarkymo poreikiams	1			
	Biudžetas yra pakankamas, tačiau ateityje turėtų būti padidintas pilnai pasiekti miškų apsaugos/tvarkymo efektyvumą	2			
	Esamas biudžetas yra pakankamas ir tenkina visus apsaugos/tvarkymo poreikius	3			
16. Biudžeto užtikrinimas Ar NP miškams tvarkyti biudžetas yra užtikrintas? <i>Indėlis</i>	Nėra užtikrinto biudžeto NP miškų tvarkymui ir tvarkymas iš esmės priklauso nuo išorinio finansavimo	0			
	Yra tik labai mažas užtikrintas biudžetas ir NP miškai negalėtų būti saugomi tvarkomi be papildomo išorinio finansavimo	1			
	Yra pakankamas ir tvirtas pagrindinis biudžetas kasmetinėms veikloms, bet dauguma iniciatyvų ir naujovių dengiama išorinėmis lėšomis	2			
	Yra pakankamas biudžetas NP miškams apsaugoti/sutvarkyti	3			
17. Biudžeto valdymas Ar biudžeto valdymas patenkina NP miškų tvarkymo poreikius?	Biudžeto valdymas yra labai silpnas ir ženkliai mažina efektyvumą	0			
	Biudžeto valdymas yra silpnas bet pats biudžetas suplanuotas pakankamai efektyviai	1			
	Biudžeto valdymas yra adekvatus bet galėtų būti pagerintas	2			

<i>Procesas</i>	Biudžeto valdymas yra puikus ir atitinka apsaugos/tvarkymo tikslus	3			
18. Įranga	Nepakankamai arba išvis nėra įrangos NP miškams saugoti/tvarkyti	0			
Ar įranga yra tinkama tvarkymo tikslams?	Yra įrangos, tačiau ji neadekvati apsaugos/tvarkymo poreikiams	1			
	Yra įrangos, bet taip pat yra ir spragų organizuojant tvarkymą	2			
<i>Indėlis</i>	Įranga NP miškų tvarkymui adekvati	3			
19. Įrangos išlaikymas	Nėra išteklių įrangos ir įstaigų išlaikymui	0			
Ar įranga tinkamai išlaikoma?	Yra truputis išteklių įrangos ir įstaigų išlaikymui	1			
<i>Procesas</i>	Ištekliai yra tik pagrindiniam įrangos ir įstaigos išlaikymui	2			
	Įranga ir įstaigos pilnai išlaikomos	3			
20. Mokymas ir supratimo skatinimas	Nėra mokymo ir supratimo skatinimo programos	0			
Ar yra suplanuota edukacinė programa susieta su NP miškų apsaugos/tvarkymo tikslais?	Yra nepakankama arba atsitiktinė mokymo ir supratimo skatinimo programa	1			
	Yra mokymo ir supratimo skatinimo programa, bet ji tik dalinai atitinka poreikius ir negali būti pilnai įgyvendinta	2			
<i>Procesas</i>	Yra pakankama ir pilnai įgyvendinama mokymo ir supratimo skatinimo programa	3			
21. Žemės ir vandens naudojimo planavimas	Gretutinis žemės ir vandens planavimas neatitinka NP miškų apsaugos/tvarkymo poreikių ir yra jiems žalingas	0			
Ar esamas gretutinis žemės ir vandens planavimas atitinka NP miškų apsaugos/tvarkymo tikslams?	Gretutinis žemės ir vandens planavimas neatitinka NP miškų apsaugos/tvarkymo poreikių ir tačiau nėra jiems žalingas	1			
	Gretutinis žemės ir vandens planavimas dalinai atsižvelgia į ilgalaikius NP miškų uždavinius	2			
<i>Planavimas</i>	Gretutinis žemės ir vandens planavimas pilnai atsižvelgia į ilgalaikius NP miškų uždavinius	3			

Papildomi taškai: žemės ir vandens planavimas					
21 a. Žemės ir vandens planavimas NP miškų buveinėms	Planavimas ir tvarkymas gretutinių NP miškų teritorijų sukuria sąlygas geroms aplinkosauginėms sąlygoms (pvz. atitekančio į miškus vandens nuotėkio kokybei, oro taršos lygiui ir pan.)	+ 1			
21 b. Žemės ir vandens planavimas migracijos koridoriams	Tvarkymas koridorinių jungčių jungiančių saugomas teritorijas sudaro sąlygas laukinei gamtai pasiekti kertines buveines už NP miškų ribų	+ 1			
21 c. Žemės ir vandens planavimas ekosistemų ir rūšių apsaugai	Planavimas yra nukreiptas miškų ekosistemos specifiniams poreikiams	+ 1			
22. Valstybinė ir komercinė kaimynystė	Nėra kontaktų su gretutinių miškų valdytojais	0			
Ar yra bendradarbiavimas su gretutinių žemių valdytojais?	Yra kontaktai tarp gretutinių miškų valdytojų, bet bendradarbiavimas labai mažas arba visai nevyksta	1			
	Yra kontaktai tarp gretutinių miškų valdytojų, tačiau bendradarbiavimas menkas	2			
	Yra pastovūs kontaktai tarp gretutinių miškų valdytojų ir bendradarbiavimas naudingas	3			
Procesas					
23. Vietiniai žmonės	Vietiniai ir kiti žmonės neturi galių paveikti sprendimus kurie lemia NP miškų apsaugą/tvarkymą	0			
Ar vietiniai žmonės kartais arba nuolatos naudojantys NP miškų išteklius turi įtaką sprendimų priėmimui?	Vietiniai ir kiti žmonės turi nedaug galių paveikti sprendimus kurie lemia NP miškų apsaugą/tvarkymą	1			
	Vietiniai ir kiti žmonės tiesiogiai prisideda prie sprendimų priėmimo, bet jų įtraukimas dar galėtų būti geresnis	2			
	Vietiniai ir kiti žmonės tiesiogiai dalyvauja visuose sprendimų priėmimuose susietuose su NP miškų valdymu	3			
Procesas					
24. Vietinės bendruomenės	Vietinės bendruomenės neturi įtakos NP miškų tvarkymui	0			
Ar vietinės bendruomenės kurios yra šalia NP miškų turi įtaką sprendimų priėmimui?	Vietinės bendruomenės turi mažai įtakos NP miškų tvarkymui ir ta įtaka yra netiesioginė	1			
	Vietos bendruomenės tiesiogiai dalyvauja kai kuriuose sprendimuose, bet jų dalyvavimas galėtų būti geresnis	2			

<i>Rezultatas</i>	Vietos bendruomenės tiesiogiai dalyvauja visuose susijusiuose sprendimo priėmimuose kurie įtakoja NP miškų apsaugą/tvarkymą	3			
Papildomi taškai: vietinės bendruomenės/vietiniai žmonės					
24 a. Bendruomenių poveikis	Yra atviras bendravimas ir pasitikėjimas vietinių bendruomenių, vietinių žmonių ir NP miškų tvarkytojų	+ 1			
24 b. Bendruomenių poveikis	Programos gerinančios bendruomenės gyvenimą, taip pat ir NP miškų apsaugą/tvarkymą yra įgyvendinamos	+ 1			
24 c. Bendruomenių poveikis	Vietiniai žmonės stipriai palaiko NP miškų prižiūrėtojus/valdytojus	+ 1			
25. Ekonominė nauda	NP miškai neteikia jokios ekonominės naudos vietos bendruomenei	0			
Ar NP miškai teikia ekonominę naudą vietos bendruomenėms (pvz. pajamų, darbo vietos ir pan.)?	Potenciali ekonominė nauda yra, bet ja planuojama pasinaudoti ateityje	1			
	Yra keletas ekonominių sričių iš kurių naudos gauna vietos bendruomenė	2			
	Yra didžiulė ekonominė nauda vietoms bendruomenėms iš NP miškų apsaugos/tvarkymo veiklų	3			
<i>Rezultatai</i>					
26. Monitoringas ir vertinimas	Nėra jokio NP miškų monitoringo ir vertinimo	0			
Ar NP miškų tvarkymo/apsaugos veiklos yra vertinamos?	Yra keletas atsitiktinių monitoringo ir vertinimo veiklų, bet neapimančių visos miškų ekosistemos ir/ar nesant pastovių duomenų rinkimo	1			
	Yra sutarta ir įgyvendinama monitoringo ir vertinimo sistema, bet jos rezultatai neatsispindi tvarkyme	2			
	Gera monitoringo ir vertinimo sistema egzistuoja ir rezultatai taikomi tvarkyme	3			
<i>Planavimas/Procesas</i>					

27. NP miškų lankytojų poreikiai Ar lankytojų poreikių tenkinimas yra adekvatus? <i>Rezultatai</i>	Nėra tenkinami lankytojų poreikiai, neteikiamos paslaugos nepaisant jų išreikšto poreikio	0			
	Lankytojų poreikiai ir paslaugos yra neprioritetiniai kai kuries apsilankymo NP miškuose tikslams	1			
	Lankytojų poreikiai ir paslaugos yra tenkinamos kai kuriems apsilankymo NP miškuose tikslams, bet galėtų būti gerinamos	2			
	Lankytojų poreikiai ir paslaugos NP miškuose yra tenkinamos puikiai	3			
28. Komerčio turizmo operatoriai Ar komercinio turizmo operatoriai dalyvauja NP miškų apsaugoje/tvarkyme ? <i>Procesas</i>	Yra labai mažas arba nėra kontaktų tarp NP miškų tvarkytojų ir turizmo operatorių	0			
	Yra kontaktai tarp NP miškų tvarkytojų ir turizmo operatorių, bet jie daugiausiai susieti administraciniais ar reglamentuojančiais veiklą santykiais	1			
	Yra limituotas bendradarbiavimas tarp miškų tvarkytojų ir turizmo operatorių didinant lankytojų patirtį ir teritorijos vertybių tvarkymą	2			
	Yra geras bendradarbiavimas tarp miškų tvarkytojų ir turizmo operatorių didinant lankytojų patirtį ir teritorijos vertybių tvarkymą	3			
29. Mokesčiai Ar mokesčiai (pvz. įvažiavimo mokestis, baudos) padeda saugoti NP miškus? <i>Indėlis/Procesas</i>	Mokesčiai nerenkami	0			
	Mokesčiai renkami, bet jie nedaro poveikio NP miškų tvarkymui	1			
	Mokesčiai renkami, ir jie daro poveikį NP miškų tvarkymui	2			
	Mokesčiai renkami, bet jie atlieka ženklų poveikį NP miškų tvarkymui	3			

30. NP miškų vertybių būklė	Dauguma svarbių biologinės įvairovės, ekologinių ir kultūrinių vertybių degraduoja	0			
Kokia yra NP miškų vertybių būklė palyginus ją prieš įsteigiant NP?	Keletas svarbių biologinės įvairovės, ekologinių ir kultūrinių vertybių degraduoja	1			
	Keletas svarbių biologinės įvairovės, ekologinių ir kultūrinių vertybių dalinai degraduoja, bet pačios svarbiausios vertybės nebuvo ženkliau pažeistos	2			
	Biologinės įvairovės, ekologinės vertybės yra nepaveiktos ir/ar atkurtos	3			
<i>Rezultatai</i>					
Papildomi taškai: vertybių būklė					
30a. Vertybių būklė	Vertybių būklės vertinimas yra pagrįstas tyrimais ir monitoringu	+ 1			
30a. Vertybių būklė	Specifinės tvarkymo programos buvo įgyvendintos atsižvelgiant į grėsmes NP miškams	+ 1			
30a. Vertybių būklė	Veiklos siekiančios palaikyti esmines NP miškų vertybes yra pastovus prižiūrinių institucijų (NP direkcijos, MU) darbas	+ 1			
BENDRAS VERTINIMAS					

Respondento vardas ir pavardė

Užimamos pareigos (ar statusas)

Anketos pildymo data

Tyrime dalyvavusių respondentų (ekspertų) sąrašas

DNP miškų respondentai (ekspertai):

1. DNP direkcijos atstovas – Gamtos skyriaus vedėjas M. Lapelė
2. DNP direkcijos atstovas – vyr. specialistas A. Zubauskas
3. DNP direkcijos atstovas – vyr. specialistė S. Vyšniauskienė
4. Druskininkų MU atstovas – vyr. miškininkas S. Adomavičius
5. Varėnos MU atstovas – miškotvarkos inžinierius R. T. Vainalavičius
6. Varėnos MU – Perlojos girininkas S. Kašėta

KNNP miškų respondentai (ekspertai):

1. KNP direkcijos atstovas – direktoriaus pavaduotoja L. Dikšaitė
2. KNP atstovas – teisės ir personalo skyriaus vedėjas M. Duobinis
3. KNP direkcijos atstovas – gamtos skyriaus specialistė J. Zarankaite
4. KNNP miškų skyriaus atstovas – Juodkrantės girininkas T. Jukna
5. KNNP miškų skyriaus atstovas – Smiltynės girininkas R. Andrusevičius
6. KNNP miškų skyriaus atstovas – Nidos girininkas K. Dikšas
7. Kiti ekspertai – Valstybinės miškų tarnybos Klaipėdos teritorinio poskyrio vedėjas E. Lučiauskas
8. Kiti ekspertai – buvęs Nidos girininkas, buvęs Neringos tarybos pirmininkas – G. Dikšas

TINP miškų respondentai (ekspertai):

1. TINP direkcijos atstovas – girininkas V. Zaplatkin
2. TINP direkcijos atstovas – Kultūros paveldo, aplinkos apsaugos ir biologinės įvairovės skyriaus vedėja A. Kriaučiūnienė
3. TINP direkcijos atstovas – inspektorius V. Kuzavinis
4. Trakų MU atstovas – vyriausiasis miškininkas D. Taukis
5. Trakų MU atstovas – miškotvarkos inžinierius T. Tervydis
6. Trakų MU atstovas – Lentvario girininkas S. Miliauskas
7. Kiti ekspertai – Valstybinės miškų tarnybos Vilniaus poskyrio vyriausiasis specialistas V. Gramauskas
8. Kiti ekspertai – Lietuvos ornitologų draugijos narė E. Pakšytė